

ÆGTESKABETS RETSVIRKNINGER

JUSTITSMINISTERIETS ÆGTESKABSUDVALG

1966

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
I. Udvalgets hidtidige arbejde	5
II. Udkast til lov om ægteskabets retsvirkninger	6
III. Udkast til lov om ændringer i skifteloven	13
IV. Bemærkninger til udkastet til lov om ægteskabets retsvirkninger:	
A. Den historiske udvikling	14
B. Gældende ret efter loven af 18. marts 1925	15
C. De øvrige nordiske lande	16
I). Reglerne i andre lande	16
E. Kritik og reformforslag	18
Bemærkninger til de enkelte bestemmelser	19
Kapitel I. Almindelige bestemmelser	19
— II. Underholdspligt	21
— III. Formuefællesskab og særeje	25
— IV. Rådighed og gældsansvar	30
— V. Om retshandler mellem ægtefæller og om ægtepagter	43
— VI. Om bosondring	54
— VII. Forskellige bestemmelser	57
— VIII. Ikrafttrædelsesbestemmelser m. v.	57
V. Forsikringsretlige spørgsmål med tilknytning til familieretten	59
VI. Bemærkninger til udkastet til lov om ændringer i skifteloven	71

BILAG

Undersøgelse af ægtepagtspraksis.	73
-----------------------------------	----

FORKORTELSER.

G.B. = Giftermålsbalken af 11. juni 1920.

H. = Højesteretsdom.

U. — Ugeskrift for retsvæsen.

Ægteskabslov I. = Lov nr. 276 af 30. juni 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning.

Ægteskabslov II. = Lov nr. 56 af 18. marts 1925 om ægteskabets retsvirkninger.

Familieretskommissionen = Den ved kgl.resolution af 25. juli 1910 nedsatte kommission med professor, dr. juris V. Bentzon som formand og højesteretsassessor V. Krarup samt fra den 19. juni 1912 kontorchef i justitsministeriet E. Trolle som medlemmer.

Betænkning I. = Betænkning om skifte mellem ægtefæller. Afgivet af justitsministeriets ægteskabsudvalg (betænkning nr. 305/1962).

Betænkning II. = Betænkning om ægteskabs indgåelse og opløsning samt forældremyndighed og samkvemsret. Afgivet af justitsministeriets ægteskabsudvalg (betænkning nr. 369/1964).

Arvelovsudvalgets betænkning = Betænkning om arvelovgivningen. Afgivet af det af justitsministeriet den 24. juni 1954 nedsatte udvalg (betænkning nr. 291/1961).

Sv. bet. = Äktenskapsrätt afgivet 1964 af familjerättskommittén.

No. bet. IV. = Innstilling om endringer i lov av 20. mai 1927 om ektefellers formuesforhold m. v. (Innstilling IV fra udvalget til revisjon af ekteskapslovgivningen m. v. afgivet oktober 1964).

No. bet. V. = Innstilling om endringer i de familierettslige bestemmelser om livsforsikring og pensjon. (Innstilling V afgivet af det norske ægteskabsudvalg i maj 1965).

No. arvelovsbet. == Utkast til lov om arv afgivet i september 1962 af det norske arvelovsudvalg.

I.

Udvalgets hidtidige arbejde.

I november 1961 afsluttede udvalget arbejdet med den første betænkning, der angik skifte mellem ægtefæller, jfr. betænkning I (betænkning nr. 305/62). Udvalgets forslag er gennemført ved lov nr. 412 af 18. december 1963.

I september 1964 afgav udvalget betænkning II, der omhandlede ægteskabs indgåelse og opløsning samt forældremyndighed og samkvemsret (betænkning nr. 369/1964). Denne betænkningens forslag behandles nu i justitsministeriet efter at have været sendt til udtalelse hos forskellige myndigheder.

Ved afgivelsen af betænkning III har udvalget færdigbehandlet spørgsmålet om en revision af lov nr. 56 af 18. marts 1925 om ægteskabets retsvirkninger. Tilbage står herefter undersøgelsen af visse problemer vedrørende kapitalpensionskonti, især disse kontis stilling efter en skilsmisse, og endelig har udvalget fået anmodning om at drøfte visse spørgsmål om ægtefællers skatteretlige stilling i forbindelse med separation eller skilsmisse.

Udvalget har siden afslutningen af arbejdet med betænkning I haft højesteretsdommer, dr. jur. *Jørgen Trolle* som formand, og medlemmerne er fortsat professor, dr. jur. *Ernst Andersen*, direktør *Poul Gaarden*, landsdommer *Karen Johnsen* og borgmester, fru *Edel Saunte*. Sekretærhvervet har som hidtil været overdraget kontorchef i justits-

ministeriet *Laurits Ringgård* og fra april 1964 tillige fuldmægtig i justitsministeriet *Jacques Hermann*.

Samarbejdet med de tilsvarende udvalg i de øvrige nordiske lande afsluttedes i november 1963, men inden da havde de forskellige udvalg drøftet de af udvalgene udarbejdede udkast til ændringer i de nordiske regler om ægteskabets retsvirkninger. Om sammensætningen af de øvrige nordiske udvalg og de af disse afgivne betænkninger henvises til betænkning II side 5-6.

Fra finsk side foreligger ingen betænkning. Finland har under de nordiske forhandlinger været repræsenteret af en observatør fra det finske justitsministerium. Spørgsmålet om en ændring af reglerne om ægteskabets retsvirkninger har endnu ikke været behandlet i det finske justitsministerium. Det islandske udvalg har endnu ikke afgivet betænkning.

Det danske udvalg har også vedrørende spørgsmålet om ægteskabets retsvirkninger diskuteret vigtigere problemer med nogle af Advokatrådet udpegede advokater.

Visse forsikringsretlige emner har udvalget endvidere drøftet med en af assurantørsocietetet udpeget repræsentant, direktør *Mogens Barner-Rasmussen*.

Betænkningen er udarbejdet af sekretærerne og gennemgået af udvalget.

København i november 1965.

Ernst Andersen.

Poul Gaarden.

Karen Johnsen.

Edel Saunte.

Jørgen Trolle
(formand).

L. Ringgård. J. Hermann.
sekretærer.

II.

Udkast til lov om ægteskabets retsvirkninger.

Kapitel I.

Almindelige bestemmelser.

§ 1. Mand og hustru skal være hinanden til støtte og i fællesskab varetage familiens **tarv**.

§ 2. Ægtefæller er pligtige at give hinanden de oplysninger, som kræves til at bedømme deres økonomiske forhold.

Kapitel II.

Underholdspligt.

§ 3. Det påhviler mand og hustru gennem pengeydelse, gennem virksomhed i hjemmet eller på anden måde at bidrage, hver efter sin evne, til at skaffe familien det underhold, som efter ægtefællernes livsvilkår må anses for passende. Til underholdet henregnes, hvad der udkræves til husholdningen og børnenes opdragelse såvel som til fyldestgørelse af hver ægtefælles særlige behov.

§ 4. Kan udgifterne til en ægtefælles særlige behov og udgifterne ved de hverv, som han efter skik og brug og ægtefællernes forhold har at varetage for familiens underhold, ikke dækkes af det bidrag, han selv skal yde efter § 3, er den anden ægtefælle pligtig at overlade ham de fornødne pengemidler i passende beløb ad gangen. Dette gælder dog ikke, hvis en anden ordning er påkrævet, fordi ægtefællen har vist sig uskikket til at forvalte penge, eller fordi andre særlige grunde foreligger.

Stk. 2. Hvad der efter § 3 og § 4, stk. 1, overlades en ægtefælle til fyldestgørelse af hans særlige behov, betragtes, som om han selv havde erhvervet det.

§ 5. Forsømmer en ægtefælle at opfylde sin underholdspligt efter § 3 eller § 4, kan det efter den anden ægtefælles begæring

pålægges ham at yde et pengebidrag i det omfang, det efter forholdene må anses for rimeligt. Er samlivet mellem ægtefællerne ophævet, og må samlivets ophævelse antages hovedsagelig at være forårsaget af den ene ægtefælles livsførelse, har denne ægtefælle dog ikke krav på bidrag, medmindre ganske særlige grunde taler derfor.

§ 6. Er samlivet mellem ægtefællerne ophævet, kan overøvrigheden i det omfang, det efter ægtefællernes livsvilkår og de øvrige omstændigheder må anses for passende, på begæring pålægge den ene ægtefælle at overlade den anden ægtefælle brugen af løsøre, som ved samlivets ophør hørte til bohavet i hjemmet eller til den anden ægtefælles arbejdsredskaber.

Stk. 2. Overøvrigheden kan endvidere under de i stk. 1 nævnte betingelser pålægge den ene ægtefælle at overlade den anden ægtefælle brugen af bolig, som ægtefællerne eller en af dem ejer eller lejer, og som indtil samlivets ophævelse blev benyttet i fællesskab.

Stk. 3. Brugsretten over løsøre, der heretter er udleveret en af ægtefællerne til benyttelse, kan ikke anfægtes ved aftale mellem tredjemand og den anden ægtefælle.

Stk. 4. Den brugsberettigede ægtefælle kan kræve sig indsat i besiddelsen ved en umiddelbar fogedforretning i overensstemmelse med § 609 i lov om rettens pleje.

§ 7. Bestemmelse om underholdsbidrag efter § 5 træffes af overøvrigheden. Denne kan til enhver tid på begæring ændre bestemmelsen, hvis omstændighederne taler derfor.

Stk. 2. Underholdsbidrag efter § 5 kan kun, når særlige grunde taler derfor, pålægges for en tid, der ligger mere end 1 år forud for begæringen.

§ 8. Ved afgørelser efter §§ 5 og 6 kan en mellem ægtefællerne truffet aftale fraviges, hvis den skønnes åbenbart ubillig, eller hvis forholdene væsentlig har forandret

Kapitel III.

Formuefællesskab og særeje.

§ 9. Alt, hvad ægtefællerne ejer ved ægteskabets indgåelse eller senere erhverver, indgår i almindeligt formuefællesskab mellem dem, for så vidt det ikke er gjort til særeje, jfr. § 10.

Stk. 2. På rettigheder, som er uadskilleligt knyttet til den berettigedes person eller i øvrigt af personlig art, får reglerne om formuefællesskab dog kun anvendelse i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler.

§ 10. Særeje er:

- 1) Hvad der ved ægtepagt er gjort til særeje.
- 2) Arv, selv om den er arvingens tvangsarv, for så vidt arveladeren ved testamente har truffet bestemmelse herom, samt gave, der er givet en ægtefælle af tredje-mand med det vilkår, at den skal være særeje.
- 3) Båndlagt arv, jfr. arvelovens § 62, stk. 3.
- 4) Hvad der træder i stedet for særeje.

Stk. 2. Indtægt af særeje er fælleseje, medmindre andet er gyldigt bestemt.

§ 11. Ved ægteskabets ophør såvel som i tilfælde af bosondring eller separation ophører et mellem ægtefællerne bestående formuefællesskab, og hver ægtefælle eller hans arvinger udtager halvdelen af de beholdne bodele, medmindre undtagelse har særlig lovhjemmel.

Stk. 2. Er der givet dom til separation, skilsmisse eller omstødelse, regnes retsvirkningerne af formuefællesskabets ophør fra tidspunktet for dommens afsigelse. I tilfælde af anke af dommen regnes retsvirkningerne fra tidspunktet for den første dom, hvorved der er givet separation, skilsmisse eller omstødelse.

§ 12. Er en ægtefælles særeje efter ægteskabets indgåelse forøget i værdi, og har den

anden ægtefælle gennem bidrag til familiens underhold, arbejde eller afsavn i væsentlig grad medvirket til forøgelsen, kan der ved ægteskabets ophør såvel som i tilfælde af bosondring eller separation efter påstand tillægges denne ægtefælle, men ikke dennes arvinger, en godtgørelse herfor. Godtgørelsen kan ikke overstige halvdelen af forøgelsen. Tilsvarende regler finder anvendelse med hensyn til rettigheder af den i § 9, stk. 2, nævnte art.

Stk. 2. Krav i henhold til stk. 1 skal rejses i forbindelse med skifte af fællesboet og påkendes af skifteretten. Finder skifte af fællesbo ikke sted, skal sag anlægges inden 6 måneder efter en separation eller ægteskabets ophør.

Kapitel IV.

Rådighed og gældsansvar.

§ 13. Hver ægtefælle har i levende live rådigheden over sin bodel, der omfatter alt, hvad han har indført i formuefællesskabet, og over sit særeje, dog med de indskrænkninger der følger af reglerne i §§ 15 og 18-20.

§ 14. En ægtefælle kan forlange, at den anden ægtefælle deltager i oprettelsen af en fortegnelse over, hvilke ejendele hver bodel omfatter, og over hvad der måtte høre til enhvers særeje.

§ 15. En ægtefælle er pligtig at udøve rådigheden over sin bodel således, at den ikke utilbørlig udsættes for at forringes til skade for den anden ægtefælle.

§ 16. Har en ægtefælle ved misbrug af rådigheden over sin bodel eller ved anden uforsvarlig adfærd i væsentlig grad formindsket bodelen, har den anden ægtefælle eller dennes arvinger krav på erstatning.

Stk. 2. Krav om erstatning efter stk. 1 skal rejses i forbindelse med skifte af fællesboet og påkendes af skifteretten. Kravet skal rejses inden 1 år, efter at ægtefællen er blevet vidende om formindskelsen af bodelen og inden 5 år, efter at formindskelsen har fundet sted.

§ 17. Hvis en ægtefælle af sin bodel har givet en gave, der står i misforhold til fælles-

boet, kan den anden ægtefælle eller dennes arvinger kræve gaven omstødt, såfremt gavemodtageren vidste eller burde vide, at gaven stod i misforhold til fællesboet.

Stk. 2. Sag til gavens omstødelse kan kun anlægges, såfremt fællesboet skiftes, eller den ægtefælle, som vil anlægge sagen, har indgivet begæring om skifte. Sagen skal anlægges inden 1 år, efter at ægtefællen er blevet vidende om gaven, og inden 5 år efter gavens fuldbyrdelse.

§ 18. En ægtefælle må ikke uden den anden ægtefælles samtykke afhænde eller pantsætte fast ejendom, såfremt ejendommen tjener til familiens bolig, eller hvis ægtefællernes eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed er knyttet til den. Sådan ejendom må heller ikke uden samtykke af den anden ægtefælle bortlejes eller bortforpagtes, såfremt dette vil medføre, at den ikke længere kan tjene til fælles bolig eller som grundlag for erhvervsvirksomheden. Er den anden ægtefælle umyndig, meddeler værgeren samtykket.

Stk. 2. Har en ægtefælle indgået en sådan retshandel uden fornødent samtykke, kan den anden ægtefælle få den omstødt ved dom, hvis den efter aftalen berettigede indså eller burde indse, at ægtefællen var uberettiget til at foretage retshandelen. Sag må dog anlægges inden 6 måneder, efter at ægtefællen har fået kendskab om retshandelen, og senest 1 år efter dens tinglysning.

§ 19. En ægtefælle må ikke uden den anden ægtefælles samtykke afhænde, pantsætte eller udleje løsøre, for så vidt det hører til indboet i det fælles hjem eller til den anden ægtefælles fornødne arbejdsredskaber, eller det tjener til børnenes personlige brug. Selv om ægtefællen er umyndig, kan han afgive samtykke, såfremt han dog ikke er sindssyg eller åndssvag. Er dette tilfældet, eller kan ægtefællens udtalelse ikke indhentes uden væsentlig vanskelighed eller forhaling, er samtykke unødvendigt.

Stk. 2. Har en ægtefælle indgået en sådan retshandel uden fornødent samtykke, kan den anden ægtefælle få den omstødt ved dom, medmindre den efter aftalen berettigede var i god tro. Sag må dog anlægges inden 6 måneder, efter at ægtefællen har fået kendskab om retshandelen, og senest 1 år efter

genstandens overlevering eller ved underpantsætning efter retshandelens tinglysning.

§ 20. Nægter den anden ægtefælle eller værgeren at give samtykke i de tilfælde, som nævnes i §§ 18 og 19, kan overøvrigheden på begæring af ægtefællen eller den efter aftalen berettigede tillade retshandelen, hvis der ikke findes at være rimelig grund til nægtelsen.

§ 21. Enhver af ægtefællerne hæfter med sin bodel og med sit særeje for de ham påhvilende forpligtelser.

§ 22. Under samlivet er hver af ægtefællerne i forhold til tredjemand berettiget til på begges ansvar at indgå sådanne retshandler til fyldestgørelse af den daglige husholdnings eller børnenes fornødenheder, som sædvanligt foretages i dette øjemed. Samme ret har begge ægtefæller med hensyn til sædvanlige retshandler til fyldestgørelse af deres særlige behov. De her nævnte retshandler anses for indgåede på begge ægtefællers ansvar, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne.

Stk. 2. En ægtefælle kan uanset mindreårighed selv indgå de i stk. 1 nævnte retshandler.

Stk. 3. Hvis den, med hvem retshandelen blev indgået, indså eller burde indse, at det, som retshandelen gik ud på, lå uden for det efter forholdene rimelige, bliver den anden ægtefælle ikke forpligtet. Hvis under samme forhold retshandelen er indgået af en mindreårig, bliver denne heller ikke selv forpligtet.

§ 23. Krav på hustruen af den i § 22 nævnte art forældes i løbet af 1 år, når tillige manden hæfter for gælden, medmindre hustruen har påtaget sig et videregående ansvar. Reglerne i lov nr. 274 af 22. december 1908 § 1, sidste pkt., samt §§ 2 og 3 finder tilsvarende anvendelse ved denne forældelse.

§ 24. Misbruger en ægtefælle den ret, som tilkommer ham efter § 22, kan overøvrigheden på den anden ægtefælles begæring fratage ham retten. Er det en mindreårig ægtefælle, der gør sig skyldig i sådant misbrug, kan retten fratages ham også på begæring af værgeren.

Stk. 2. Retten skal atter tilbagegives ægtefællen, når forholdene har forandret sig, eller når den anden ægtefælle og, hvor retten er frataget en mindreårig, tillige værgeren begærer det.

Stk. 3. Overøvrighedens afgørelse kan ikke gøres gældende mod godtroende tredje- mand, medmindre den tinglyses.

§ 25. Er en ægtefælle, medens samlivet består, ved fraværelse eller sygdom forhindret i at varetage sine anliggender, kan den anden ægtefælle, for så vidt ingen anden har bemyndigelse hertil, foretage, hvad der ikke uden ulempe kan opsættes, derunder oppebære indtægter og, hvor det for familiens underhold er uomgængeligt nødvendigt, foretage afhændelser eller pantsættelser. Fast ejendom kan dog i intet tilfælde afhændes eller pantsættes uden overøvrighedens samtykke.

§ 26. Er løsøre, som er undergivet den ene ægtefælles rådighed, med dennes samtykke inddraget til benyttelse under en erhvervsvirksomhed, som drives af den anden ægtefælle, bliver retshandler, denne foretager vedrørende sådant løsøre, bindende for den førstnævnte ægtefælle, medmindre tredjemand indså eller burde indse, at den anden ægtefælle var uberettiget til at indgå retshandelen.

Kapitel V.

Om retshandler mellem ægtefæller og om ægtepagter.

§ 27. Ægtefæller kan med de begrænsninger, som loven medfører, indgå retshandler med hinanden om ejendele, som nogen af dem råder over, og pådrage sig forpligtelser over for hinanden.

§ 28. Ved ægtepagt, oprettet før eller under ægteskabet, kan parterne aftale, at ejendele, som tilhører eller tilfalder en af dem og ellers ville være fælleseje, skal tilhøre ham som særeje.

Sik. 2. På samme måde kan parterne, for så vidt det ikke strider mod arveladers eller givers bestemmelse, aftale:

1) at særeje skal være fælleseje,

2) at særeje skal være fælleseje, når ægteskabet ophører ved en ægtefælles død. Denne bestemmelse kan også træffes kun for det tilfælde, at en bestemt af ægtefællerne dør først.

§ 29. Gaver mellem ægtefæller må for at være gyldige ske ved ægtepagt. Dette gælder dog ikke sædvanlige gaver, hvis værdi ikke står i misforhold til giverens kår, ej heller gaver, som består i livsforsikring, livrente, overlevelserente eller lignende forsorgelse, som sikres den anden ægtefælle. Tilsvarende regler gælder gaver mellem forlovede, sim først skal tilfalde modtageren ved ægteskabets indgåelse.

Stk. 2. Det kan ikke gennem ægtepagt eller på anden måde gyldigt vedtages, at det, som den ene ægtefælle fremtidigt erhverver, uden vederlag skal tilfalde den anden som bodel eller særeje. Undtagelse herfra kan dog gøres for så vidt angår sædvanligt indbo, der hører til det fælles hjem.

§ 30. En ægtefælle, hvis indtægter i løbet af et kalenderår har givet overskud, kan inden udløbet af det følgende år uden oprettelse af ægtepagt vederlagsfrit overdrage den anden ægtefælle indtil halvdelen af overskuddet. Overdragelsen har dog kun gyldighed mod overdragerens kreditorer, for så vidt han i et af ham underskrevet dokument har angivet overskuddets størrelse, og han har beholdt utvivlsomt tilstrækkelige midler til at dække sine forpligtelser.

§ 31. Har ægtefællerne uden ægtepagt truffet aftale om overdragelse af ejendele fra den ene af dem til den anden, kan aftalen alene gøres gældende over for overdragerens kreditorer, såfremt det godtgøres, at der til dens gyldighed ikke krævedes ægtepagt.

§ 32. Har den ene ægtefælle ved ægtepagt givet den anden ægtefælle en gave, kan den, som da havde fordring på overdrageren, hvis fuld dækning hos denne må anses for uopnåelig, holde sig til den anden ægtefælle for værdien af det overførte, medmindre det bevises, at overdrageren beholdt utvivlsomt tilstrækkelige midler til at dække sine forpligtelser. Er der ydet delvis veder-

lag, fradrages dette i værdien. Den anden ægtefælle er dog fri for ansvar, når han beviser, at de overførte genstande er gået tabt uden hans skyld.

Stk. 2. Denne paragraf kommer ikke til anvendelse på de i § 29, stk. 1, 2. pkt., nævnte gaver.

§ 33. Har den ene ægtefælle overdraget bestyrelsen af, hvad han råder over, eller nogen del deraf, til den anden ægtefælle, er denne — medmindre andet er aftalt eller må anses forudsat — berettiget til i passende omfang at anvende indtægterne til familiens underhold uden at skylde særligt regnskab herfor. En sådan bemyndigelse kan til enhver tid tilbagekaldes af vedkommende ægtefælle.

§ 34. Ægtepagt skal oprettes skriftligt og underskrives af parterne. En umyndig part skal også underskrive. Værgens eller lavværgens samtykke meddeles ved underskrift på ægtepagten.

§ 35. Ægtepagt må for at blive gyldig være oprettet for notarius publicus, der i overensstemmelse med en af justitsministeriet udfærdiget instruks skal give parterne vejledning om ægtepagtens betydning, inden den underskrives.

Stk. 2. For at opnå gyldighed over for kreditorer og aftaleerhververe må ægtepagten endvidere tinglyses.

§ 36. Enhver af ægtefællerne har ret til at begære ægtepagten tinglyst. Tinglysning skal ske ved mandens personlige værneting. Har han ikke personligt værneting her i landet, skal tinglysning ske ved Københavns byret. Ægtefællernes flytning til en anden retskreds gør ikke ny tinglysning nødvendig.

Stk. 2. Justitsministeren fastsætter i øvrigt de nærmere regler vedrørende fremgangsmåden ved oprettelse af ægtepagt for notarius publicus og ved tinglysning af ægtepagt.

Stk. 3. Der føres et register over alle ægtepagter. Justitsministeren fastsætter regler om registrets førelse og indhold samt om offentlighedens adgang til registrene.

Stk. 4. Reglerne i stk. 1-3 finder tilsvarende anvendelse på de i § 24 nævnte afgørelser og på bosondringsbegæring, jfr. § 43.

Kapitel VI.

Om bosondring.

§ 37. En ægtefælle kan forlange bosondring:

- 1) når den anden ægtefælle ved vanrøgt af sine økonomiske anliggender, ved misbrug af rådigheden over sin bodel eller ved anden uforsvarlig adfærd i væsentlig grad har formindsket bodelen eller fremkaldt fare for sådan formindskelse,
- 2) når den anden ægtefælles bo er kommet under konkursbehandling,
- 3) når den anden ægtefælle uden fyldestgørende grund har ophævet samlivet,
- 4) når der er anlagt retssag til separation, skilsmisse eller omstødelse eller indgivet ansøgning om bevilling.

§ 38. Begæring om bosondring indleveres skriftligt til skifteretten på det sted, hvor ægtefællerne har bopæl. Har de ikke bopæl i samme retskreds, sker henvendelsen til skifteretten på det sted, hvor de sidst har haft fælles bopæl, såfremt en af dem fortsat har bopæl i retskredsen. Medmindre der af ægtefællerne træffes anden aftale, skal begæringen i øvrigt indleveres til skifteretten i den retskreds, hvor den af ægtefællerne, mod hvem kravet om bosondring er rejst, har bopæl.

Stk. 2. Dersom ingen skifteret efter reglerne i stk. 1 kan tage begæringen om bosondring under behandling, kan justitsministeren, såfremt mindst en af ægtefællerne har tilknytning til Danmark, efter ansøgning bestemme, at bosondringsbegæringen skal behandles her i landet. Justitsministeren bestemmer i så fald tillige, hvilken skifteret der skal behandle begæringen.

Stk. 3. Skriftlige beviser for de omstændigheder, ved hvilke bosondringen skal begrundes, bør så vidt muligt ledsage andragendet. Skønnes yderligere oplysninger fornødne, kan skifteretten gøre vedkommende opmærksom derpå og opfordre ham til at tilvejebringe dem.

Stk. 4. Der skal så vidt muligt gives den anden ægtefælle lejlighed til at udtale sig. Skifteretten kan indkalde ham til møde. Nægter han at udtale sig, eller udebliver han uden gyldigt forfald, kan retten lægge

den fremstilling til grund for påkendelsen, der er afgivet af den ægtefælle, der ønsker bosondring. Har den anden ægtefælle ikke bekendt bopæl eller opholdssted her i landet, kan skifteretten foranledige, at der beskikkes en værge til at afgive erklæring, inden afgørelse træffes.

§ 39. Skifteretten afgør på grundlag af de foreliggende erklæringer og beviser, om den fremsatte begæring om bosondring skal tages til følge eller ikke. Kendelsen afsiges snarest muligt og som regel inden 14 dage fra indleveringsdagen.

Stk. 2. Skifterettens beslutning kan indbringes for landsretten ved kære efter de i kap. 58 i lov om rettens pleje fastsatte regler.

Stk. 3. Når bosondring er besluttet, bliver udførelsen af denne beslutning ikke opholdt ved, at kendelsen påkæres. Ingen af ægtefællerne kan dog forlange at modtage udlæg for sin boslod i aktiver, der hører til den andens bodel, inden endelig afgørelse er truffet.

§ 40. Et dekret om bosondring afsagt efter § 37, nr. 4, bortfalder, såfremt retssag om separation, skilsmisse eller omstødelse hæves, eller der afsiges dom til frifindelse, eller ansøgning om bevilling tilbagekaldes eller afvises.

§ 41. Når begæring om bosondring er taget til følge, deles fællesejet efter begæring af en af ægtefællerne i overensstemmelse med reglerne i skiftelovens kap. 6.

Stk. 2. Er der afsagt dekret om bosondring efter § 37, nr. 4, kan bodelingen ikke sluttes, før separationen, skilsmissen eller omstødelser er endelig.

§ 42. Hvad der udlægges en ægtefælle på skiftet eller tilfalder ham efter indgivelsen af bosondringsbegæringen, bliver hans særeje.

§ 43. Den indkomne begæring om bosondring skal tinglyses ved skifterettens foranstaltning.

§ 44. For behandling af begæring om bosondring svares afgift efter regler fastsat af finansministeren.

Kapitel VII.

Forskellige bestemmelser.

§ 45. Er en ægtefælle umyndiggjort, og er den anden ægtefælle myndig, bestyrer denne i forening med værgen den umyndiggjortes bodel. Bestyrelsen er ikke undergivet tilsyn efter myndighedslovgivningen.

§ 46. Denne lovs bestemmelser kommer også til anvendelse på ægtepagter, som indgås uden for landet, når manden har bopæl her. Hustruens myndighed til at indgå ægtepagten bedømmes dog efter hendes hjemsteds lovgivning.

Stk. 2. Ægtepagt, oprettet af en mand, der ikke har bopæl her i landet, og gyldig efter hans hjemsteds love, er, når han bosætter sig her i landet, gyldig her, for så vidt den ikke strider mod denne lov. I forhold til tredjemand er gyldigheden dog betinget af, at ægtepagten tinglyses inden 1 måned, efter at manden har taget bopæl her. Sker tinglysningen senere, regnes retsvirkningen først fra tinglysningen.

Stk. 3. En ægtepagt, som er oprettet i medfør af artikel 4 i den under 6. februar 1931 mellem Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige afsluttede konvention, skal, såfremt parterne eller en af dem på oprettelsestiden er bosat her, for at være gyldig over for tredjemand her i landet være tinglyst her. Bosætter ægtefællerne eller en af dem sig efter ægtepagtens oprettelse her i landet, gælder om indtrædelsen af tinglysningens retsvirkning regler svarende til de i stk. 2, 2. pkt., fastsatte.

Kapitel VIII.

Ikrafttrædelsesbestemmelse.r m. v.

§ 47. Denne lov træder i kraft den

§ 48. Har en ægtefælle før lovens ikrafttræden opnået ret til vederlag i medfør af § 23, stk. 1, i lov nr. 56 af 18. marts 1925 om ægteskabets retsvirkninger, bevarer han retten hertil.

§ 49. Har ægtefæller før lovens ikrafttræden oprettet en ægtepagt, der ikke er godkendt i medfør af § 36 i lov nr. 56 af 18.

marts 1925 om ægteskabets retsvirkninger, er godkendelse **ufornøden**.

Stk. 2. Har tinglysning af en for lovens ikrafttræden oprettet ægtepagt ikke fundet sted for dette tidspunkt, skal ægtepagten for at opnå gyldighed vedstås for notarius publicus i overensstemmelse med reglerne i § 35.

§ 50. For ægteskaber indgået før den 1. januar 1926 finder loven anvendelse med de afvigelser, der følger af stk. 2-4.

Stk. 2. Har ægtefællerne levet i formuefællesskab, bevarer enhver af dem rådigheden over den del af fællesboet, hvorover han hidtil har rådet.

Stk. 3. Reglerne i § 11, stk. 1, 2. og 3. punkt, **jfr.** stk. 3, i lov nr. 75 af 7. april 1899 om formueforholdet imellem ægtefæller er fortsat gældende for de ejendele, der er omfattet af disse regler, og som før den 1. januar 1926 er indført i boet af hustruen. Forpligtelser, som efter § 12 eller § 13 i den nævnte lov påhviler fællesboet uden personlig hæftelse for manden, kan søges fyldestgjort i den del af fællesboet, hvorover han råder. Bestemmelsen i samme lovs § 21, stk. 2, gælder fortsat for særeje, som er erhvervet før den 1. januar 1926.

Stk. 4. Har en ægtefælle fået erstatningskrav mod den anden ægtefælle efter §§ 13, 16 eller 24 i lov nr. 75 af 7. april 1899, eller har han efter den 1. januar 1926 indfriet en tidligere opstået forpligtelse, hvis indfrielse ville have hjemlet ham et sådant erstatningskrav, kan der herfor kræves vederlag i overensstemmelse med de hidtil **gældende** regler.

§ 51. Har ægtefæller i medfør af § 56 i lov nr. 56 af 18. marts 1925 om ægteskabets retsvirkninger bestemt, at den ældre lovgivnings regler fortsat skal gælde for ordningen af formueforholdet mellem dem, finder loven ikke anvendelse bortset fra reglerne i kap. I §§ 1-2. kap. II §§ 3-4, stk. 1, og §§ 5-8, kap. **III** § 12, kap. IV §§ 17, 19 og **22-26**, kap. V § 36, stk. 4, og kap. VI-**VII**.

§ 52. I ægteskaber, der er stiftet før den 1. juli 1922, og som efter § 3, stk. 2 eller stk. 3, i lov nr. 212 af 1. juni 1922 om ændring i lov nr. 258 af 28. juni 1920 om indførelse af dansk personret, familieret og arveret i **de** sønderjydske landsdele, er omfattet af den formueordning, der var gældende før den nævnte lov, er denne ordning fortsat gældende.

Stk. 2. Ønsker ægtefællerne at indføre dansk rets formueordning eller på anden måde at ændre den mellem dem bestående formueordning, skal dette ske ved ægtepagt, der oprettes i overensstemmelse med reglerne i §§ 34-36.

§ 53. Fra lovens ikrafttræden ophæves lov nr. 56 af 18. marts 1925 om ægteskabets retsvirkninger, **jfr.** dog § 48. Endvidere ophæves § 49 i lov nr. 111 af 31. marts 1926 om tinglysning.

§ 54. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kgl. anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

III.

Udkast til lov om ændringer i skifteloven.

§ 1.

I lov nr. 155 af 30. november 1874 om skifte af dødsbo og fællesbo m. v. foretages følgende ændringer:

1. § 47, *sidste pkt.*, affattes således:

„Om den efterlevende ægtefælles rettigheder på skifte henvises til § 61 a samt §§ 62 a — 62 e og § 63".

2. § 57, *stk. 2, 2. pkt.*, affattes således:

„Hans særeje kan inddrages under skiftet i den udstrækning, det er nødvendigt til fyldestgørelse af de krav, der omhandles i denne lovs § 61 a, stk. 2, og arvelovens § 21".

3. I § 61 a indsættes som nyt *stk. 2*:

„Har den førstafdøde ægtefælle anvendt væsentlige midler af sin bodel til erhvervelse eller forbedring af sit særeje eller af sådanne rettigheder, som omhandles i § 9, stk. 2, i loven om ægteskabets retsvirkninger, kan den efterlevende ægtefælle forlods udtage vederlag herfor af det beholdne fællesbo. Slår fællesboet ikke til, kan der for halvdelen af det manglende beløb kræves dækning i den førstafdøde ægtefælles særeje. Ret til sådant vederlag tilkommer ligeledes den førstafdøde ægtefælles arvinger."

4. § 65, *stk. 1, 2. pkt.*, affattes således:

„Har en ægtefælle tillige særeje, bliver også dette at inddrage under skiftet i den udstrækning, det er nødvendigt til fyldestgørelse af de krav, der omhandles i denne lovs § 69 b, stk. 2, og i § 12 i loven om ægteskabets retsvirkninger/"

5. § 65, *stk. 3, 1. pkt.*, affattes således:

„Ved opgørelsen over bodelene medregnes ikke de krav mellem ægtefæller, som omhandles i (§§ 32 og 59 i loven om ægteskabs indgåelse og opløsning) og §§ 12 og 16 i loven om ægteskabets retsvirkninger".

6. § 67 a affattes således:

„§ 67 a. Har en ægtefælle et krav mod den anden ægtefælle af den i § 65, stk. 3, nævnte art, kan han under skiftet forlange det dækket af den anden ægtefælles lod i boet. Dette gælder dog ikke krav efter § 16 i loven om ægteskabets retsvirkninger".

7. I § 69 b indsættes som nyt *stk. 2*:

„Har en ægtefælle anvendt væsentlige midler af sin bodel til erhvervelse eller forbedring af sit særeje eller af sådanne rettigheder, som omhandles i § 9, stk. 2, i loven om ægteskabets retsvirkninger, kan den anden ægtefælle forlods udtage vederlag herfor af det beholdne fællesbo. Slår fællesboet ikke til, kan der for halvdelen af det manglende beløb kræves dækning i den førstnævnte ægtefælles særeje".

§2.

Denne lov træder i kraft den

§3.

Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kgl. anordning sættes i kraft for Færøerne med de afvigelser, som de særlige færøske forhold tilsiger.

IV.

Bemærkninger til udkastet til lov om ægteskabets retsvirkninger.

Udvalget har fundet det mest hensigtsmæssigt at udarbejde et nyt udkast til lov om ægteskabets retsvirkninger i stedet for et ændringsforslag til den gældende lov. Dels vedrører ændringsforslagene en stor del af de gældende bestemmelser, og dels har udvalget foretrukket en anden systematik end den i den gældende lov anvendte.

Udvalget vil i øvrigt henstille til justitsministeriets overvejelse, at reglerne om ægteskabs indgåelse og opløsning og ægteskabets retsvirkninger søges samlet i én lov, ægteskabsloven, ved udarbejdelsen af lovforslag på grundlag af betænkning II og III.

I det følgende vil der blive givet en kort redegørelse for baggrunden for udvalgets udkast til lov om ægteskabets retsvirkninger.

A. Den historiske udvikling.

Retsvirkningsreglerne efter den gældende lovgivning bygger på princippet om hustruens og mandens ligestilling. Dette princip er allerede gennemført i vid udstrækning, og udvalget har ved udkastet søgt det videreført og yderligere udbygget. Interessen samler sig især om den legale formueordning mellem ægtefæller. Efter de gældende regler er hovedprincipperne under den legale ordning formuefællesskab med lighedeling af fællesejet ved skifte, men med særråden og sær hæften under ægteskabets beståen.

I Danmark har formuefællesskab mellem ægtefæller været kendt siden landskabslovenes tid¹⁾ fra omkring år 1200 omend under andre former end de nugældende. Det var først nogen tid efter ikrafttrædelsen af Danske Lov, at retsudviklingen førte frem til det fuldstændige formuefællesskab, som

kun kunne ændres efter særlig vedtagelse. En konsekvens af formuefællesskabet var lighedeling af alt, hvad der var fælleseje, i tilfælde af ægteskabets opløsning. Formuefællesskabet medførte derimod ikke nogen ligestilling med hensyn til rådigheden over fællesejemidlerne og heller ikke nogen sær hæften. Under ægteskabet var hustruen formueretlig umyndig. Hun kunne end ikke på egen hånd råde over sit eventuelle særeje. Manden bestyrede hustruens særeje, og han havde enerådigheden over fællesformuen. Det var i princippet ligeledes kun mandens kreditorer, der kunne søge fyldestgørelse i fællesejets aktiver.

Ved lov nr. 53 af 7. maj 1880 indledtes reformen af den gifte kvindes retlige stilling. Ved denne lov fik hustruen ret til i levende live uden mandens eller anden værges samtykke at råde over, hvad hun erhvervede „ved selvstændig virksomhed, som ikke grundedes eller vedligeholdtes væsentligt ved mandens eller fællesboets midler". Heraf fulgte endvidere, at der ikke i hustruens levende live kunne søges fyldestgørelse i disse midler for gæld stiftet af manden.

Den 7. april 1899 gennemførtes en lov om formueforholdet imellem ægtefæller. Loven medførte, at den gifte kvinde som hovedregel fik formueretlig myndighed, men hustruen kunne dog ikke uden overøvrighedens godkendelse påtage sig ansvar eller medansvar for mandens gæld. Loven fik ikke større praktisk betydning, da rådigheden over fællesboet forblev hos manden alene, og det som hovedregel kun var mandens kreditorer og ikke hustruens, som kunne søge fyldestgørelse i fællesboet. Mandens enerådighed blev dog modificeret ved be-

¹⁾ Jfr. Stig Juul: Fællig og Hovedlod (1940).

stemmelser, som krævede hustruens samtykke til visse dispositioner over fast ejendom og forskellige aktiver, såfremt hun havde indbragt dem i fællesboet, og selv-erhverv havde hustruen enerådighed over. Endvidere indeholdt 1899-loven en række bestemmelser, der gav hustruen ret til i visse tilfælde at få erstatning af manden, bl. a. hvis denne havde misbrugt sin ret til at råde over fællesboet. Endelig gav 1899-loven nye regler om ægtepagter, og en ægtefælle fik adgang til i visse tilfælde at kræve bosondring.

De nugældende regler indførtes ved lov nr. 56 af 18. marts 1925. Loven bygger på familieretskommissionens betænkning fra 1918. Kommissionens forslag mødte til at begynde med en del modstand¹⁾, og det oprindelige regeringsfor-slag, der indeholdt såvel forslag til lov om regler om ægteskabs indgåelse og opløsning som forslag til lov om ægteskabets retsvirkninger, blev ikke færdig-behandlet ved den første fremsættelse i rigsdagssamlingen 1918-19. Senere blev det nød-vendigt at udsætte gennemførelsen af bestem-melserne om ægteskabets retsvirkninger, jfr. betænkning I side 8. Familieretskommis-sionen udarbejdede herefter et nyt udkast, som i rigsdagssamlingerne 1923-24 og 1924-25²⁾ blev fremsat som forslag til lov om ægteskabets retsvirkninger og med enkelte ændringer gennemført ved lov nr. 56 af 18. marts 1925 (ægteskabslov II).

B. Gældende ret efter loven af 18. marts 1925.

a. Familiens underhold.

Ægteskabslov II kapitel I indeholder en række almindelige bestemmelser om ægte-fællers økonomiske forhold. Det fastslås i § 1, at mand og hustru skal være hinanden til støtte og i fællesskab varetage familiens tarv. Hver af ægtefællerne skal, jfr. § 2, gennem pengeydelse, virksomhed i hjemmet eller på anden måde bidrage efter evne til at skaffe familien det underhold, som efter ægtefællernes livsvilkår må anses for pas-sende. De følgende paragraffer i kapitlet indeholder bestemmelser om retsvirkninger-ne af, at en af ægtefællerne undlader at opfylde sine økonomiske forpligtelser.

b. Formuefællesskab eller særeje.

Alt, hvad ægtefællerne ejer ved ægte-skabets indgåelse eller senere erhverver, indgår efter § 15 i almindeligt formuefælles-kab mellem dem, for så vidt det ikke er gjort til særeje. Særeje kan efter § 21 være, hvad der ved ægtepagt er gjort til særeje, og gave, som er givet en ægtefælle af tredje-mand med det vilkår, at den skal være særeje, eller arv, som arveladeren ved testamente har gjort til særeje. Endelig er særeje alt, hvad der træder i stedet for de nævnte ting. Loven tillader således ægte-fællerne at vælge mellem den legale ordning med fuldstændigt formuefællesskab og en ordning med fuldstændigt særeje, som kun kan bestemmes ved ægtepagt, og inden for disse to yderpunkter kan ægtefællerne selv træffe bestemmelse om blandede ordninger, f. eks. således at en af dem eller de begge har delvis særeje.

Særeje kan også etableres gennem boson-dring efter reglerne i lovens kapitel V.

Om ægtepagter og andre retshandler mel-lem ægtefæller indeholder loven regler i kapitel IV.

c. Rådigheden.

Efter ægteskabslov II § 16 har hver ægte-fælle i levende live rådigheden over alt, hvad han har indført i fællesboet. Fra denne hovedregel gøres der undtagelse for så vidt angår rådigheden over fast ejendom og løsøre, jfr. lovens §§ 18 og 19. Misbrug af rådighed kan give den anden ægtefælle grundlag for vederlagskrav, jfr. lovens §§ 23 og 24, eller bosondring, jfr. § 38.

d. Forholdet til kreditorerne.

Hovedreglen er, jfr. ægteskabslov II § 25, at enhver af ægtefællerne hæfter med den del af fællesboet, hvorover han råder, og med sit særeje for de ham påhvilende for-pligtelser, hvad enten de er opstået før eller under ægteskabet. Fra denne hovedregel gøres der undtagelse ved lovens § 11, der giver hver af ægtefællerne ret til i forhold til tredjemand på begges ansvar at indgå sådanne retshandler til fyldestgørelse af

¹⁾ Jfr. f. eks. U. 1919 B. s. 265 ff., og 281 ff., samt U. 1920 B. s. 129 ff.

²⁾ *Rigsdagstidende* 1923-24 tillæg A sp. 3801-3882 og 1924-25 tillæg A sp. 2843-90.

den daglige husholdnings eller børnenes fornødenheder, som sædvanlig foretages i dette øjemed. Endvidere er der givet hustruen beføjelse til på begges ansvar at indgå retshandler til fyldestgørelse af hendes særlige behov.

e. Lighedeling.

Hovedreglen er, at fælleseje deles lige mellem ægtefællerne ved ægteskabets ophør, i tilfælde af bosondring og i tilfælde af separation. Undtagelse fra denne hovedregel kan finde sted i medfør af skiftelovens §§ 68 a -70, således som bestemmelserne er affattet efter ægteskabsudvalgets forslag, jfr. betænkning I side 11-13 og 39-43 og lov nr. 412 af 18. december 1963.

C. De øvrige nordiske lande.

Loven om ægteskabets retsvirkninger er et resultat af det fællesnordiske samarbejde mellem familieretskommissionerne i Danmark, Norge og Sverige, jfr. familieretskommissionens betænkning fra 1918. Kommissionernes forslag er endvidere i vidt omfang blevet fulgt i den finske og islandske lovgivning. Hovedprincipperne i de forskellige lande er ensartede, men terminologien, der anvendes, er forskellig, og på en lang række mindre væsentlige punkter indeholder lovene særlige bestemmelser, der afviger fra de øvrige landes regler.

De finske regler er samlet i Äktenskapslag af 13. juni 1929. I Island findes reglerne om retsvirkningerne af ægteskab i en lov af 20. juni 1923. I Norge indeholdes reglerne i lov nr. 1 af 20. maj 1927 om ektefellers formuesforhold m. v., og endelig har man i Sverige ligesom i Finland hele ægteskabslovgivningen samlet i én lov: Nya giftermålsbalken af 11. juni 1920.

D. Reglerne i andre lande.

Når man anser det for karakteristisk for *formuefællesskabsordninger*, at ægtefællernes formue eller en del deraf skal deles lige ved en ægtefælles dod og i princippet også ved skilsmisse, separation og bosondring, kan man sige, at formuefællesskabet længe har haft stor udbredelse i lande, der hører til den

vesteuropæiske kulturkreds. Det er dog kun i få lande, at formuefællesskabet, således som det siden slutningen af det 17. århundrede har været tilfældet i Danmark, er *fuldstændigt* eller *almindeligt*, d. v. s. at *samtlig*e aktiver uanset deres beskaffenhed og uanset erhvervelsestidspunktet til sin tid skal deles lige. En så konsekvent lighedingsordning som *legal formueordning* har man kun i de skandinaviske lande, Holland og Portugal. Den har derimod en vis udbredelse som *vedtaget formueordning* i lande som Frankrig, Tyskland og Schweiz, hvor der er mulighed for at indføre den i det enkelte ægteskab ved en ægtepagt, men ikke i England.

Meget almindelig har været og er stadig *legale formueordninger af blandet type*. Udgangspunktet er som regel formuefællesskab. Hovedreglen er lighedeling af den foreliggende formuemasse, men visse aktiver holdes uden for lighedelingen og er således legalt særeje. Blandt de vesteuropæiske lande, der har en blandet formueordning, kan nævnes Frankrig og Spanien. Spansk rets legale formueordning går ud på fællesskab om det, som ægtefællerne erhverver under ægteskabet, medens de aktiver, som hver ægtefælle medbragte ved ægteskabets indgåelse, er vedkommende ægtefælles særeje og derfor ikke ved skifte går ind under lighedeling. Et formuefællesskab af denne type, der er begrænset til erhvervelserne under ægteskabet, har man kaldt akkvisitionsfællesskab¹⁾. Det kan efter tysk og schweizisk ret vedtages ved ægtepagt. Fransk rets legale formueordning er ved en i 1965 gennemført lovændring næsten blevet identisk med spansk rets akkvisitionsfællesskab, medens man efter Code Napoleon havde en ordning, hvorefter der var fællesskab dels om erhvervelser under ægteskabet, dels om det i ægteskabet indbragte løsøre. Da man i dansk ret før Danske Lov havde en blandet formueordning, kan man således sige, at den spanske og den franske legale formueordning i princippet svarer til ordninger, som man i dansk ret opgav allerede i slutningen af det 17. århundrede.

Fransk rets blandede formueordning har haft en ikke ringe betydning for udviklingen i andre lande. Code Napoleon havde i

¹⁾ Jfr. Ernst Andersen: Familieret (1964) s. 79.

første halvdel af det 19. århundrede stor betydning for retsudviklingen i de landområder, der stødte op til Frankrig, f. eks. Belgien og Rhinlandet, eller var franske kolonier. Virkninger heraf kan man den dag i dag spore i visse enkeltstater i USA, f. eks. i Louisiana. Spansk rets blandede ordning har næppe haft anden betydning for udviklingen i Europa end den, at den i 1965 har påvirket ordningen i Frankrig, men den har været grundlaget for formueordningen i de tidligere spanske kolonier, og den kan derfor spores eller ligefrem genfindes i en række stater i Mellem- og Sydamerika og i enkelte stater i USA, f. eks. Sydkalifornien. På samme måde har portugisisk rets legale formueordning med fuldstændigt formuefællesskab præget udviklingen i de tidligere portugisiske kolonier. Det område, der har en ordning med fuldstændigt formuefællesskab som legal ordning, er derfor i dag vistnok større i Mellem- og Sydamerika end i Europa.

Forklaringen på den uensartethed, der er i dag i ordningen af formueforholdet mellem ægtefæller i Vesteuropa og i de tidligere vesteuropæiske kolonier, skal søges mange århundreder tilbage. Udgangspunktet har været forskelligt, og århundreders retsudvikling har ikke resulteret i tilnærmelse af de ledende principper. Klassisk romersk rets system med en medgift (dos), som man kender fra Justinians kodifikation fra begyndelsen af det 6. århundrede, var et helt andet end germansk rets. Formuefællesskab i betydning ligedeling på skifte af en vis formuemasse er et germansk princip. Efterhånden som germanerne i folkevandrings-tiden trænger ind i det tidligere romerrige, vinder formuefællesskabet terræn på total-systemets bekostning. I dag spiller total-systemet vistnok kun en rolle i Italien. I den del af Frankrig, navnlig Rivieraområdet, hvor det tidligere var ret almindeligt at vedtage totalordning ved ægtepagt i overensstemmelse med de særlige regler, der findes herom i Code Civil, har denne ægtepagtstype længe været på retur.

Inddrager man endelig engelsk ret i sammenligningen, bliver uensartetheden i de ledende principper endnu større. I England er den legale formueordning en ordning med *fuldstændigt særeje*, og der er ikke adgang til ved ægtepagt at indføre fuldstændigt eller

delvis formuefællesskab. Ordningen er således i princippet let overskuelig, men overskueligheden er opnået på den hjemmegående hustrus bekostning. *Den hjemmegående hustru er gennemsnitligt ikke interesseret i en ordning med rent særeje*. Dette har man i dansk ret været klar over lige siden gennemførelsen af selverhvervsloven af 1880. Særejeordningen er engelsk ret dog først nået frem til i løbet af den sidste halvdel af det 19. århundrede, og efter nogles opfattelse beror det på tilfældigheder og ikke på overvejelser over, hvad der er rationelt og gennemsnitligt retfærdigt og rimeligt, at man i engelsk ret er endt i rent særeje. I praksis modereres virkningerne af særejeordningen dog ofte i skilsmissetilfældene, bl. a. fordi der ikke kan opnås skilsmisse alene på grundlag af en gennem nogen tid fortsat separation.

Også engelsk rets ordning har påvirket ordningen i enkeltstaterne i USA. Formueordningen i USA er et enkeltstatsanliggende. Engelsk, fransk og spansk rets principper har resulteret i forskellige udgangspunkter. Da ordningerne ofte senere er blevet kombineret eller forbedret, er den legale formueordning i USA ret uoverskuelig. Der kan herom henvises f. eks. til Harold Marsh: *Marital Property in Conflict of Laws* 1952.

I Tyskland havde man ved gennemførelsen i 1896 af BGB de samme vanskeligheder som i Frankrig ved gennemførelsen af Code Napoleon. I det retsområde, som der skulle lovgives for, havde der udviklet sig forskellige legale ordninger af formueforholdet mellem ægtefæller. Tilpasningen opnåedes ved at give lovregler om en række ordninger, som kunne vedtages af dem, der ikke var tilfreds med den af loven for hele riget opstillede ordning.

Heri er der for Vesttysklands vedkommende foretaget væsentlige ændringer i 1957. Den legale formueordning går nu ud på Zugewinnngemeinschaft. Ordningen betyder, at der alene består fællesskab om det, som ægtefællerne ved egen virksomhed indvinder under ægteskabet, medens aktiver, som en ægtefælle har indbragt i ægteskabet eller under dette erhvervet ved arv eller gave, tilhører den pågældende som særeje. Ved ægteskabets opløsning i ægtefællernes levende live foretages der en nøje beregning henholdsvis af, hvad hver ægtefælle har indbragt i ægteskabet og af, hvad hver

ægtefælle under dette har indvundet. Den eventuelle formueforøgelse, der herved måtte konstateres, deles lige mellem ægtefællerne. På tilsvarende måde sker der en udligning ved en ægtefælles død, men udjævningen sker her alene ved, at den efterlevende ægtefælles legale arvelod forøges med $\frac{1}{4}$ af efterladenskaberne, og denne forøgelse sker automatisk uden hensyn til, om der under ægteskabet overhovedet er sket nogen formueforøgelse.

E. Kritik og reformforslag.

De nordiske regler om ægteskabets retsvirkninger blev sat under debat på det nordiske juristmøde i Oslo i 1954. Der blev af den svenske indleder, advokat Sigrid Beckman, der senere blev medlem af den svenske familieretskomité, fremsat forskellige forslag til ændringer af lovgivningen, herunder om indførelse af skævdelingsadgang¹⁾, regler om udtagelsesret efter et behovsprincip¹⁾, udvidelse af bestemmelserne om indskrænkning i en ægtefælles rådighed over bodelen samt sikring af især hustruens ret til andel i fælles opsparinger. I den efterfølgende debat vandt disse synspunkter almindelig tilslutning. Der var i øvrigt under diskussionen enighed om, at tiden nu var inde til at overveje ændringer i den nordiske lovgivning, men *der var dog ligeledes enighed om, at den gældende legale formueordnings principper var rigtige, og at der kun kunne blive tale om ændringer på mindre væsentlige punkter*²⁾.

Vurdering af de gældende regler indeholdes i den juridiske litteratur³⁾, og i de udtalelser om ændringer, som indkom til justitsministeriet inden nedsættelsen af ægteskabsudvalget, omtaltes spørgsmålet om en revision af ægteskabslov II af flere af de foreninger og institutioner m. v., som justitsministeriet bad om en udtalelse. Der

er således fra Danske Kvinders Nationalråd og Dansk Kvindesamfund stillet enkelte forslag bl. a. om ændring af reglerne om rådigheden over fast ejendom og løsøre samt om ændring af bosondringsreglerne. Disse forslag er i det væsentlige blevet fulgt af ægteskabsudvalget.

Under de nordiske forhandlinger såvel som i det danske udvalg har der været fuld enighed om, at hovedprincipperne i de skandinaviske love må bevares uændrede. Andre landes lovgivning — herunder den engelske ordning med fuldstændigt særeje som legal ordning og det nye tyske system med „Zugewinnsgemeinschaft“, jfr. foran side 17 — har været inddraget i overvejelserne, men overgang til et nyt system kan efter udvalgets opfattelse ikke komme på tale. Den skandinaviske ordning er efter udvalgets mening gennemsnitligt den mest hensigtsmæssige legale ordning. Udvalget har herved lagt vægt på, at ordningen yder retfærdighed over for de stadig mange hustruer, som udelukkende arbejder i hjemmet eller kun delvis har udearbejde. Disse hustruer har i almindelighed ikke nogen mulighed for at skabe en formue, idet en eventuel opsparing under ægteskabet, selv om den er kommet i stand ikke alene ved mandens virksomhed, men også i kraft af hustruens fornuftige administration af midlerne, anses som indført i boet af manden og dermed som hørende til hans bodel. Systemet er endvidere smidigt, idet der inden for ret vide rammer åbnes ægtefællerne adgang til ved ægtepagt at indrette deres formueordning, som det passer dem bedst⁴⁾. Der er derimod efter udvalgets undersøgelser trang til modernisering og revision af enkelte af reglerne, navnlig med henblik på bestyrkelse af den hjemmegående hustrus interesser. I det følgende vil der blive redegjort nærmere for udvalgets forslag.

¹⁾ Jfr. ægteskabsudvalgets betænkning I og de ved lov nr. 412 af 18. december 1963 indførte nye skifteregler.

²⁾ Forhandlingerne på det 20. nordiske juristmøde s. 169, bilag 6.

³⁾ Se navnlig professor, dr. jur. O. A. Borum: Familieretten 2. del (1946). Mogens Munch: Formueforholdet mellem ægtefæller (1955), som indeholder en kritisk vurdering af, hvorledes de nye principper i ægteskabsloven af 1925 har virket i praksis. Professor, dr. jur. Ernst Andersen: Familieret (1964) samt professor, dr. jur. Carl Jacob Arnholm, Familieretten (1962).

⁴⁾ En oversigt over antallet af ægtepagter, der ændrer den legale formueordning, indeholdes i bilaget, jfr. s. 73, og bilaget indeholder ligeledes en oversigt over, hvem der opretter ægtepagter, på hvilket tidspunkt ægtepagterne oprettes, og hvorledes særejeordningerne etableres.

Bemærkninger til de enkelte bestemmelser.

Kapitel I.

Til § 1.

Bestemmelsen, der svarer til ægteskabslov II § 1, fastslår lovens grundprincip: den fulde ligestilling af mand og hustru.

Paragraffen har mere karakteren af programerklæring end af lovregel, og dens betydning er vel i det væsentlige af pædagogisk art. Udvalget har dog ment at burde bibeholde den. Tilsidesættelse af de indbyrdes forpligtelser af personlig art, hvis eksistens er forudsat i ægteskabslov I § 53, stk. 1, er da heller ikke uden enhver juridisk betydning. Af pligter af mere personlig karakter, som ægteskabet medfører, kan f. eks. nævnes troskabspligten, samlivspligten og pligten til at bidrage til familiens underhold. Tilsidesættelse af disse pligter vil efter omstændighederne kunne give den anden ægtefælle ret til separation eller skilsmisse og få betydning ved fastsættelsen af vilkårene, jfr. ægteskabslov I og betænkning II.

Bestemmelsen svarer i det hele til den svenske regel i Giftermålsbalken kap. 5 § 1.

Også i finsk ret findes en bestemmelse svarende til udkastets § 1 og ægteskabslov II § 1, jfr. Äktenskapslag af 13. juni 1929 § 30, hvorimod den norske lov af 20. maj 1927 om ektefellers formuesforhold ikke har en tilsvarende bestemmelse.

I den islandske lov nr. 20 af 20. juni 1923 om ægteskabets retsvirkninger findes en regel svarende til den danske.

Til § 2.

Det foreskrives i bestemmelsen, at ægtefæller er pligtige at give hinanden de oplysninger, som kræves til at bedømme deres økonomiske forhold. Bestemmelsen går videre end den gældende regel i ægteskabslov II § 10, der fastslår, at ægtefæller er pligtige at give hinanden de oplysninger om deres økonomiske forhold, som kræves til bedømmelse af deres underholdspligt.

I skrivelse af 1. september 1960 til det norske og svenske ægteskabsudvalg¹⁾ har

Nordens husmoderforbund anført, at disse landes ægteskabsloves bestemmelser om underholdspligt og oplysningspligt burde have som konsekvens, at en ægtefælle skulle have ret til at kende sin ægtefælles selvangivelse. Denne ret kunne opfyldes ved, at begge ægtefæller pålagdes pligt til gensidigt at underskrive selvangivelsen, dog således at den ægtefælle, hvis indtægt og formue ikke omfattedes af denne, ikke ved sin underskrift garanterede for oplysningernes rigtighed. En tilsvarende henvendelse er ikke rettet til det danske udvalg. Dette skyldes, at spørgsmålet om hustruens ret til at blive gjort bekendt med mandens selvangivelse herhjemme siden 1952 har været reguleret af bestemmelser i skattelovgivningen, jfr. senest § 29 i lovebekendtgørelse nr. 211 af 19. juni 1964 om påligning af indkomst- og formueskat til staten, som lyder således;

„Den med en skattepligtig samlevende hustru kan over for manden kræve at blive gjort bekendt med selvangivelsen i udfyldt stand, forinden den indsendes til ligningsmyndigheden. Hustruen kan ved henvendelse til ligningsmyndigheden begære oplysning om indholdet af selvangivelsen, ligesom hun i øvrigt altid skal være berettiget til hos de skattemyndigheder at begære oplysning om mandens skatteansættelse for skatteår, i hvilke hun og manden har været sambeskatte, og om indholdet af de af manden på begges vegne indgivne selvangivelser for sådanne skatteår.

Stk. 2. Hustruen har ret — men ikke pligt — til ved sin underskrift i en dertil indrettet rubrik på selvangivelsen at tilkendegive, at hun er blevet gjort bekendt med selvangivelsen i medfør af stk. 1. At hustruen ikke har underskrevet, er uden betydning for selvangivelsens gyldighed.

Stk. 3. At hustruen ved sin underskrift på selvangivelsen har tilkendegivet, at hun er blevet gjort bekendt med denne, medfører ikke et videregående ansvar for hende end det, der måtte kunne gøres gældende efter de nugældende regler herom“.

¹⁾ No. bet. IV. s. 6 og sv. bet. s. 108.

Allerede før dette tidspunkt antoges hustruen dog at kunne få oplysninger om mandens selvangivelse, jfr. således skatte-departementets cirkulære nr. 210 af 31. august 1948. hvorefter der på hustruens begæring kunne meddeles hende oplysning om mandens skatteansættelse for sådanne skatteår, i hvilke ægtefællerne havde været sambeskattede, eller om indholdet af de af manden på begge ægtefællers vegne for disse skatteår indgivne selvangivelser.

Problemet er således for dansk rets vedkommende lost i skattelovgivningen.

Spørgsmålet om en ægtefælles pligt til over for den anden ægtefælle at oplyse sine økonomiske forhold har været behandlet i alle de nordiske udvalg. I det norske udkast til ændring af lov af 20. maj 1927 om ektefellers formuesforhold har det norske ægteskabsudvalg fremsat følgende forslag¹⁾:

„§ 1 annet ledd.

Ektefellene er pliktige til å gi hverandre de opplysninger som trenges til å vurdere deres økonomiske stilling og underholdsplikten. Til oppfyllelse av plikten kan en ektefelle av den annen ektefelle eller av ligningsmyndighetene kreve opplysning om eller avskrift av den felles eller den annen ektefelles selvangivelse og ligning”.

I det svenske forslag til ændring af giftermålsbalken²⁾ har bestemmelsen fået følgende formulering:

„5. kap.

11 §

Makarna äro pliktiga att giva varandra de upplysningar som erfordras för bedömande av deras ekonomiska ställning, underhållsskyldighet och gif-torättsanspråk. För sådant ändamål är make skyldig att lämna uppgift jämväl om försäkringar och andra tillgångar, vilka huvudsakligen bereda riskskydd eller eljest ännu ej have något ekonomisk värde”.

Bestemmelse om en ægtefælles adgang til at få oplysning om eller afskrift af den anden ægtefælles selvangivelse er ikke op- optaget i det svenske forslag, da spørgs-

målet af den svenske familieretskomité er overladt til den svenske offentligheds- komité.

Det danske udvalg har fundet den gæl- dende bestemmelse i ægteskabslov II § 10 for snæver, idet oplysninger om den anden ægtefælles økonomiske forhold kan have betydning ikke blot til bedømmelse af parternes underholdspligt, men f. eks. også for en ægtefælles økonomiske planlægning, herunder arbejdsdispositioner på længere sigt, og for afgørelsen af spørgsmålet om børnenes uddannelse. Oplysningerne vil endvidere kunne have betydning for en ægtefælles eventuelle testamentariske dispo- sitioner. Reglen foreslås derfor udvidet, således at der pålægges ægtefællerne pligt til gensidigt at orientere hinanden om deres økonomiske status i almindelighed.

Det er ikke udvalgets mening at fastslå, at en ægtefælle skal have krav på økono- miske oplysninger af enhver art. Oplysninger vedrørende f. eks. forretningshemmeligheder og patenter vil en ægtefælle fortsat kunne forholde den anden ægtefælle.

For så vidt angår forsikringer tegnet af den anden ægtefælle, har udvalget ikke ment det nødvendigt at foreslå en be- stemmelse, der svarer til det svenske for- slag. Hustruen må her være henvist til de oplysninger, som fremgår af mandens selv- angivelse.

Udvalget har overvejet, om en ægtefælle skulle have adgang til at kræve oplysninger om den anden ægtefælles indtægtsforhold hos dennes arbejdsgiver. Man har dog ikke fundet en sådan regel påkrævet ved siden af adgangen til at kræve oplysninger hos lig- ningsmyndighederne, og en regel herom vil formentlig også kunne få uheldige bivirk- ninger i forholdet mellem arbejdsgiver og funktionær.

Der er ikke stillet forslag om indførelse af særlige tvangsmidler til opfyldelse af pligten til at give den anden ægtefælle oplysninger om økonomiske forhold. Udvalget har dog alligevel fundet det af betydning, at bestem- melsen optages i loven.

Det islandske ægteskabsudvalg påtænker at fremsætte forslag svarende til udvalgets udkast.

¹⁾ No. bet. IV s. 5-7.

²⁾ Sv. bet. s. 108-112.

Kapitel II.

Underholdspligt.

Til § 3.

Bestemmelsen, der er identisk med ægteskabslov II § 2, fastslår ægtefællernes indbyrdes forsørgelsespligt og forsørgelsespligten over for børnene. Bestemmelsen suppleres nu af § 13, stk. 1, i loven af 1960 om børns retsstilling¹⁾, hvorefter forældrene hver for sig er forpligtet til at forsørge børnene, der skal forsørges, opdrages og uddannes under hensyn til forældrenes livsvilkår og børnenes tarv.

Spørgsmålet om forsørgelse er som hidtil ikke blot et spørgsmål om penge, men også et spørgsmål om arbejde i hjemmet og i bedriften og om børnenes pasning og opdragelse. Normen for forsørgelsen er „det underhold, som efter ægtefællernes livsvilkår må anses for passende.“

Forsømmer en ægtefælle at opfylde sin underholdspligt efter § 3, kan det efter begæring af den anden ægtefælle pålægges ham at yde et pengebidrag i det omfang, det efter forholdene må anses for rimeligt, jfr. nedenfor ad § 5, side 23.

I svensk, norsk, finsk og islandsk ret findes tilsvarende bestemmelser om ægtefællernes indbyrdes forsørgelsespligt og forsørgelsespligten over for børnene, jfr. hhv. Giftermålsbalken kap. 5 § 2, lov om ektefellers formuesforhold § 1, stk. 1, Åktenskapslag § 46 og lov nr. 20 af 20. juni 1953 om ægtefællers rettigheder og forpligtelser § 2. Den finske lov foreskriver endvidere udtrykkeligt, at en ægtefælle også er pligtig at bidrage til underholdet af den anden ægtefælles mindreårige barn, for så vidt dette er født før ægteskabet og medtaget i det fælles hjem eller på anden måde „gemensamt underhållas“. Pligten medfører ingen indskrænkning i den underholdspligt, som påhviler den anden af barnets forældre. Tilsvarende regel gælder den anden ægtefælles mindreårige adoptivbarn, for så vidt det er adopteret forinden ægteskabet.

Spørgsmålet om en ægtefælles privatretlige forsørgelsespligt over for den anden ægtefælles børn er ikke udtrykkeligt løst

i ægteskabslov II § 2 eller udkastet § 3. men det antages, at der består en sådan pligt, jfr. bestemmelsens vide udtryk „familien“, der efter en naturlig opfattelse også må omfatte stedbørn²⁾).

Til § 4.

§ 4 er et supplement til § 3. I *stk. 1.* der svarer til ægteskabslov II § 3. foreskrives, at en ægtefælle, såfremt udgifterne til den anden ægtefælles særlige behov og udgifterne ved de hverv, som han har at varetage for familiens underhold, ikke kan dækkes af det bidrag, han selv skal yde ifølge § 3, er pligtig at overlade den anden ægtefælle de fornødne pengemidler i passende beløb ad gangen. Undtagelse kan dog gøres, hvis en anden ordning er påkrævet, fordi ægtefællen har vist sig uskikket til at forvalte penge, eller fordi andre særlige grunde foreligger. Bestemmelsen er som hidtil grundlaget for den hjemmegående husmoders krav om husholdningspenge og penge til udgiftern.0 ved egne og ved børnenes fornødenheder og for mandens krav mod den hustru, der har særlige indtægter eller formue, om bidrag til betaling af den pålignede skat.

Efter den gældende ægteskabslov II § 3 kan påbudet efter bestemmelsen ikke sanktioneres ved udfærdigelse af en overøvrighedsresolution, jfr. ægteskabslov II § 5, hvorefter alene påbudet i § 2 kan sanktioneres.

Dette har den konsekvens³⁾, at den mand, der mener, at hans hustru bortødsler pengene, og som derfor overtager kontrollen med indkøbene til husholdningen, til tøj og fodtøj o. s. v., ikke af overøvrigheden kan tvinges til at give hustruen kontante beløb til selvstændig forvaltning. Det betyder ligeledes, at den hustru, der frygter, at manden vil anvende det beløb, som han forlanger af hendes indtægter til betaling af skat, til andre formål og derfor selv indbetaler beløbet til kommunen, ikke kan tvinges til at betale pengene til ham.

Udvalget har ment, at denne retstil-

¹⁾ Lov nr. 200 af 18. maj 1960.

²⁾ Jfr. Ernst Andersen: Familieret (1964) s. 70-71.

³⁾ Jfr. Ernst Andersen: Familieret s. 68.

stand er mindre hensigtsmæssig, og har derfor i § 5 foreslået, at påbudet i § 4 sanktioneres på tilsvarende måde som påbudet i § 3, således at det efter en ægtefælles begæring kan pålægges den anden ægtefælle, som forsømmer at opfylde sin underholdspligt efter § 4, at yde et pengebidrag i det omfang, det efter forholdene må anses for rimeligt¹⁾. Reglen gælder kun undtagelsesfrit ved samlevende ægtefæller, jfr. nærmere nedenfor side 23.

Efter reglens karakter og det ret vidtrækkende forbehold i bestemmelsens slutning er udvalget klar over, at det vil blive noget vanskeligt for overøvrigheden at gribe ind ved udfærdigelse af bidragsresolution, hvor det påstås, at påbudet i § 4 er tilsidesat. Udfærdigelse af overøvrighedsresolution kan kun forventes i helt klare tilfælde af overtrædelse af § 4 som de ovenfor anførte. Da der imidlertid i disse tilfælde synes at være et vist behov for udfærdigelse af bidragsresolution, har udvalget ment det rigtigst at åbne mulighed herfor.

I § 4, stk. 2, foreskrives, at hvad der i henhold til § 3 og § 4, stk. 1, er overladt en ægtefælle til fyldestgørelse af dennes særlige behov, betragtes som om han selv havde erhvervet det.

Bestemmelsen svarer for så vidt til ægteskabslov II § 4, men medens denne alene vedrører tilfælde, hvor der mellem ægtefællerne består fælleseje, jfr. ordene „betragtes som om han selv havde indført det i fællesboet“, har udvalget udvidet bestemmelsen til også at omfatte særeje.

I praksis har bestemmelsen navnlig betydning med hensyn til penge, manden har overladt hustruen. Det er efter bestemmelsen helt klart, at opsparede påklædningspenge hører til hustruens bodel, således at de ikke kan være genstand for udlæg for mandens gæld eller inddrages i mandens konkursbo. For så vidt angår opsparede husholdningspenge, har der imidlertid været tvivl om, hvorvidt disse også skal betragtes som hørende til hustruens bodel. Sådanne penge omfattes ikke af bestemmelsens ordlyd. I motiverne er der givet udtryk for, at der bør slutes modsætningsvis fra bestemmelsen, og at de

opsparede husholdningspenge derfor hører til mandens bodel. I teorien har man imidlertid været inde på, at der bør slutes analogt fra påklædningspenge til husholdningspenge, jfr. Borum II²⁾ side 170-171 og Arnholm side 200. Spørgsmålet er ikke afgjort i praksis.

I Familieretten side 120-121 anfører Ernst Andersen, at det vanskelige i det rejste spørgsmål vistnok i virkeligheden er bevisproblemet. Når manden overlader hustruen beløb, giver han som regel runde beløb uden præcis angivelse af, hvad der er bestemt til husholdningen, hustruens påklædning m. v. og børnenes fornødenheder, og det er derfor ikke bagefter så ligetil at afgøre, om et opsaret beløb hidrører fra det, der er overladt til husholdningsudgifter, eller fra det, der er overladt til hustruens og børnenes påklædning og andre fornødenheder.

Det er denne forfatters opfattelse, at der, sålænge det ikke drejer sig om større beløb, synes at være god grund til at gå ud fra, at det af hustruen opsparede beløb er sparet op af det, der er overladt hende til personlig påklædning m. v., og derfor at lade hende få lov til at beholde beløbet. En formodningsregel af dette indhold svarer sikkert til, hvad der gennemsnitligt er rimeligt.

Drejer det sig om større beløb, er grunden til, at en sådan opsparring har kunnet foretages, som regel, at hustruen ikke har orienteret manden tilstrækkeligt om, hvad der kræves til dækning af de løbende udgifter, og at manden kritikløst har givet hende, hvad hun bad om. Hvad der er „gældende ret“ i denne situation, får stå hen.

Udvalget er enig i den nævnte opfattelse. Opsparede husholdningspenge bør i almindelighed betragtes som hørende til hustruens bodel, idet man må betragte beløbet som opsaret af de penge, der er overladt hende til fyldestgørelse af hendes særlige behov. Undtagelse herfra bør efter udvalgets mening kun gøres, når der enten er tale om meget store opsparede beløb eller om tilfælde, hvor hustruen skarpt har holdt de hende overladte beløb delt op i, hvad der er overladt

¹⁾ Tilsvarende forslag blev stillet af familieretskommissionen, jfr. betænkningen af 1918, s. 58, men forslaget udgik under den senere behandling.

²⁾ Professor, dr. jur. O. A. Borum: Familieretten II (1946).

hende til husholdningsudgifter, og livad der er overladt tiende til egne og børnenes fornødenheder.

I svensk, norsk og islandsk ret findes bestemmelser svarende til de danske, jfr. Giftermålsbalken kap. 5, §§ 3-4, lov om ektefellers formuesforhold § 2, og lov nr. 20 af 20. juni 1953 om ægtefællers rettigheder og forpligtelser § 3.

Også i den finske Äktenskapslag § 48 findes en tilsvarende bestemmelse. Tilføjjelsen om, at reglen ikke gælder, hvis en anden ordning er påkrævet, findes dog ikke i den finske regel.

Til § 5.

§ 5, der efter sit eget indhold knytter sig til §§ 3 og 4, foreskriver, at en ægtefælle, der forsømmer at opfylde sin underholdspligt efter de nævnte paragraffer, efter den anden ægtefælles begæring kan pålægges et pengebidrag i det omfang, det efter forholdene må anses for rimeligt. Er samlivet mellem ægtefællerne ophævet, og ma samlivets ophævelse hovedsagelig tilskrives den ene ægtefælles livsførelse, har denne ægtefælle dog ikke krav på bidrag, medmindre ganske særlige grunde taler derfor.

Keglen omfatter i modsætning til den tilsvarende bestemmelse i ægteskabslov II § 5 ikke blot det tilfælde, hvor en ægtefælle helt tilsidesætter sin pligt til at sørge for den anden ægtefælles og familiens underhold, men også det tilfælde, hvor ægtefællen vel opfylder sin underholdspligt efter § 3, men overtræder påbudet i § 4, f. eks. ved at have sat den anden ægtefælle under administration, jfr. i det hele bemærkningerne foran side 21-22.

§ 5 gælder som anført også ved samlivso-phævelse, og i modsætning til den gældende ægteskabslov II § 6, der alene omfatter samlivso-phævelse på grund af uoverensstemmelse, angår reglen enhver faktisk ikke-samboen. Nogen væsentlig udvidelse vil der dog på grund af skyldreglen ikke være tale om.

I svensk, norsk og finsk ret findes bestemmelser svarende til det danske udkast, jfr. herved hhv. Giftermålsbalken kap. 5 §§ 5-7, lov om ektefellers formuesforhold § 3 og Äktenskapslag §§ 49-51, stk. 1.

Til § 6.

Efter bestemmelsen kan overøvrigheden i det omfang, hvori det efter ægtefællernes livsvilkår og de øvrige omstændigheder må anses for passende, på begæring pålægge den ene ægtefælle at overlade den anden ægtefælle brugen af løsøre, som ved samlivets ophør hørte til bohavet i hjemmet eller til den anden ægtefælles arbejdsredskaber.

Brugsretten over løsøre, der i henhold til resolutionen er udleveret til en ægtefælle, bortfalder ikke som følge af aftaler om salg, leje, lån eller pantsætning, som den anden ægtefælle indgår med tredjemand, men er ikke beskyttet mod retsforfølgning fra den anden ægtefælles kreditorer.

Vil en ægtefælle ikke rette sig efter overøvrighedens resolution, kan den anden ægtefælle kræve sig indsat i besiddelsen ved en umiddelbar fogedforretning i overensstemmelse med reglerne i retsplejelovens §609.

Reglen er for så vidt svarende til ægteskabslov II § 7, men omfatter efter udkastet alle tilfælde af samlivso-phævelse og ikke blot samlivso-phævelse på grund af uoverensstemmelse. Udvalget har fundet det rimeligt at ophæve denne begrænsning for bestemmelsens anvendelse.

Ordene i ægteskabslov II § 7, „løsøre, som ved samlivets ophør hørte til det fælles bohave“, har givet anledning til tvivl om, hvorvidt bestemmelsen også omfatter aktiver, der er særeje. I praksis er dette dog antaget, men udvalget har ønsket at fjerne enhver tvivl ved at foreskrive, at bestemmelsen omfatter løsøre, som ved samlivets ophør hørte til bohavet i hjemmet. Resolutionen kan således efter udkastet udfærdiges såvel med hensyn til aktiver, der er fælles-eje, som med hensyn til aktiver, der er særeje.

De øvrige nordiske lande har i deres ægteskabslove regler om overladelse af brugen af løsøre til den anden ægtefælle svarende til den danske bestemmelse. Norge har derudover i sin ægteskabslov, lov om ektefellers formuesforhold af 20. maj 1927 § 4, tilsvarende bestemmelser, for så vidt angår ægtefællernes bolig. Det foreskrives således i den norske lov, at samme regel som for løsøre gælder bolig, som ægtefællerne eller en af dem lejer eller ejer, og som

indtil samlivets ophor blev benyttet i fællesskab.

Den svenske familieretskomité¹⁾ har under henvisning til den norske regel fremsat forslag om en tillægsbestemmelse, hvorefter en ægtefælle, når det findes påkrævet, kan berettiges til indtil videre at benytte ægtefællernes „bostad“.

Der har også i det danske udvalg været enighed om, at det ville være ønskeligt gennem en udvidelse af området for ægteskabslov II § 7 at sikre en ægtefælle en vis brugsret til den ejendom, der hidtil har tjent til fælles bolig.

Ifølge § 84, stk. 2, i lejeloven, jfr. lovbekendtgørelse nr. 126 af 5. april 1965, har en ægtefælle, såfremt lejemålet er indgået med den anden ægtefælle, og denne forlader det fælles hjem, ret til at fortsætte lejemålet, medmindre udlejereren gør antageligt, at han har vægtige grunde til at modsætte sig dette.

Denne bestemmelse beskytter vel ved lejemål en ægtefælle i det tilfælde, at den anden ægtefælle, der har indgået lejemålet, forlader det fælles hjem, men den giver ingen beskyttelse for den ægtefælle, der eventuelt sammen med børnene, af den anden ægtefælle uberettiget er blevet sat ud af den tidligere fælles lejlighed. Bestemmelsen gælder dernæst som angivet kun lejemål og ikke bolig, hvorover ægtefællerne eller en af dem har ejendomsret.

Det foreslås, at der tillægges overøvrigheden kompetence til i det omfang, hvori det efter ægtefællernes livsvilkår og de øvrige omstændigheder må anses for passende, på begæring at pålægge den ene ægtefælle at overlade den anden ægtefælle brugen af bolig, som ægtefællerne eller en af dem ejer eller lejer, og som indtil samlivets ophævelse blev benyttet i fællesskab.

Forslaget omfatter som anført såvel lejemål som ejendomme, der tilhører ægtefællerne eller den ene af dem, og det hvad enten ejendommen er fælleseje eller særeje for den ene ægtefælle.

For så vidt angår lejemål, har det i udvalget været overvejet at foreslå bestemmelsen optaget i lejeloven i stedet for i ægteskabslov

II. Linder hensyn til, at det materielretlige forhold mellem ægtefæller bør være reguleret i ægteskabsloven og til, at reglen udover lejemål også omfatter ejendomme, som ægtefællerne eller en af dem ejer, har udvalget ment det rigtigst, at bestemmelsen i sin helhed optages i ægteskabsloven. Udvalget finder det dog ønskeligt, om der i lejeloven blev gjort en tilføjelse om den foran omtalte situation, hvor en ægtefælle uberettiget af den anden ægtefælle er blevet sat ud af den tidligere i fællesskab benyttede lejlighed.

Når overøvrigheden har tillagt den ene ægtefælle brugen af den bolig, som ægtefællerne hidtil har benyttet i fællesskab, har denne ægtefælle eneret på brugen og kan derfor ved fogedens bistand få den anden ægtefælle sat ud af boligen.

Overøvrighedens afgørelse kan til enhver tid på begæring af den anden ægtefælle ændres, såfremt det ikke skønnes rimeligt at opretholde den.

Har en ægtefælle ved overøvrighedsresolution fået overladt brugen af en fast ejendom, der tilhører den anden ægtefælle, må han lade brugsretten tinglyse for at opnå beskyttelse af retten over for tredjemand. Da dette følger af tinglysningslovens regler, har udvalget ikke fundet det nødvendigt at optage bestemmelse herom i retsvirkningsloven.

Til § 7.

§ 7 svarer med mindre ændringer til ægteskabslov II § 8. Efter bestemmelsen er fastlæggelsen af bidragspligt i medfør af § 5 som hidtil henlagt til overøvrigheden, der til enhver tid på begæring kan ændre sin bestemmelse herom, når omstændighederne taler derfor. Bestemmelsen er her ved gjort noget videre end ægteskabslov II § 8, der til ændring kræver, at forholdene væsentlig har forandret sig.

Bidrag kan som nu kun, når særlige grunde taler derfor, pålægges for en tid, der ligger mere end 1 år forud for begæringen. Det har i udvalget været overvejet at forlænge 1-årsfristen til en 2-årsfrist under hensyn til, at der i Norge²⁾ gælder en 3-

¹⁾ Sv. bet. s. 107-108.

²⁾ Lov om ektefellers formuesforhold § 3, jfr. lov om inngåelse og opløsning av ekteskap af 31. maj 1918 § 56, stk. 5.

årsfrist, og at den svenske familieretskomité har foreslået indført en 2-årsfrist¹⁾). Udvalget har imidlertid foretrukket at bevare den hidtidige 1-årsregel, som efter udvalgets opfattelse er en mere realistisk og effektiv regel end en regel, hvorefter bidrag kan pålægges flere år tilbage. Bestemmelsen er dernæst helt parallel med § 16, stk. 2, i loven af 1960 om børns retsstilling.

Bestemmelsen i ægteskabslov II § 8, stk. 2, hvorefter de i paragraffen omhandlede underholdsbidrag kan inddrives med de retsmidler, der er hjemlet med hensyn til forladte hustruer og de hos disse værende børn, dog at afsoning ikke kan anvendes for de hustruen pålagte bidrag til mandens underhold, er udgået i udvalgets udkast. Spørgsmålet om inddrivelse er nu i det hele reguleret ved lov nr. 156 af 24. april 1963 om inddrivelse af underholdsbidrag.

Reglen i ægteskabslov II § 8, stk. 4, hvorefter de i loven indeholdte regler om underholdsbidrag ikke gør forandring i de efter fattiglovgivningen gældende regler om en persons pligt over for det offentlige til at forsørge sin ægtefælle eller sine børn, er udgået ved udvalgets udkast. Bestemmelsen skønnes overflødig. Forholdet til det offentlige reguleres af forsorgslovens bestemmelser.

Til § 8.

§ 8 svarer til ægteskabslov II § 9. Det fastsættes, at overøvrigheden ved afgørelser i henhold til §§ 5 og 6 kan fravige en mellem ægtefællerne truffet aftale, hvis den skønnes åbenbar ubillig, eller hvis forholdene væsentlig har forandret sig.

Selv om reglen er et indgreb i grundsætningen om parternes aftalefrihed, har udvalget ønsket at bevare bestemmelsen, der vedrører overenskomster af væsentlig samme art som dem, der omhandles i ægteskabslov I § 72, og efter deres art vil resolutionerne i reglen kun være midlertidige.

I de øvrige nordiske lande findes bestemmelser, der i det væsentlige svarer til udkastets § 8.

Kapitel III.

Formuefællesskab og særeje.

Til § 9.

Stk. 1 er identisk med ægteskabslov II § 15, stk. 1. Det fastslås, at alt, hvad ægtefællerne ejer ved ægteskabets indgåelse eller senere erhverver, indgår i almindeligt formuefællesskab mellem dem. for så vidt det ikke er gjort til særeje.

I stk. 2, der med ændringer svarer til ægteskabslov II § 15, stk. 2, bestemmes, at på rettigheder, som er uadskilleligt knyttet til den berettigedes person eller i øvrigt er af personlig art, får reglerne om formuefællesskab kun anvendelse i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler.

De rettigheder, som vil kunne omfattes af bestemmelsen, er mangeartede. Der kan således nævnes livrenter, pensioner, forfatter- og kunstnerrettigheder, visse invaliditets- og erstatninger o. s. v. Der henvises herom i det hele til Ernst Andersen: Familieret 1964 side 266-73.

Stk. 2 fastsætter for så vidt kun det selvfølgelig, at der kan gælde særlige regler for visse rettigheder, og at de herom gældende specielle regler kan fortrænge de almindelige formuefællesskabsbestemmelser om rådighed og lighed. Bestemmelsen har dog betydning derved, at det fastslås, at formuefællesskabsreglerne skal anvendes som udgangspunkt. Rettighederne hører til formuefællesskabet, medmindre de er gjort til særeje, og modifikationer i de regler, der gælder for fælleseje, kan kun gøres i det omfang, der findes særlige modstående regler. For at tydeliggøre lovens mening, at de rettigheder, der her er tale om, *ikke* falder uden for formuefællesskabet, har udvalget foretrukket at ændre terminologien. I stedet for den gældende formulering „rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art“, foreslås formuleringen „rettigheder, som er uadskilleligt knyttet til den berettigedes person eller i øvrigt af personlig art“¹⁾. Tilsvarende terminologi anvendtes i § 18 i loven af 7. april 1899 om formueforholdet mellem ægtefæller²⁾.

¹⁾ Sv. bet. s 103 ff.

²⁾ Jfr. Ernst Andersen: Familieret (1964) s. 272.

Til § 10.

I paragraffen, der svarer til § 21 i den gældende lov, gives reglerne om, hvad der er særeje.

Punkt 1) er identisk med ægteskabslov II § 21, nr. 1. Det nævnes som et led i opregningen af, hvad der er særeje, at særeje kan skabes ved ægtepagt. I hvilket omfang, ægtefællerne kan skabe særeje ved ægtepagt, er fastsat i § 28.

Under *punkt 2)*, der svarer til ægteskabslov II § 21, nr. 2, er kun foretaget redaktionelle ændringer. Bestemmelsen foreskriver, at den tredjemand, fra hvem en ægtefælle får noget som arv — herunder tvangsarv — eller gave, skal kunne gøre arven eller gaven til særeje.

Udkastets *punkt 3)*, der er ny, er en følge af den i § 62, stk. 3, i arveloven af 31. maj 1963 indførte regel om, at båndlagt arv er særeje, medmindre andet er bestemt ved testamente. Keglen er, som det fremgår af arvelovsudvalgets betænkning side 120, begrundet med, at det normalt vil være arveladerens ønske, at båndlagt arv skal være særeje, og at det, hvis der ingen bestemmelse herom findes i testamentet, oftest vil være tale om en forglemmelse fra testators side.

Ægteskabsudvalget har fundet berettigelsen af denne generelle regel tvivlsom, og det er desuden uklart, hvor langt reglen rækker, jfr. Ernst Andersen: Arveret (1965) side 112 f. og Trolle U. 1965 B. side 169 ff¹⁾. Det bestemmes således i arvelovens § 62, stk. 3, 2. pkt., at reglen om, at båndlagt arv er særeje, gælder „selv om bestemmelsen om båndlæggelse tilsidesættes i medfør af § 59“, d. v. s., at båndlæggelsesbestemmelsen alene kommer til at virke som en testamentarisk bestemmelse om, at arven skal være særeje, men der er ikke i loven taget stilling til, om arven vedbliver at være særeje i følgende tilfælde:

- a) når båndlæggelsen ophæves i medfør af arvelovens § 58, stk. 2, efter justitsministeriets bestemmelse, når arven er af ringe værdi,
- b) når båndlæggelsen ophæves delvis ved frigivelse efter overøvrighedens bestemmelse, jfr. arvelovens § 63,

c) når båndlæggelsen bortfalder, f. eks. derved at den termin, der er fastsat for båndlæggelsens varighed, indtræder, jfr. arvelovens § 64. Der kan her tænkes 2 situationer, enten at båndlæggelsen er sket og nu ophæves, da terminen indtræder, eller båndlæggelsen finder slet ikke sted, fordi terminen er indtrådt, når båndlæggelsen ved arvefaldet skulle effektueres.

For så vidt angår de tilfælde, hvor arven frigives helt eller delvist af justitsministeriet i medfør af arvelovens § 63, jfr. ovenfor under b), udtales det i arvelovskommissionens betænkning side 120 efter referat af arvelovens § 59, at „det samme gælder selsagt også, såfremt der senere sker udbetaling af den båndlagte arv i medfør af § 63“. Arven vil altså i dette tilfælde forblive særeje.

Hvad angår de tilfælde, hvor justitsministeriet i medfør af arvelovens § 58 fritager for båndlæggelse på grund af arvens ringe værdi, jfr. pkt. a) ovenfor, mener ægteskabsudvalget, at det ville være urimeligt, om en sådan mindre arv skulle danne særeje i et i øvrigt mellem ægtefællerne bestående fælleseje — særejebestemmelsen har jo kun selvstændig betydning, hvis arvingen har fælleseje. Det er udvalgets opfattelse, at man her må kunne sige, at forudsætningerne for særeje er bristet, således at arven bliver fælleseje.

Hvad endelig angår de under c) anførte tilfælde, hvor båndlæggelsen bortfalder, findes der ingen vejledning i arvelovsudvalgets betænkning. Spørgsmålet må løses af domstolene.

Udvalget har på grund af den fortolkningstvivl, der knytter sig til arvelovens § 62, stk. 3, overvejet, om man skulle foreslå bestemmelsen ophævet. Under hensyn til, at reglen netop er gennemført, og til at en ophævelse nu vil føre til yderligere usikkerhed, for så vidt angår tiden mellem arvelovens ikrafttræden og en eventuel ophævelse, har udvalget dog ikke ment at burde fremsætte forslag herom.

Det har desuden i udvalget været overvejet, om det bør foreskrives, at også gave, der båndlægges, skal være særeje, medmindre andet er bestemt. Herved ville man

¹⁾ Se derimod byretsdomnier Mogens Munch U. 1965 B s. 225 ff.

opnå ensartede regler for arv og gaver. Efter udvalgets opfattelse er der imidlertid ikke så stærk en formodning for, at en gave-giver ønsker gaven gjort til særeje, og man finder det derfor betænkeligt at stille forslag om en sådan bestemmelse. Man er med arvelovsudvalget enig i, at spørgsmålet, om den båndlagte gave skal betragtes som særeje, må afgøres ud fra gaveløftets indhold og forudsætninger.

Udkastets *pun Jet 4)* svarer med en redaktionel ændring til ægteskabslov II § 21, nr. 3. Det foreskrives, at hvad der træder i stedet for særeje, er særeje. Forbeholdet i ægteskabslov II, § 21, nr. 3, „medmindre andet gyldigt er bestemt“, gælder fortsat, men udvalget har ikke fundet det nødvendigt at have en direkte bestemmelse herom i lovteksten.

I udkastets stk. 2 er som i ægteskabslov II § 21, stk. 2, fastslået, at indtægt af særeje er fælleseje, medmindre andet er gyldigt bestemt. Ægtefællerne kan altså bestemme anderledes ved ægtepagt. Har de fuldstændigt særeje, vil også indtægterne være særeje. Der er fuld enighed mellem de nordiske udvalg om, at lovens regel fortsat bør være som den gældende. Ønsker ægtefællerne en anden ordning, må de tage stil-ling hertil ved ægtepagt.

I de svenske og norske udkast findes bestemmelser om særeje svarende til udvalgets udkast stk. 1, punkterne 1, 2 og 4 samt stk. 2. I det norske udkast er endvidere udtrykkeligt foreskrevet, at livsforsikring eller livrente, som den ene ægtefælle giver den anden ægtefælle, bliver modtagerens særeje. Ægteskabsudvalget har ikke ment at burde foreslå en tilsvarende bestemmelse. De nævnte forsikringer falder ind under bestemmelsen i § 9, stk. 2, jfr. side 25.

Til § 11.

Det fastsættes i stk. 1, 1. led, at et formuefællesskab mellem ægtefæller ophører ved ægteskabets ophør, d. v. s. ved ægteskabets opløsning ved skilsmisse, omstødelse af ægteskabet eller ved den enes død. Endvidere bestemmes, at formuefællesskabet ophører

ved bosondring og ved separation. Disse regler svarer til bestemmelserne i ægteskabslov II § 16, stk. 2, 1. led, jfr. § 42 samt til § 66, stk. 1, jfr. § 45 i ægteskabslov I.

I 2. led fastslås ligedelingsreglen. Hver af ægtefællerne skal udtage halvdelen af de beholdne bodele, medmindre undtagelse har særlig lovhjemmel. Dette svarer til bestemmelsen i ægteskabslov II § 16, stk. 2, 2. led, jfr. § 68, stk. 1, i skifteloven som affattet ved lov nr. 412 af 18. december 1963. Er en ægtefælles bodel solvent, skal han ved delingen aflevere halvdelen af bodelens overskud til den anden ægtefælle eller dennes bo, og dette gælder, uanset om den anden ægtefælle er insolvent. Det danske udvalg har ikke kunnet acceptere det af den svenske komité stillede forslag, hvorefter en ægtefælle kan give afkald på boslods krav i den anden ægtefælles nettobodel til skade for sine kreditorer¹⁾. Der henvises herved til argumentationen i betænkning I side 19-21.

Bestemmelsen i *stk. 2* er ny. Udvalget har fundet det hensigtsmæssigt at indføre en udtrykkelig bestemmelse om, fra hvilket tidspunkt formuefællesskabet ophører. I de tilfælde, hvor ægteskabet ophører ved døden, eller der gives separation eller skilsmisse ved bevilling, er der ingen tvivl om, at skæringstidspunktet for formuefællesskabets ophør er henholdsvis tidspunktet for dødsfaldet og bevillingens meddelelse. Gives der derimod dom til separation, skilsmisse eller omstødelse af ægteskabet, kan der efter gældende ret rejses tvivl om, fra hvilket tidspunkt formuefællesskabets ophør skal regnes²⁾. For at afskære enhver tvivl fastsættes det i stk. 2, at skæringstidspunktet er tidspunktet for afsigelsen af dommen. I tilfælde af anke regnes retsvirkningerne fra tidspunktet for den første dom, hvorved der er givet separation, skilsmisse eller omstødelse. Giver en underrettsdom således dom til skilsmisse, medens landsretten afsiger frifindelsesdom, og går sagen derefter videre til højesteret, der stadfæster underrettens dom, skal retsvirkningerne af formuefællesskabets ophør regnes fra tidspunktet for afsigelsen af underrettsdommen. Har omvendt underrettsdommen frifundet den sagsøgte ægtefælle, medens landsretten giver

¹⁾ Sv. bet. s. 304 ff.

²⁾ Ernst Andersen: Familieret (1964) s. 261, jfr. U. 1965. 348 (V) med dissens.

dom til separation eller skilsmisse, vil retsvirkningerne først kunne regnes fra landsrettens dom. Gives der tredjeinstansbevilling, og stadfæster Højesteret landsrettens dom, vil skæringstidspunktet ligeledes være tidspunktet for landsrettens domsafsigelse.

I denne forbindelse har udvalget diskuteret det tidligere berørte problem¹⁾ om en fremrykning af skæringstidspunktet. I den norske lov af 20. maj 1927 om ektefellers formuesforhold er det i § 43 fastsat, at gæld, som en ægtefælle har pådraget sig, efter at der er fremsat krav om bosondring eller fremsat begæring om eller rejst søgsmål til separation eller skilsmisse, ikke tages i betragtning ved skiftet. Endvidere bestemmes, at det, som en ægtefælle erhverver efter de samme tidspunkter eller efter samlivets ophævelse, bliver hans særeje.

Den svenske komité har bestemt sig for en tilsvarende regel²⁾. Man har dog undladt at tage samlivsophævelse med som skærings-tidspunkt. Det danske udvalg har næret betænkelighed ved i almindelighed at statuere, at formuefællesskabet skal ophøre allerede på så tidligt et stadium som tidspunktet for indlevering af stævning med påstand om separation, skilsmisse eller omstødelse eller — i bevillingstilfældene — indgivelsen af ansøgning om bevilling. På dette tidspunkt vil resultatet af retssagen eller ansøgningen være usikkert, og det afsluttende led — den endelige dom eller bevillingens udfærdigelse — kan ligge langt ud i fremtiden, og måske vil slutresultatet blive, at separation eller skilsmisse ikke gives.

I stedet har udvalget besluttet sig til at foreslå det overladt til en af ægtefællerne selv at tage initiativet til et tidligere ophør af formuefællesskabet end det generelt fastsatte. Der er således ved udkastets § 37, punkt 4, givet adgang til at opnå bosondring, så snart der er anlagt retssag til separation, skilsmisse eller omstødelse eller er indgivet ansøgning om bevilling, jfr. nedenfor side 55. Er samlivet ophævet uden fyldestgørende grund, kan den anden ægtefælle i øvrigt allerede i medfør af udkastets § 37, nr. 3, kræve bosondring. Herved opnår man, at lovens almindelige regel, at formuefællesskabets ophør tidligst kan regnes fra afsi-

gelse af dom til separation eller skilsmisse i første instans, kan fraviges af den ægtefælle, der mener at have behov herfor. Han kan tage skridt til bosondring ved samlivets ophævelse, eller så snart han har indgivet stævning eller ansøgning om bevilling, eller på et hvilket som helst senere stadium af sagens gang. Retsvirkningen af bosondring er formuefællesskabets ophør, jfr. udkastets § 11, stk. 1, og formuefællesskabets ophør får tilmed virkning allerede fra indgivelsen af bosondringsbegæringen, jfr. udkastets § 42, hvor det fastslås, at alt, hvad der udlægges ægtefællen på skiftet eller tilfalder ham efter indgivelse af bosondringsbegæring, bliver hans særeje.

Det islandske udvalg har fulgt det danske forslag. Fra finsk side har man ikke taget stilling.

Til § 12.

Bestemmelsen er ny. Den går ud på, at der i forbindelse med ægteskabets opløsning ved død, skilsmisse eller omstødelse samt ved separation eller bosondring kan gives den ægtefælle kompensation, som har bidraget til forøgelse af den anden ægtefælles særejemidler eller særlige rettigheder, som ikke indgår i formuedelingen. Reglen vil særlig fa betydning, hvor der er fuldstændigt særeje i ægteskabet, eller hvor den væsentligste del af ægteskabets midler er særejemidler.

Baggrunden for forslaget, der oprindelig er fremsat af den svenske komité, er ønsket om at muliggøre en vis udjævning i forbindelse med formueopgøret ved ægteskabets ophør. Er der fuldstændigt formuefællesskab i et ægteskab, og har ingen af dem rettigheder af den i § 9, stk. 2, nævnte art, opstår problemet ikke. Hver af ægtefællerne får da samme boslod på normalt halvdelen af det beholdne fællesbo, og eventuelle udligningskrav på grund af en ægtefælles rådighed over bodelen må reguleres ved erstatnings- og vederlagsreglerne, jfr. § 16 og skiftelovudkastets § 69 b og bemærkningerne hertil. Er der derimod hel eller delvis særeje, eller har den ene ægtefælle særlige rettigheder, som kan holdes uden for formuedelingen, vil selve det økonomiske fællesskab i ægteskabet vanskeliggøre et retfærdigt opgør ved skiftet. Hver af ægte-

¹⁾ Betænkning I s. 33.

²⁾ Sv. bet. s. 206-11.

fællerne vil under ægteskabets beståen normalt disponere uden hensyn til, om det er den enes eller den andens midler, der anvendes, eller om midlerne tilhører særejet eller fællesejet. Deres økonomiske midler bliver blandet sammen, og denne sammenblanding nødvendiggør særlige regler, hvis man skal undgå, at den ene ægtefælle under et skifte opnår urimelige fordele på bekostning af den anden ægtefælle. Består sammenblandingen alene i, at en ægtefælle anvender sine egne fællesejemidler til forbedring af sit særeje, og kan man finde frem til det beløb, særejet herved er forbedret med, kan man anvende vederlagsreglen i ægteskabslov II § 23, stk. 2, jfr. herved udkastet til ændring af skiftelovens § 69 b, side 13. Er de midler, der anvendes til forbedring af en ægtefælles særeje eller særlige rettigheder, direkte overført fra den anden ægtefælles særeje eller bodel, er det lige så åbenbart, at denne overførsel må give anledning til erstatningskrav under skiftet. Nøjes man med disse regler, vil man imidlertid overse den indsats, som ydes af den ægtefælle, der ved bidrag til familiens underhold, ved arbejde eller gennem afsavn muliggør, at den anden ægtefælle kan frigøre midler fra sin bodel til forbedring af sit særeje eller sine særlige rettigheder (§ 9, stk. 2, rettigheder). Der kan udmærket tænkes situationer, hvor en forbedring af en ægtefælles særejeformue helt eller delvis skyldes den anden ægtefælles indsats. Ægtefællerne har måske begge arbejde og lønindtægter, men den daglige ordning er truffet således, at man anvender hustruens indtægt til familiens underhold og derved helt eller delvis frigør mandens indtægter, som han anbringer i sit særeje. Der må også tages hensyn til den hjemmegående hustru, som ved flid og sparsommelighed muliggør, at manden kan få penge tilovers til forbedring af sit særeje eller udvikling af sine særlige rettigheder, f. eks. ophavsret m. v., som kan have stor økonomisk værdi, og som under et skifte eventuelt vil kunne holdes uden for bodelingen. Forhold af denne art gør det efter udvalgets opfattelse nødvendigt, at der åbnes mulighed for at yde kompensation i forbindelse med det normale økonomiske opgør ved ægteskabets ophør. Det foreslås

derfor efter udkastets stk. 1, at den ægtefælle, der efter ægteskabets indgåelse har forøget værdien af den anden ægtefælles særeje gennem bidrag til familiens underhold eller ved arbejde eller afsavn, kan få en godtgørelse. Det kræves, at forøgelsen af særejet eller de særlige rettigheder skal være væsentlig, og godtgørelsen kan ikke overstige halvdelen af forøgelsen. Bestemmelsen er endvidere fakultativ, således at godtgørelsen og dens størrelse inden for de angivne rammer kan fastsættes efter skøn og billighed. Bestemmelsen omfatter både særeje og § 9, stk. 2, rettigheder, og det er uden betydning, om erhvervelsen har fundet sted før eller efter ægteskabets indgåelse.

Efter udvalgets opfattelse er de i § 12 anførte krav af udpræget personlig art, og man har derfor udelukket arvingerne fra selvstændigt at gøre kravene gældende.

Krav af den nævnte art skal i henhold til stk. 2, 1. pkt., rejses i forbindelse med skifte af fællesboet og påkendes af skifteretten. Finder skifte af fællesbo ikke sted, fordi der består fuldstændigt særeje i ægteskabet, bør ægtefællen alligevel have mulighed for at gøre krav gældende, og det fastsættes derfor i stk. 2, 2. pkt., at sagen i disse tilfælde skal anlægges ved de almindelige domstole, dog med den tidsfrist, at en sag skal være anlagt inden 6 måneder efter en separation eller ægteskabets ophør.

Bestemmelsen i stk. 1 omfatter også den situation, hvor en af ægtefællerne er afgået ved døden. Finder skifte af fællesbo sted, må kravet rejses i forbindelse med skiftet, jfr. stk. 2, 1. pkt. I de tilfælde, hvor der ikke finder skifte sted af fællesbo efter førstafdøde, idet førstafdøde kun havde særeje, eller hvor længstlevende har foretrukket at overtage fællesboet til hensidende i uskiftet bo, må den efterlevende ægtefælle anlægge sag ved de almindelige domstole, jfr. stk. 2, 2. pkt.

Under et skifte må kravene holdes uden for den almindelige opgørelse af bodelenes aktiver og passiver, og der bør åbnes adgang til direkte fyldestgørelse under skiftet, jfr. herved bemærkningerne til skiftelovsudkastet §§ 65, stk. 3, og 67 a side 72.

Tilsvarende regel er foreslået af det svenske udvalg¹). Det svenske udkast er dog

¹) Sv. bet. s. 266-69.

ikke så restriktivt som det danske. Det norske udvalg har foreslået en lignende bestemmelse¹⁾).

Kapitel IV.

Rådighed og gældsav svar.

Til § 13.

Reglen i § 13 svarer med redaktionelle ændringer til ægteskabslov II § 16, stk. 1. Det fastsættes, at hver ægtefælle i levende live har rådighed over sin bodel, der omfatter alt, hvad han har indført i formuefællesskabet, og over sit særeje, dog med de indskrænkninger, der følger af reglerne i §§ 15 og 17-19.

Hver ægtefælle råder principielt frit og alene over sin bodel og sit særeje. Der gøres dog visse begrænsninger i den frie rådighed. En ægtefælle er således pligtig at udøve sin rådighed over sin bodel på en sådan måde, at denne ikke utilbørligt udsættes for at forringes til skade for den anden ægtefælle, jfr. nedenfor ad udkastets § 15 side 31.

Endvidere vil en ægtefælle ved af sin bodel at give en gave, der står i misforhold til fællesboet, kunne risikere, at den anden ægtefælle kræver gaven omstødt, jfr. udkastets § 17 side 33-34.

Endelig er der i visse tilfælde hjemlet den anden ægtefælle en vis medråden. Dette gælder således ved fast ejendom, såfremt ejendommen tjener til familiens bolig, eller hvis ægtefællernes eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed er knyttet til den, jfr. nedenfor ad udkastets § 18 side 34. Også for løsøre, for så vidt dette hører til indboet i det fælles hjem eller til den anden ægtefælles fornødne arbejdsredskaber, eller det tjener til børnenes personlige brug, er der fastsat rådighedsindskrænkninger, jfr. udkastets § 19, side 38-39.

Reglen om, at hver ægtefælle råder over sin bodel, der omfatter alt, hvad han har indført i formuefællesskabet, modificeres dernæst af reglen i udkastets § 4, stk. 2, hvorefter midler, der i henhold til udkastets § 3 og § 4, stk. 1, er overladt en ægtefælle til

fyldestgørelse af hans særlige behov, betragtes, som om han selv havde erhvervet dem. Dette medfører, at midlerne udgår af den anden ægtefælles rådighedssfære. Reglen har som anført under § 4 navnlig betydning for så vidt angår penge, som manden har overladt hustruen til husholdningen, hustruens påklædning m. v. og børnenes fornødenheder. Der henvises herved i det hele til bemærkningerne side 22-23.

Rådighedsreglerne i § 13 må sammenholdes med bestemmelsen i udkastets § 21, hvorefter enhver af ægtefællerne hæfter med sin bodel og med sit særeje for de ham påhvilende forpligtelser.

Bestemmelsen i ægteskabslov II § 16, stk. 2, hvorefter hver ægtefælle eller dennes arvinger ved ægteskabets ophør såvel som i tilfælde af bosondring eller separation udtager halvdelen af det beholdne fællesbo, medmindre undtagelse har særlig lovhjemmel, er gentaget i udvalgets forslag til udkastets § 11, stk. 1.

Til § 14.

Reglen i § 14 er et supplement til den i udkastets § 2 foreskrevne pligt for ægtefæller til at give hinanden de oplysninger, som kræves til bedømmelse af deres økonomiske forhold. Den svarer i det hele til ægteskabslov II § 22. Det foreskrives, at en ægtefælle kan forlange, at den anden ægtefælle deltager i oprettelsen af en fortegnelse over, hvilke dele af fællesboet enhver af dem råder over, og hvad der måtte høre til enhverens særeje. I den gældende bestemmelse nævnes udtrykkeligt, at retten efter samtlige foreliggende omstændigheder afgør, hvilken beviskraft der i givet fald bør tillægges fortegnelsen. Denne tilføjelse er udeladt i udvalgets udkast, idet udvalget har fundet tilføjelsen overflødig. Udvalget har ikke ment at kunne fastsætte tvangsmidler over for den ægtefælle, der ikke vil medvirke til oprettelse af en fortegnelse, som forlanges af den anden ægtefælle.

I de øvrige nordiske ægteskabslove findes ganske tilsvarende bestemmelse, jfr. Giftermålsbalken kap. 6 § 9, lov om ektefellers formuesforhold § 21 og Åktenskapslag § 60.

¹⁾ Xo. bet. II s. 27-28.

Til § 15.

§ 15 svarer med en redaktionel ændring til ægteskabslov II § 17, der fastslår, at en ægtefælle er pligtig at udøve sin rådighed over fællesje således, at det ikke utilbørligt udsættes for at forringes til skade for den anden ægtefælle.

Reglen må sammenholdes med § 1, hvorefter ægtefæller skal være hinanden til støtte og i fællesskab varetage familiens tarv. Den indebærer en indskrænkning i ægtefællernes frie rådighed over deres bodel. Handler en ægtefælle i strid med bestemmelsen, kan der eventuelt kræves bosondring og erstatning, jfr. herved udkastets § 37 og § 16. Der kan endvidere blive tale om vederlag for visse andre dispositioner, som den anden har foretaget over sin bodel, selv om de har været fuldt forsvarlige, når resultatet dog er blevet en formindskelse. Der kan herved henvises til udvalgets forslag til nyt stk. 2 i skiftelovens § 69 b side 13.

Til § 16.

Bestemmelsen indeholder en erstatningsregel til afløsning af vederlagsreglen i ægteskabslov II § 23, stk. 1.

De nuværende vederlagsregler kan inddeles i tre kategorier. Efter ægteskabslov II § 23, stk. 1, kan der for det første gives vederlag til en ægtefælle, hvis den anden ægtefælle ved vanrøgt af sine økonomiske anliggender, ved misbrug af sin rådighed over fællesje eller ved anden uforsvarlig adfærd i væsentlig grad har formindsket den del af fællesboet, hvorover han råder, d. v. s. bodelen. Vederlagskrav kan da gøres gældende af den anden ægtefælle eller dennes arvinger, og kravet kan fyldestgøres i det beholdne fællesbo eller i fornødent fald for halvdelen af det manglende beløb i særeje tilhørende den ægtefælle, der har gjort sig skyldig i misbruget. Kravene kan kun fremsættes under skifte af fællesboet, og opnås der ikke under skiftet fuld dækning, kan der ikke senere gøres krav på dækning for det manglende, jfr. § 24 i ægteskabslov II.

Den anden vederlagsbestemmelse indeholdes i ægteskabslov II § 23, stk. 2, hvorefter der også tilkommer en ægtefælle eller hans arvinger ret til vederlag, hvis den anden ægtefælle har anvendt midler af fællesboet til erhvervelse eller forbedring af

sit særeje eller af sådanne rettigheder, som omhandles i § 15, stk. 2. Disse krav kan ligeledes kun gøres gældende under et skifte, og kravene bortfalder, hvis der ikke kan opnås dækning under skiftet.

Endelig kunne en ægtefælle for det tredje få vederlag efter § 23, stk. 2, 2. pkt., der nu er blevet overført til skiftelovens § 69 b, jfr. herved betænkning I side 41-42. Det bestemmes her, at en ægtefælle, der har anvendt midler af sit særeje til bedste for sin bodel, kan få vederlag af fællesboet.

Som nævnt i betænkning I side 35 har udvalget taget vederlagsreglerne op til revision. Som reglerne nu er udformet, er kravene rene skiftekrav, der kun kan fremsættes under et skifte, og som bortfalder i det omfang, der ikke skaffes dækning under skiftet. Denne konsekvens har udvalget ikke fundet rimelig for så vidt angår krav, der har deres oprindelse i et misbrug af den rådighed, som loven tillader en ægtefælle at udøve trods et eksisterende formuefællesskab. Krav af denne art, d. v. s. først og fremmest de i ægteskabslov II § 23, stk. 1, nævnte krav, samt de krav efter § 23, stk. 2, der er opstået som følge af et misbrug, bør efter udvalgets opfattelse berettige den anden ægtefælle til et egentligt erstatningskrav på samme måde, som en tredjemand ville kunne få erstatning af ægtefællen, hvis denne over for ham havde begået en ansvarspådragende og tab voldende handling.

Ud fra disse betragtninger foreslår udvalget, at der indsættes en erstatningsbestemmelse til afløsning af de vederlagsregler, der har deres oprindelse i misbrug af rådigheden. Der stilles forslag om, jfr. udkastets § 16, stk. 1, at en ægtefælle skal have krav på erstatning, såfremt den anden ægtefælle ved misbrug af rådigheden over sin bodel eller ved anden uforsvarlig adfærd i væsentlig grad har formindsket bodelen. Erstatningskravets grundlag er således misbrug eller anden uforsvarlig adfærd. Udvalget har ikke ønsket at nævne vanrøgt, som er optaget i den gældende vederlagsbestemmelse, idet man ikke har ment, at vanrøgt i alle tilfælde vil kunne karakteriseres som misbrug. Har en ægtefælle vanrøgtet sin bodel på en sådan måde, at der foreligger egentlig misbrug af rådigheden eller en uforsvarlig adfærd, vil dog også vanrøgt

kunne danne grundlag for et erstatningskrav.

Størrelsen af erstatningsbeløbet må fastsættes af retten. I princippet er størrelsen det tab, den anden ægtefælle kan dokumentere, d. v. s. den formindskelse af boslodskravet, som misbruget eller den uforsvarlige adfærd har medført. Der stilles krav om, at formindskelsen af bodelen skal være væsentlig. Ikke ethvert mindre tab, der eventuelt kan konstateres, bør kunne give anledning til krav ægtefæller imellem. Selve det økonomiske fællesskab må give ægtefæller en vis handlefrihed, og kun et misbrug, der giver sig udslag i en væsentlig forringelse af bodelen og deraf følgende formindskelse af den anden ægtefælles boslods krav, kan derfor efter forslaget give grundlag for erstatning.

Efter stk. 2 skal kravet påkendes i forbindelse med skifte af fællesboet. Udvalget har overvejet, om en ægtefælle skal kunne gøre kravet gældende uafhængigt af et skifte, men man har ment, at selve kravets natur: et tab, der forringer størrelsen af en ægtefælles boslod, i virkeligheden kun kan gøres fuldstændigt op i forbindelse med et skifte af fællesboet. Dette skifte kan så have sit grundlag i en bosondringsbegæring, jfr. udkastets § 37, eller i formuefællesskabets ophør ved separation, skilsmisse eller en ægtefælles død.

Afgørelsen af erstatningskravet er henlagt til skifteretten som et led i bobehandlingen, og det er således udelukket at gøre krav gældende ved de almindelige domstole. Kravet skal afgøres af skifteretten under et skifte af fællesboet.

Udvalget har ment det rigtigst samtidig at fastsætte korte forældelsesfrister. Ægtefæller bør ikke kunne udskyde kravets rejsning, til det engang måtte blive aktuelt ved ægteskabets opløsning eller ved den anden ægtefælles konkurs. Det fastsættes derfor, at den ægtefælle, der ønsker at gøre kravet gældende, skal rejse det inden 1 år efter det tidspunkt, han blev vidende om formindskelsen af bodelen. Endvidere er der i analogi med reglen i arvelovens § 22 fastsat en almindelig 5-års forældelsesfrist regnet fra det tidspunkt, formindskelsen fandt sted.

Det erstatningsbeløb, en skifteret måtte fastsætte, må ved det endelige skifte holdes

uden for opgørelsen af bodelene, da den erstatningsberettigede ægtefælle ellers ville kunne se kravet elimineret under den almindelige bodeling. Det er herefter nødvendigt at anføre kravet blandt de i skiftelovens § 65, stk. 3, nævnte krav, jfr. nærmere bemærkningerne til skiftelovsudkastet side 72.

Selve fyldestgørelsesadgangen er efter udkastet den samme som den, andre kreditorer har. Den erstatningsberettigede ægtefælle må naturligvis kunne modregne i den del af hans nettobodel, der skal afleveres til den anden i forbindelse med skiftet, men opnås der ikke herved dækning, må ægtefællen på samme måde som andre kreditorer søge fyldestgørelse ved udlæg og eventuelt tvangsauktion. Udvalget har ikke ment at burde give ægtefællen den processuelle fordel at kunne søge fyldestgørelse som et led i selve skiftebehandlingen til skade for andre kreditorer, der ikke har denne adgang, jfr. herved bemærkningerne til skiftelovsudkastet § 67 a side 72.

Opnår ægtefællen ikke ved modregning eller frivillig aftale under skiftet dækning for sit krav, består kravet fortsat på samme måde som erstatningskrav, der tilkommer tredjemand.

Den erstatningsberettigede ægtefælles arvinger bør have samme adgang til erstatningskrav som ægtefællen, ligesom det også er tilfældet efter den gældende vederlagsregel. Om arvingernes stilling under skiftet henvises til bemærkningerne til skiftelovsudkastet side 72.

Det andet vederlagskrav, som indeholdes i § 23, er som nævnt kravet om vederlag for det tab, der forvoldes en ægtefælle derved, at den anden har anvendt midler af sin bodel til forbedring af særrettigheder, særeje eller de i ægteskabslovens § 15, stk. 2, nævnte rettigheder. Bestemmelsen om disse krav foreslår udvalget overført til skiftelovens § 69 b som et nyt stk. 2. Kravet er på samme måde som kravet efter § 69 b, stk. 1, et rent skiftekrav. Der foreligger ikke misbrug — i så fald ville kravet falde ind under § 16 i ægteskabslovudkastet — men der er kun tale om en udligning, som bør foretages under et skifte, og kravet bør ikke have nogen selvstændig eksistens uden for skiftet. Fyldestgørelsesadgangen er en forlods udtagelse under skiftet som

efter den gældende regel i ægteskabslov II § 23, stk. 2, og forlods udtagelse kan kun effektueres i det beholdne fællesbo og ikke til skade for andre kreditorer. Har en ægtefælle særeje, kan dette inddrages under fællesboskiftet til dækning af den andens vederlagskrav, jfr. skiftelovsudkastet §§ 65 og 69 b og bemærkningerne hertil side 71-72.

De her stillede forslag, der kun indeholder en realitetsændring for så vidt angår misbrugskravene, er ikke blevet fulgt af alle de øvrige nordiske udvalg. Den svenske komité foreslår en udvidelse af bestemmelserne om grundlaget for vederlagskrav, men komitéen har ikke ment, at der var tilstrækkeligt behov for som efter det danske udkast at lade vederlagskravet bestå som et erstatningskrav efter bodelingen¹⁾. Heller ikke det norske udvalg har fulgt det danske forslag. Det islandske udvalg overvejer derimod en tilsvarende ordning.

Til § 17.

Bestemmelsen i § 17 er ny. Det fastsættes, at en ægtefælle eller dennes arvinger kan forlange en gave, som den anden ægtefælle har givet af sin bodel, omstødt, såfremt gaven står i misforhold til fællesboet, og gavemodtageren vidste eller burde vide dette.

Det er efter udvalgets opfattelse en mangel ved gældende ret, at der ikke er udtrykkelig hjemmel for en ægtefælle eller dennes arvinger til at søge illoyale eller positivt svigagtige gaver, som den anden ægtefælle har bortskænket, omstødt. Teorien har antaget, at en ægtefælle ud fra familieformueretlige synspunkter måtte have en sådan omstødelsesadgang, og udvalget har fundet det rigtigst at give en positiv bestemmelse herom.

Bestemmelsen i udkastet er udformet i analogi med reglen i § 22 i arveloven af 31. maj 1963. Der gives en ægtefælle eller dennes arvinger omstødelsesadgang med hensyn til gavedispositioner, som af den anden ægtefælle er foretaget i begge ægtefællers levende live, på vilkår, der svarer til den nævnte arvelovsbestemmelse.

Gavedispositioner, der kan give grundlag for omstødelse, vil især kunne tænkes at være foretaget umiddelbart inden en separa-

tion eller skilsmisse eller ophævelse af samlivet, hvor et skifte som regel vil være nært forestående, og udvalget har som efter arvelovens § 22 stillet krav om, at sag til omstødelse kun kan anlægges, såfremt fællesboet skiftes, eller den ægtefælle, der vil anlægge omstødelsessagen, har indgivet begæring om skifte. Bestemmelsen forudsætter således, at der er hjemmel til skifte, og det skifte, der kan være tale om, kan være et dødsboskifte, et skifte i forbindelse med ægteskabets omstødelse, et separations- eller skilsmissseskifte eller et skifte ved bopendring. I tilfælde, hvor skifte ikke allerede finder sted, er det efter bestemmelsen tilstrækkeligt, at begæring om skifte er indgivet. Det kræves ikke, at begæringen er taget til følge, således at boet er under skiftebehandling. Skiftesagen kan udsættes på omstødelsessagens afgørelse. Eesultatet heraf vil ofte være afgørende for, om skifte ønskes gennemført.

Det er efter bestemmelsen ikke en forudsætning for, at omstødelse kan kræves, at vederlag ikke kan opnås.

Sagsanlægget mod gavemodtageren må gå ud på gavens omstødelse eller, såfremt gaven er forbrugt eller afhændet, på erstatning for gavens værdi. Omstødelsessagen skal anlægges ved de almindelige domstole. Det har i udvalget været overvejet, om sag i medfør af bestemmelsen skulle behandles ved skifteretten og ikke ved de almindelige domstole. Da sagen imidlertid vil være rettet imod en tredjemand, der ikke i øvrigt er inddraget under skiftet, har man fundet det rigtigst, at sagen behandles ved de almindelige domstole.

En afdød ægtefælles arvinger bør have samme ret som ægtefællen. Retten er knyttet til de samme betingelser som ægtefællens ret, herunder at der finder et skifte sted. Arvingerne har således ingen mulighed for at bringe bestemmelsen i anvendelse, såfremt ægtefællen, der har bortskænket gaven, ønsker at hensidde i uskiftet bo eller allerede har modtaget boet til uskiftet bo, da gaven konstateres. Der foreligger ikke noget skiftegrundlag. Tilvej ebringes et sådant inden for den i paragraffen fastsatte frist enten som følge af, at den længstlevende ægtefælle måtte have misbrugt sin rådighed

¹⁾ Sv. bet. s. 256 ff.

over det uskiftede bo, jfr. § 20 i arveloven af 31. maj 1963, eller selv måtte begære boet skiftet, kan arvingerne derimod bringe bestemmelsen i anvendelse.

Som efter arvelovens § 22 er der fastsat en frist for anlæggelse af omstødelsessag på 1 år, efter at ægtefællen eller dennes arvinger er blevet vidende om gaven, og en endelig frist på 5 år efter gavens fuldbyrdelse. Kommer ægtefællen således først mere end 5 år efter gavens fuldbyrdelse til kundskab om den, er omstødelsessag udelukket.

Bestemmelsen i § 17 bør efter udvalgets mening kunne finde anvendelse på gaver, der er givet før lovens ikrafttræden. Det er dog en forudsætning, at fristerne, der er fastsat i § 17, stk. 2, ikke er udløbet. Er dette tilfældet, vil ægtefællen i mange tilfælde kunne kræve vederlag efter § 23, stk. 1, i ægteskabslov II, jfr. neden for side 57. Er begge regler anvendelige, må ægtefællen kunne vælge mellem dem.

En bestemmelse, der omtrent svarer til udkastets forslag om omstødelse af gaver, findes i det svenske udkast i kap. 6 § 7. Efter bestemmelsen, der i det væsentlige svarer til den allerede gældende regel i kap. 6 § 6 a i Giftermålsbalken, er det dog en betingelse for, at omstødelsessag kan anlægges, at vederlag ikke fuldtud kan opnås i forbindelse med skifte.

Udvalget har ikke ment at ville følge det svenske forslag, som forekommer for kompliceret, bl. a. fordi der kan blive tale om, at man skal have dom for „den del af gaveværdien, der er nødvendig til dækning af den del af vederlagskravet, der ikke er opnået dækning for under skiftet”.

Der er ikke af det norske udvalg fremsat forslag svarende til udvalgets og den svenske komités forslag.

Til § 18.

Bestemmelsen svarer med ændringer til ægteskabslov II § 18, der fastsætter, at en ægtefælle ikke uden den anden ægtefælles samtykke må afhænde eller pantsætte fast ejendom, der er fælleseje, såfremt ejendommen tjener til familiens bolig, eller hvis ægtefællerne eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed er knyttet til den. Sådan ejendom må heller ikke uden samtykke af den anden ægtefælle bortlejes eller bortforpagtes, såfremt dette vil medføre,

at den ikke længere kan tjene til fælles bolig eller som grundlag for erhvervsvirksomheden.

a. Den gældende bestemmelse.

Den begrænsning i en ægtefælles rådighed over fast ejendom, som bestemmelsen fastsætter, giver som anført i familieretskommissionens betænkning fra 1918 et særligt positivt udtryk for det fællesskab, et ægteskab medfører. I sin nuværende formulering hidrører bestemmelsen fra § 29 i den nævnte betænkning. I lov af 7. april 1899 om formueforholdet mellem ægtefæller §11 bestemtes, at manden ikke uden hustruens samtykke måtte afhænde, pantsætte eller for usædvanlig lang tid overdrage brugsretigheder over fast ejendom, om hvilken adkomstdokumentet oplyste, at den var indbragt i fællesboet af hustruen. Bestemmelsen i 1899-loven beroede på en opfattelse af slægtens forret fremfor ægtefællen og dennes slægt til faste ejendomme. Denne opfattelse var forældet allerede i 1918. Familieretskommissionen lagde først og fremmest vægt på den betydning, en fast ejendom i almindelighed har som bolig for familien eller arbejdsfelt for ægtefællerne eller den anden ægtefælle, og fandt det under hensyn hertil rigtigst at indskrænke hver ægtefælles råden over de i fællesboet indførte ejendomme. Man fandt det dog samtidig nødvendigt at foretage visse begrænsninger i reglens anvendelsesområde, dels efter den brug, der gøres af ejendommen, dels efter arten af den retshandel, ægtefællen vil foretage.

§ 18 omfatter kun 2 grupper af ejendomme: 1) ejendomme, der allerede tjener til familiens bolig, og 2) ejendomme, som ægtefællerne eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed er knyttet til.

En ægtefælle kan herefter uden samtykke fra den anden ægtefælle afhænde og pantsætte en ejendom, der er købt alene som pengeanbringelse, eller en grund, han har erhvervet med det formål at opføre en bolig for familien. Det forhold, at en ejendom kun bruges af familien en del af året, f. eks. om sommeren, bringer derimod efter praksis ikke ejendommen uden for § 18's område. Ligeledes tjener ejendommen som bolig, selv om den også er bolig for andre. Samtykke er også nødvendigt under de foran angivne

betingelser, selv om den rådende ægtefælle alene ejer en ideel andel i ejendommen, idet denne er i sameje med andre.

Erhvervsejendomme omfattes kun af § 18, såfremt ejendommen tjener som grundlag for ægtefællernes eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed. Tjener ejendommen alene som grundlag for den rådende ægtefælles erhvervsvirksomhed, omfattes den ikke af § 18.

De dispositioner, til hvilke samtykke kræves, er først og fremmest afhændelse og pantsætning. Da en ægtefælle imidlertid også kan berøve den anden ægtefælle bolig og arbejdsfelt ved bortleje eller bortforpagtning, er også sådanne dispositioner medtaget, såfremt de vil medføre, at ejendommen ikke længere kan tjene til fælles bolig eller som grundlag for erhvervsvirksomheden.

Afhændelse af en del af en ejendom vil ifølge praksis som regel falde ind under § 18 og kræve samtykke fra den anden ægtefælle.

Bestemmelsen omfatter efter den gældende formulering alene ejendomme, der er fælleseje. En ægtefælle kan således ganske frit disponere over en ejendom, som tilhører ham som særlig, og det uanset om ejendommen tjener til familiens bolig, eller ægtefællernes eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed er knyttet til den.

Det er ikke i bestemmelsen foreskrevet, at denne kun gælder, medens samlivet mellem ægtefællerne består. Selv om samlivet måtte være ophævet på grund af uoverensstemmelse, må samtykke kræves, i hvert fald så længe ejendommen tjener til familiens bolig eller som grundlag for ægtefællernes eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed¹).

Der stilles ikke efter § 18 nærmere krav til det samtykke, der ifølge bestemmelsen måtte være nødvendigt fra den ikke-rådende ægtefælle. Det behøver ikke at foreligge skriftligt. Det er tilstrækkeligt, at samtykket foreligger mundtligt eller har fundet udtryk i handlinger, hvoraf man kan slutte, at ægtefællen har været enig. Er den anden ægtefælle umyndig, meddeler værge samtykke.

En ægtefælle, som ønsker at tilvejebringe

beskyttelse for sin ret efter § 18, kan få sin vielsesattest tinglyst som rådighedsindskrænkning på den anden ægtefælles ejendom.

Har en ægtefælle indgået retshandel om fast ejendom, der kræver ægtefællens samtykke, uden at dette har foreligget, kan den anden ægtefælle få retshandelen omstødt ved dom, hvis den efter aftalen berettigede indså eller burde indse, at ægtefællen var uberettiget til at foretage denne. Sag skal anlægges inden 3 måneder, efter at ægtefællen har fået kendskab om retshandelen, og senest inden 1 år efter dens tinglysning.

I den norske lov af 20. maj 1927 om ægtefællers formuesforhold §§ 14 og 16 findes en til ægteskabslov II § 18 svarende bestemmelse. Det foreskrives blot, at ægtefællens samtykke til retshandelen skal foreligge skriftligt. Endvidere er der i den norske bestemmelse regler, der beskytter en ægtefælle mod den anden ægtefælles dispositioner vedrørende lejemål af husrum, der tjener til fælles bolig eller ægtefællernes eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed, idet der her kræves samtykke til opsigelse af et lejemål af den nævnte art.

I ægteskabslov II § 18 er der ikke optaget tilsvarende bestemmelse vedrørende lejemål, men lejeretten er beskyttet ved lejelovens § 84, stk. 3, hvorefter en ægtefælle ikke uden den anden ægtefælles samtykke må foretage opsigelse af lejemål, såfremt det lejede tjener til familiens bolig, eller hvis ægtefællernes eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed er knyttet dertil. Fremleje må heller ikke ske, såfremt dette vil medføre, at det lejede ikke længere kan tjene til fælles bolig eller som grundlag for erhvervsvirksomheden.

I svensk ret findes i Gif term ålsbalken kap. 6 §§ 4 og 6 bestemmelser svarende til de danske og norske regler. Bestemmelserne er dog videregående, idet de ikke — som de danske og norske regler — er begrænset til ejendomme, der tjener til fælles bolig eller som grundlag for erhvervsvirksomhed, men omfatter alle faste ejendomme, således at der i alle tilfælde kræves samtykke fra den anden ægtefælle ved salg og pantsætning. Endvidere kræves, at ægtefællens samtykke skal være attesteret af 2 vidner.

¹) Ernst Andersen: Familieret (1964) s. 102-103.

I den finske Äktenskapslag § 38 findes tilsvarende bestemmelser som i Sverige, dog er fristen for omstødelse af en retshandel indgået uden nødvendigt samtykke fra den anden ægtefælle her 6 måneder efter kundskab om retshandelen.

b. Udvalgets ændringsforslag.

I overensstemmelse med et forslag fra *Danske Kvinders Nationalråd* har udvalget ment det rigtigst at udvide bestemmelsen til også at omfatte fast ejendom, der er *særeje*, idet man har fundet, at de hensyn, der bærer reglen, for så vidt angår ejendomme, der er fælleseje, med samme styrke gør sig gældende ved ejendomme, der tilhører en ægtefælle som *særeje*. Der har blandt udvalgets medlemmer været enighed om, at *særejeejendomme* skulle medtages. Der har derimod været delte meninger om, hvorvidt sådanne ejendomme helt skulle sidestilles med ejendomme, der er fælleseje, eller om man skulle gøre begrænsninger i henseende til arten af de *særejeejendomme*, der skulle medtages. *Et flertal af udvalgets medlemmer (Ernst Andersen, Gaarden, Karen Johnsen og Edel Saunte)* har ment, at udvidelsen til *særeje* bør være generel, således at der gælder ensartede regler for de i bestemmelsen nævnte ejendomme, hvad enten de tilhører en ægtefælle som fælleseje eller *særeje*. Flertallet har herved taget i betragtning, at det er af ganske afgørende betydning, at der på et så vigtigt og praktisk område gælder enkle og klare regler. En sondring mellem forskellige arter af ejendomme for henholdsvis fælleseje og *særeje* som af mindretallet anbefalet, jfr. nærmere nedenfor, vil efter flertallets opfattelse være højst upraktisk og kunne give anledning til betydelig usikkerhed hos de ægtefæller, advokater, realkreditinstitutter og andre, som skal anvende bestemmelserne i praksis. Hensynet til den ægtefælle, der ejer *særejeejendom*, taler efter flertallets mening ikke med nogen større vægt mod dette standpunkt. En ægtefælle vil kun i undtagelsestilfælde modsætte sig den andens dispositioner, og nægter en ægtefælle uden rimelig grund at give samtykke, vil overværgigheden kunne tilsidesætte nægtelsen, jfr. udkastets § 20.

Et mindretal (Trolle) kan ikke tilslutte sig flertallets forslag om at udvide reglen i

den nuværende lovs § 18 til at gælde også for al fast ejendom, der er *særeje*, og har herom anført følgende:

Den gældende lovs princip for rådigheden over fælleseje er *sær råden* og må nødvendigvis også være det, da det både vil være principielt urigtigt og helt upraktisk, om ægtefællen i almindelighed skulle have samtykke fra den anden til økonomiske dispositioner, hvorved de i forhold til ejendele ville være i en stilling, der mindede¹ om den lavværgedes forhold til lav værgen.

Undtagelse kan på forsvarlig og rimelig måde gøres som i den gældende lovs § 19, når det drejer sig om hjemmets indbo, der er bestemt til *fælles benyttelse*, og ikke har karakter af *kapital*, der skal benyttes *erhvervsmæssigt*. Denne undtagelse må det også være forsvarligt at udvide — som det er sket med forslaget til § 19, som mindretallet kan tilslutte sig — til at gælde indbo, der er *særeje*, når det drejer sig om sædvanligt indbo, der danner det fælles hjem.

Når det drejer sig om fast ejendom, hvori familien har bolig, finder mindretallet det yderst betænkeligt at udvide påbudet om fællesråden til også at gælde anden fast ejendom end sådan, som i det hele eller ganske overvejende er bestemt til familiens brug — og som altså har, hvad man kunne kalde et privat økonomisk formål. Efter flertallets forslag skal reglen imidlertid gælde for både udlejningsejendomme, hvor store de end er, og landbrugsejendomme, ligeledes hvor store de end er, som er *særeje*, når blot familien bor i dem. Det vil for det første sige, at sådanne ejendomme, der udnyttes erhvervsmæssigt af den ægtefælle, hvis *særeje* de er, ikke kan belånes, hvis han mener at have behov for kapital til sin virksomhed, uden at han får sin ægtefælles samtykke. Og for det andet, at han ikke kan sælge dem — og formentlig heller ikke sælge fra. Ejeren af en større landbrugsejendom vil således ikke uden samtykke kunne optage lån, hvis han skulle skønne det påkrævet af hensyn til ejendommens drift, f. eks. til anskaffelse af maskiner, korntørreri, stalde eller besætning. Han vil næppe heller kunne frasælge ejendommens skov, hvis han vil skaffe driftskapital, eller fordi han mener, at skovdriften er urentabel, og i hvert fald vil han ikke kunne sælge ejendommen, fordi han mener, at den ikke bærer sig, eller han

hellere vil have en anden og efter hans mening mere rentabel eller lettere drevet virksomhed. Det bemærkes herved særligt, at han heller ikke i levende live vil kunne overdrage den til det barn, som måske er hans sørbarn, og som han ønsker skal overtage ejendommen efter ham. Dette vil være så meget mere uheldigt, som søreje m. h. t. større landbrugsejendomme oftest bestemmes netop ud fra ønsket om, at de skal gå videre til ejerens børn og ikke til ægtefællen, og dette må nødvendigvis rejse spørgsmålet, om man ved ægtepagt gyldigt kan betinge sig ret til fri råden over sådan ejendom, selv om man måtte bebo den.

Det er vanskeligt at se, at den anden ægtefælle, som man ønsker at yde beskyttelse m. h. t. boligen, vil kunne have en loyal interesse i at kunne nægte samtykke, som i betydning står i rimeligt forhold til den andens interesse i at foretage de betydelige kapitaldispositioner, der her er tale om. Det er vel derfor venteligt, at samtykke oftest vil blive givet, og at det antal tilfælde, hvor reglen vil blive benyttet, vil være yderst ringe — hvad der taler for, at den ikke er påkrævet. I det fåtal af tilfælde, hvor den vil blive benyttet, vil forholdet til ægtefællen antagelig oftest være så dårligt, at en separation eller skilsmisse er på vej, så der kan være grundet formodning om, at den anden ægtefælle søger at opnå andet end bevarelse af den fælles bolig.

Flertallet anfører hertil, at den ægtefælle, der ønsker at disponere, i disse tilfælde kan søge overøvrighedens samtykke. Hertil er at bemærke, at det nok er uden væsentlig betænkelighed at lade overøvrigheden træffe afgørelsen, når der mellem ægtefællerne er tvist om sådanne ret let overskuelige spørgsmål, som dispositioner over indbo eller et parcelhus er, men det er efter mindretallets opfattelse for det første afgjort forkert at lade den gøre det, når der er tale om vidtrækkende erhvervsøkonomiske dispositioner, og for det andet stiller reglen overøvrigheden over for en opgave, den ikke kan løse; det vil være vanskeligt for den at gøre andet end følge den disponerende ægtefælles skøn. Det ses derfor ikke rettere, end at den foreslåede regel på den ene side vil blive uden praktisk positiv værdi og på den anden side vil bringe betydelig usikkerhed ind i forhold,

som drejer sig om væsentlige økonomiske interesser og i disse alene ud fra det tilfældige og i denne henseende oftest ikke relevante kriterium, om parterne bebor den ejendom, der er tale om.

Det kunne måske heroverfor blive indvendt, at en ordning som den beskrevne i dag galder for fast ejendom, der er fælleseje. Hertil må imidlertid anføres, at det nok kan omtvistes, om dette er rimeligt ud fra ønsket om at sikre den anden ægtefælle boligen. I praksis virker reglen imidlertid, når der er tale om større ejendomme, ikke blot hertil, men også i tilfælde af forestående separation eller skilsmisse til at sikre ikke-ejer-ægtefællen mod illoyale transaktioner fra den anden ægtefælles side gående ud på at gøre boslodskravet helt eller delvis illusorisk. Den gældende regel har her en funktion, som er rimelig, når parterne har været enige om at have fælleseje. Men en sådan funktion vil den ikke have, når den udstrækkes til at gælde også for søreje, over for hvilket der intet boslodskrav er.

Til det anførte skal endvidere føjes to betragtninger:

Den første er, at det i sig selv må anses betænkeligt på økonomisk væsentlige områder at udviske den bestående forskel mellem søreje og fælleseje.

Noget sådant kan dels føre til en uklarhed på disse områder, som er meget lidt ønskelig, da det er af stor betydning, at reglerne er enkle og nogenlunde lette at overskue for menigmand, og dels til en svækkelse af formuefællesejet, som er noget særegent for skandinavisk ret, og som det efter mindretallets opfattelse er af afgørende betydning at bibeholde af hensyn til en rimelig beskyttelse af de hjemmearbejdende ægtefæller.

Den anden betragtning er, at det allerede efter gældende ret er noget usikkert, hvornår beskyttelsen efter §§ 18 og 19 ophører, om det sker, når samlivet er ophævet, når separationen eller skilsmissen er opnået, eller når skifte er påbegyndt eller afsluttet. Det betænkelige vejer ikke så meget til, når det er fællesbo, der er tale om, og så længe tvivlen blot oftest drejer sig om mindre værdier; men betænkeligheden bliver, når der bliver tale om søreje og store værdier, så stor, at den kræver en klar løsning, som

det efter mindretallets opfattelse ikke bliver let at give på en klar og overskuelig måde.

Mindretallet kan derfor — omend ikke uden en vis betænkelighed — gå med til, som det er foreslået af det svenske udvalg, at reglerne i den nugældende lovs §§ 18 og 19 udvides til at gælde sædvanligt indbo og fast ejendom, der udelukkende eller ganske overvejende beboes af ægtefællerne, og som er særeje, men ikke til mere.

Det er udvalgets opfattelse, at kravet om ægtefælless samtykke ved særeejendomme også skal gælde efter samlivets eventuelle ophævelse, og formentlig indtil separation eller skilsmisse er opnået. Udvalgets forslag adskiller sig herved fra det af det norske udvalg fremsatte forslag¹⁾, som iøvrigt er meget lig udvalgets forslag. Efter det norske forslag gælder de særlige regler om ægtefælless samtykke, for så vidt angår ejendomme, der er særeje, ikke, når samlivet mellem ægtefællerne er ophævet. Reglerne om rådighedsindskrænkning gælder heller ikke, hvor særejet skyldes bestemmelse fra giveren eller arveladeren, medmindre giveren eller arveladeren skriftligt har bestemt det.

Også bestemmelsen om omstødelse af retshandler indgået i strid med bestemmelsen svarer til ægteskabslov II § 18, dog at fristen for anlæggelse af sag er forlænget fra 3 til 6 måneder, efter at ægtefællen har fået kendskab om retshandelen. Samme forlængelse af fristen er foreslået af det norske²⁾ og svenske³⁾ udvalg. Udvalget har fundet fristforlængelsen rimelig under hensyn til, at der ofte vil gå nogen tid, inden ægtefællen får taget skridt til sagsanlæg.

For så vidt angår fast ejendom, der er fælleseje, svarer det af den svenske komité⁴⁾ udarbejdede udkast i alt væsentligt til det danske og det norske udkast, dog omfatter udkastet som efter gældende svensk ret alle faste ejendomme uden begrænsning i relation til ejendommens anvendelse. Også det svenske udvalg er gået ind for at foreslå, at den anden ægtefælles samtykke er nødvendigt til dispositioner over fast ejendom.

der er særeje. Det er dog her i modsætning til, hvad der gælder ejendomme, der er fælleseje, en betingelse, at ejendommen udelukkende eller dog hovedsageligt tjener til ægtefællernes fælles bolig.

Det islandske udvalg påtænker at fremsætte forslag svarende til det danske udvalgs udkast.

Til § 19.

Bestemmelsen fastslår, at en ægtefælle ikke uden den anden ægtefælles samtykke må afhænde, pantsætte eller udleje løsøre, for så vidt det hører til indboet i det fælles hjem eller til den anden ægtefælles fornødne arbejdsredskaber, eller det tjener til børnenes personlige brug.

Paragraffen, der for så vidt svarer til ægteskabslov II § 19, er i forhold til denne udvidet til også at omfatte udleje af løsøre af den ovennævnte art. Fra den ikke-rådende ægtefælles synspunkt er der samme ulempe ved salg, pantsætning og bortleje, og det er derfor udvalgets opfattelse, at der er behov for en regel som den foreslåede, idet der kan tænkes tilfælde af bortleje af varige forbrugsgoder, f. eks. en symaskine, som er nødvendig i den anden ægtefælles arbejde.

Bestemmelsen er endvidere udvidet til også at omfatte løsøre, der tilhører en ægtefælle som særeje. Efter nugældende ret gælder ingen rådighedsindskrænkninger med hensyn til løsøre af denne art. En ægtefælle kan frit disponere over sit særeje, uanset om det hører til indboet i det fælles hjem eller til den anden ægtefælles fornødne arbejdsredskaber, eller det tjener til børnenes personlige brug. Det er udvalgets opfattelse, at denne frie dispositionsret er uheldig. De grunde, der taler for, at en ægtefælle ikke frit kan disponere over løsøre, der er fælleseje, og som tjener de foran anførte formål, taler efter udvalgets mening med samme styrke for, at ægtefællen heller ikke frit bør kunne disponere over løsøre, der er særeje, hvis løsøret hører til indboet i det fælles hjem, til den anden ægtefælles fornødne arbejdsredskaber eller tjener til børnenes personlige brug.

¹⁾ No. bet. IV s. 10-11.

²⁾ No. bet. IV s. 9-10.

³⁾ Sv. bet. s. 133-137.

⁴⁾ Sv. bet. s. 116 ff.

Drejer det sig om formueværdier, der er særeje, bør ægtefællerne også være enige, hvis dispositionen berører hjemmet og erhvervsvirksomheden.

Efter udvalgets forslag gælder der her efter for løsøre samme regler, hvad enten løsøret er fælleseje eller tilhører den ene ægtefælle som særeje. Forslaget er hermed på linie med det norske og det svenske forslag¹⁾.

Reglen omfatter som anført bl. a. løsøre, for så vidt det hører til indboet i det fælles hjem. Efter det norske ægteskabsudvalgs²⁾ forslag til den tilsvarende bestemmelse i den norske lov om ektefellers formuesforhold m. v. omfatter bestemmelsen løsøre, når det er at regne som sædvanligt indbo i det fælles hjem. Det er det norske udvalgs opfattelse, at begrundelsen for reglen om en ægtefælles medråden over løsøre tilhørende den anden ægtefælle ikke fører videre end til, at den bør omfatte det indbo, som må anses for sædvanligt indbo i det fælles hjem. Udvalget har derfor indsat den anførte begrænsning, idet man ikke har fundet det rimeligt, at der ubetinget skal kræves samtykke i tilfælde, hvor en ægtefælle ønsker at disponere over f. eks. sin værdifulde maleri- eller antikvitetsamling eller bogsamling.

Det danske udvalg er med det norske udvalg enig i, at det er hjemmet som sådant, bestemmelsen tilsigter at beskytte, og at en ægtefælle derfor som hovedregel må kunne disponere over sin samling af malerier og antikviteter m. v., uden at ægtefællen forinden behøver at opnå den anden ægtefælles samtykke hertil. „Indbo" omfatter efter den danske ligesåvel som efter den norske bestemmelse stuemøblement og lignende. Det danske udvalg har ikke ment det nødvendigt i bestemmelsen at optage et til den norske bestemmelse svarende forbehold, idet dette efter udvalgets opfattelse følger af begrundelsen for og formålet med bestemmelsen, der er hjemmets opretholdelse.

De fastsatte rådighedsindskrænkninger gælder, uanset om samlivet mellem ægtefællerne måtte være ophævet, idet der også

efter dette tidspunkt kan være trang til at sikre en ægtefælle mod den fuldstændige opløsning af „det fælles hjem" og mod forstyrrende indgreb i hans erhvervsvirksomhed.

Det efter bestemmelsen nødvendige samtykke kan afgives af en ægtefælle, selv om han er umyndig, når blot han dog ikke er sindssyg eller åndssvag. Er dette tilfældet, eller kan ægtefællens udtalelse ikke indhentes uden væsentlig forhaling eller vanskelighed, er samtykke unødvendigt.

Samtykke skal ikke foreligge skriftligt. Det er tilstrækkeligt, at den ikke-rådende ægtefælle mundtligt har erklæret sig enig i retshandelen eller har foretaget handlinger, hvoraf man kan slutte, at han har været enig.

Hvis en ægtefælle har indgået en retshandel om løsøre uden fornødent samtykke, kan den anden ægtefælle få den omstødt ved dom, medmindre den efter aftalen berettigede var i god tro. Bestemmelsen herom svarer med en redaktionel ændring til ægteskabslov II § 19. Det er fortsat medkontrahenten, der har bevisbyrden. Sag til retshandelens omstødelse skal rejses inden 6 måneder, efter at ægtefællen har fået kundskab om retshandelen, og senest inden 1 år efter genstandens overlevering eller ved underpantsettning efter retshandelens tinglysning. Bortset fra at fristen for sagsanlæg er forlænget fra 3 måneder til 6 måneder fra kundskab om retshandelen, er bestemmelsen svarende til ægteskabslov II § 19. Udvalget har ment det rimeligt at foreslå denne forlængelse af fristen, idet man må regne med, at der ofte kan og vil gå nogen tid, inden den krænkede ægtefælle får betænkt sig og får taget skridt til sagsanlæg. Samme forlængelse er foreslået af det norske og det svenske udvalg³⁾.

I forbindelse med §§ 18 og 19 har udvalget også drøftet spørgsmålet om rådigheden over livsforsikringer. Der henvises herom til bemærkningerne i afsnit V side 59 ff.

Til § 20.

Reglen svarer med ændring til ægteskabslov II § 20, hvorefter overøvrigheden på

¹⁾ No. bet. IV s. 8-9. Sv. bet. s. 116 ff.

²⁾ No. bet. IV s. 8-10.

³⁾ No. bet. IV s. 9-10. Sv. bet. s. 133 ff.

begæring, når den anden ægtefælle eller værgeren nægter at give samtykke i de tilfælde, som nævnes i §§ 18 og 19, kan tillade retshandelen, hvis der ikke findes at være skellig grund til nægtelsen. Den gældende regel er tænkt som en beskyttelsesforanstaltning for den rådende ægtefælle, og det kræves, at begæringen skal fremkomme fra ham, ikke fra medkontrahenten. Denne begrænsning har udvalget fundet mindre hensigtsmæssig, idet den kan udnyttes af den rådende ægtefælle, der i egen interesse kan undlade at søge den anden ægtefælles samtykke indhentet eller ligefrem opfordre denne til at nægte at give samtykke for dernæst at undlade at søge overøvrighedens tilladelse til retshandelen. Selv om det muligt må antages, at medkontrahenten ved dom kan søge den rådende ægtefælle tilpligtet at søge overøvrighedens tilladelse, har udvalget ikke fundet det rimeligt at påtvinge medkontrahenten at gå denne vej. Udvalget har derfor på tilsvarende måde som det norske¹⁾ og det svenske²⁾ udvalg foreslået bestemmelsen udvidet, således at også medkontrahenten kan søge overøvrighedens tilladelse til retshandelen. Tilsvarende udvidelse vil blive foreslået af det islandske ægteskabsudvalg.

Det har i udvalget været overvejet, om afgørelsen af, hvorvidt en retshandel skal kunne tillades, burde henlægges til domstolene i stedet for til overøvrigheden. Erfaringerne fra praksis tilsiger ikke dette, og udvalget har herefter ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at fremsætte forslag herom.

På tilsvarende måde som i dansk ret kan i norsk ret fylkesmanden og i svensk og finsk ret domstolene tillade retshandler, som kræver den anden ægtefælles samtykke, i tilfælde hvor dette ikke kan opnås, og der ikke findes skellig grund til nægtelsen, jfr. hhv. lov om ektefællers formuesforhold § 17, Giftermålsbalken kap. 6 § 6 og Åktenskapslag § 40.

Til § 21.

§ 21 svarer med redaktionelle ændringer til ægteskabslov II § 25, der fastsætter, at

enhver af ægtefællerne hæfter med sin bodel og sit særeje for de ham påhvilende forpligtelser. Bestemmelsen må ses i sammenhæng med § 13 om hver ægtefælles principielle eneråden over bodel og særeje. Solidarisk ansvar for ægtefæller forekommer herefter alene, såfremt begge ægtefæller måtte have påtaget eller påtager sig ansvar for gælden, eller der er tale om husholdningsskuld eller lignende, jfr. udkastets § 22 og bemærkningerne nedenfor.

Til § 22.

Bestemmelsen indeholder som ægteskabslov II § 11 en legitimation for en ægtefælle til at indgå retshandler med virkning for den anden ægtefælle. Ifølge den gældende formulering har hver ægtefælle, sålænge samlivet består, ret til i forhold til tredjemand på begges ansvar at indgå sådanne retshandler til fyldestgørelse af den daglige husholdnings eller børnenes fornødenheder, som sædvanlig foretages i dette øjemed. Samme ret er tillagt hustruen med hensyn til sædvanlige retshandler til fyldestgørelse af hendes særlige behov. De nævnte retshandler anses ifølge bestemmelsen for indgåede på begge ægtefællers ansvar, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne. De omhandlede retshandler kan indgås af en ægtefælle, selv om denne er mindreårig.

Hvis den, med hvem retshandelen blev indgået, indså eller burde indse, at det, retshandelen gik ud på, lå uden for det efter forholdene rimelige, forpligtes den anden ægtefælle ikke, og hvis under samme forhold retshandelen er indgået af en mindreårig, forpligtes denne ej heller selv.

§ 11 vedrører kun en ægtefælles legitimation til at indgå sædvanlige retshandler til fyldestgørelse af den daglige husholdnings, børnenes og hustruens fornødenheder. Om ægtefællen i forhold til den anden ægtefælle er berettiget eller bemyndiget til at indgå sådanne retshandler på begges ansvar, må afgøres ud fra ægtefællernes aftaler og sædvanlige optræden.

Den anden ægtefælle er efter bestemmelsen over for tredjemand fri for medansvar for de i bestemmelsen anførte retshandler.

¹⁾ No. bet. IV s. 10-11.

²⁾ Sv. bet, s. 131-133.

når disse er usædvanlige eller drejer sig om noget, som kendetegnet lå uden for det efter forholdene rimelige.

Legitimationen efter bestemmelsen gælder kun, medens samlivet mellem ægtefællerne består.

I norsk ret findes en til § 11 svarende bestemmelse i § 7 i lov af 20. maj 1927 om ektefellers formuesforhold. Bestemmelsen her går dog noget videre, idet den udtrykkeligt giver en ægtefælle ret til på begges ansvar at indgå aftaler om leje af husrum, som er bestemt til fælles bolig. Det har hidtil i dansk praksis været antaget, at der ikke foreligger fælles ansvar for leje af beboelses-lejlighed.

For så vidt angår retshandler til fyldestgørelse af den daglige husholdnings og børnenes fornødenheder, findes i Giftermålsbalken kap. 5 § 12 regler svarende til de danske. Derimod findes der ikke i svensk ret nogen bestemmelse, der giver en hustru ret til på begges ansvar at indgå retshandler til fyldestgørelse af sit særlige behov.

I finsk ret findes bestemmelser svarende til svensk ret, jfr. Äktenskapslag § 47, medens de islandske regler svarer til de danske.

Det norske ægteskabsudvalg har i sit udkast til ændringer i lov om ektefellers formuesforhold foreslået, at ikke blot hustruen, men også manden skal have ret til på begges ansvar at indgå nødvendige retshandler til fyldestgørelse af sit særlige behov¹⁾. Som begrundelse herfor har man anført, at der kan forekomme tilfælde, hvor også manden har behov for at kunne foretage indkøb til sig selv på begges ansvar. Det kan tænkes, at han er invalid eller er uden tilstrækkelige indtægter, eller at der foreligger andre særlige grunde.

Den svenske komité²⁾ har overvejet at indføre en bestemmelse, der i lighed med gældende dansk, norsk og islandsk ret giver en hustru ret til på begge ægtefællers ansvar at indgå retshandler til fyldestgørelse af sit sædvanlige behov. Komitéen har dog ment, dels at der ikke er tilstrækkeligt praktisk behov for en sådan regel, dels at en sådan regel næppe vil kunne gennemføres,

uden at man også tillægger manden samme ret. Da man finder det sidste betænkeligt, særligt hvor hustruen ikke har selvstændige indtægter, har komitéen afstået fra at stille ændringsforslag.

Den svenske komité³⁾ har endvidere overvejet at udstrække ægtefællens legitimation til i lighed med norsk ret at omfatte indgåelse af aftaler om lejemål vedrørende familiens bolig. Efter gældende svensk ret antages en sådan retshandel at falde uden for de retshandler, en ægtefælle kan indgå på begge ægtefællers ansvar. Man har imidlertid fundet det betænkeligt at pålægge en ægtefælle solidarisk med den anden ægtefælle at svare for huslejen, som ikke sjældent kan være stor. Ønsker udlejer, at begge ægtefæller skal være ansvarlige for lejen, kan han blot forlange, at lejekontrakten indgås af begge ægtefæller i forening. Komitéen har derfor heller ikke på dette område villet foreslå ændringer.

Ægteskabsudvalget mener, at bestemmelsen i ægteskabslov II § 11 i det store og hele tilfredsstiller det behov, der er for, at en ægtefælle i dagliglivets retshandler skal kunne optræde med forpligtende virkning også for den anden ægtefælle. Udvalget har overvejet, om man skulle søge bestemmelsen udvidet eventuelt derved, at man lod ordene „den daglige” udgå. Da bestemmelsen efter sin formulering er en standardbestemmelse, og den almindelige udvikling allerede har medført en udvidelse af bestemmelsens område, d. v. s. en udvidelse af de retshandler, en ægtefælle under henvisning til den daglige husholdnings eller børnenes fornødenheder kan indgå på begges ansvar, har udvalget dog ikke fundet tilstrækkelig anledning til på denne måde at ændre bestemmelsen i § 11 i ægteskabslov II.

Udvalget har endvidere overvejet, om man som i norsk ret udtrykkeligt i bestemmelsen skulle anføre, at hver af ægtefællerne på begges ansvar kan indgå aftaler om leje af husrum, som er bestemt til fælles bolig. Man har dog ikke fundet grund til udtrykkeligt at nævne denne form for retshandler, men det er udvalgets opfattelse, at indgåelse af lejeaftaler om husrum, der

¹⁾ No. bet. IV s. 7.

²⁾ Sv. bet. s. 112-113.

³⁾ Sv. bet, s. 112-113.

er bestemt til fælles bolig, falder ind under j de retshandler, hver af ægtefællerne kan indgå på begge ansvar, således at den anden ægtefælle derved pådrages medansvar for lejen¹⁾.

Efter ægteskabslov II § 11 har som tidligere anført hustruen ret til på begge ansvar at indgå sædvanlige retshandler til fyldestgørelse af sit særlige behov. *Et flertal inden for udvalget (Karen Johnsen, Edel Saunte og Ernst Andersen)* har i lighed med det norske udvalg, jfr. foran side 41, foreslået, at denne ret ikke skal gælde for hustruen alene, men for begge ægtefæller, idet det efter flertallets mening må anerkendes, at der kan forekomme tilfælde, hvor også manden må siges at have behov for at kunne foretage indkøb til sig selv på begge ægtefællers ansvar.

Det er flertallets opfattelse, at udvidelsen er en naturlig følge af den ligestillethed mellem mand og hustru, som loven principielt tilsigter, og at betænkelighederne ved udvidelsen ikke er store. Misbruger manden retten, kan den fratages ham i medfør af udkastets § 24, jfr. nedenfor side 43.

Et mindretal inden for udvalget (Gaarden og Trolle) kan ikke gå ind for den foreslåede udvidelse af bestemmelsen. Hovedreglen er, at en person ved sine dispositioner alene kan forpligte sig selv. Skal hovedreglen fraviges, må der være en særlig begrundelse herfor. På det tidspunkt, man ved ægteskabslov II gennemførte reglen om, at hustruen på begge ansvar skulle kunne indgå sædvanlige retshandler til fyldestgørelse af sit særlige behov, var der på baggrund af kvindens stilling i samfundet en rimelig begrundelse for at fravige den nævnte hovedregel. Denne begrundelse består efter mindretallets opfattelse fortsat omend i mindre grad nu, hvor et stedse stigende antal gifte kvinder har selverhverv. Der er derimod efter mindretallets opfattelse ingen særlig grund til at fravige hovedreglen, for så vidt angår de retshandler, manden indgår til fyldestgørelse af sit særlige behov. Mindretallet vil derfor blive stående ved den gældende bestemmelse i ægteskabslov II § 11, hvorefter alene hustruen har den særlige ret.

Bestemmelsen i ægteskabslov II § 11, stk. 2 og stk. 3, er gentaget uændret i udkastets § 22, stk. 2 og stk. 3.

Det islandske ægteskabsudvalg påtænker at foreslå ændringer svarende til det danske flertals forslag.

Til § 23.

Reglen i § 23 er enslydende med ægteskabslov II § 26. Det fastsættes, at krav på hustruen af den i § 22 nævnte art forældes i løbet af 1 år, når tillige manden hæfter for gælden, medmindre hustruen har påtaget sig et videregående ansvar.

Det har i udvalget været overvejet at ophæve den særlige, korte forældelsesregel for hustruens ansvar efter § 22, således at man også på dette område gennemførte en fuldstændig ligestilling af mand og hustru. Ikke mindst under hensyn til den udvidelse, der af udvalgets flertal er foreslået i § 22, hvorefter også manden på begge ægtefællers ansvar kan indgå retshandler til fyldestgørelse af sit særlige behov, har hele udvalget imidlertid fundet, at tiden endnu ikke er moden til at foreslå den særlige præskriptionsregel for hustruen ophævet.

Efter Giftermålsbalken kap. 7 § 3 gælder der en 2-årig forældelsesregel for hustruen, medens man i den norske ægteskabslov, lov om ektefellers formuesforhold § 31, ikke har nogen speciel forældelsesregel for hustruen, derimod en regel, der begrænser hendes ansvar i tilfælde af ægteskabets ophør eller separation. I finsk ret findes der ikke nogen regel, der særligt begrænser hustruens ansvar for gæld stiftet til familiens underhold. Det foreskrives imidlertid generelt, d. v. s. gældende for såvel manden som hustruen, at såfremt man vil søge en ægtefælle til betaling af gæld stiftet af den anden ægtefælle til familiens underhold, skal kravet rejses inden 2 år fra forfaldsdag, jfr. Åkten-skapslag § 54.

Efter den islandske ægteskabslov er forældelsesfristen 2 år.

Den 1-årige forældelse er med hensyn til begyndelsestidspunkt, afbrydelse m. v. som hidtil underkastet reglerne i lov nr. 274 af 22. december 1908 om forældelse af visse fordringer.

¹⁾ Ved Østre landsretsdom af 31. oktober 1931. U. 1932, s. 186 er det dog antaget, at hustruen ikke har medansvar for lejens betaling.

Til § 24.

§ 24 svarer med en redaktionel ændring i stk. 3 til ægteskabslov II § 12, der fastsætter, at overøvrigheden på begæring af en ægtefælle kan fratage den anden ægtefælle den ret, som tilkommer ham efter § 22, såfremt han misbruger denne. Er ægtefællen mindreårig, kan retten fratages ham også på begæring af værgen. Retten skal atter tilbagegives ægtefællen, når forholdene har forandret sig, eller når den anden ægtefælle begærer det. Er ægtefællen mindreårig, skal værgen medvirke.

Overøvrighedens afgørelse skal for at kunne gøres gældende mod godtroende tredjemand tinglyses.

Tilsvarende regler gælder i de øvrige nordiske lande, jfr. Giftermålsbalken kap. 5 § 13, lov om ektefellers formuesforhold § 8 og Äktenskapslag § 55.

Til § 25.

Bestemmelsen er identisk med ægteskabslov II § 13, der, hvor samlivet mellem ægtefæller består, giver den ene ægtefælle bemyndigelse og legitimation til, hvis den anden ægtefælle ved fraværelse eller sygdom er forhindret i at varetage sine anliggender, og ingen anden har bemyndigelse hertil, at foretage, hvad der ikke uden ulempe kan opsættes, derunder oppebære indtægter, og hvor det for familiens underhold er uomgængeligt nødvendigt, foretage afhændelser eller pantsættelser. Fast ejendom kan ægtefællen dog i intet tilfælde afhænde eller pantsætte uden overøvrighedens samtykke.

Tilsvarende bestemmelse findes i svensk og norsk ret, jfr. hhv. Giftermålsbalken kap. 5 § 14 og lov om ektefellers formuesforhold § 25, hvorimod finsk ret ikke har reglen.

Til § 26.

§ 26 gentager ægteskabslov II § 14. Den indeholder en særlig regel om ekstinktion af en ægtefælles ret til fordel for godtroende tredjemand, der indlader sig i retshandel med en gift person, der driver en erhvervsvirksomhed. Hvis der under en ægtefælles erhvervsvirksomhed med den anden ægtefælles samtykke er inddraget løsøre, som hører til denne ægtefælles bodel eller er dennes særeje, er den erhvervsdrivende ægtefælle legitimeret til at råde over løs-

øret. Retshandler har virkning for ægtefællen, selv om løsøret ikke er overleveret tredjemand. Reglen gælder alene til fordel for godtroende omsætningserhververe og giver ikke den erhvervsdrivende ægtefælles kreditorer nogen ret.

Tilsvarende bestemmelse findes i norsk og svensk ret, jfr. hhv. lov om ektefellers formuesforhold § 10 og Giftermålsbalken kap. 8 § 7. Den svenske bestemmelse er dog mere generelt affattet end den danske og den norske. En lignende regel findes derimod ikke i den finske Äktenskapslag.

Kapitel V.

Om retshandler mellem ægtefæller og om ægtepagter.

Reglerne i kapitel V om retshandler mellem ægtefæller og om ægtepagter svarer med visse ændringer til reglerne i kapitel V i den gældende lov. Ændringerne er dels af rent redaktionel art, dels reelle.

Realitetsændringerne går først og fremmest ud på indførelse af en ordning, der gør det muligt for ægtefæller at bestemme, at særejendelserne i tilfælde af død skal behandles som fælleseje, jfr. nærmere bemærkningerne til § 28 nedenfor. Endvidere stilles der forslag om afskaffelse af det hidtil gældende godkendelsessystem, jfr. nærmere bemærkningerne til § 35, og endelig foreslås visse ændringer vedrørende bestemmelserne om gyldighedsbetingelserne ved oprettelse af ægtepagter, jfr. § 35, stk. 2.

Til § 27.

§ 27 indeholder regler, der er enslydende med § 29 i ægteskabslov II. Det fastslås, at ægtefæller med de begrænsninger, som loven medfører, kan indgå retshandler med hinanden om de ejendele, som nogen af dem råder over, og pådrage sig forpligtelser over for hinanden. Der er således i princippet aftalefrihed ægtefæller imellem, men selve det økonomiske fællesskab i ægteskabet nødvendiggør visse begrænsninger. De begrænsninger, der henvises til i § 27, er navnlig bestemmelsen i udkastets § 29, jfr. den gældende lovs § 30 om, at gaver mellem ægtefæller for at være gyldige skal ske ved ægtepagt, jfr. nærmere nedenfor.

Ægtepagter.

Til § 28.

I § 28, der med ændringer svarer til ægteskabslov II § 28, og i de følgende paragraffer i kapitel V er reglerne om oprettelse af ægtepagter samlet. I §§ 28-33 tages der stilling til, i hvilket omfang ægtefæller kan oprette ægtepagter, og hvad der er konsekvensen af manglende opfyldelse af ægtepagtskravet. §§ 34-36 indeholder de formelle betingelser for ægtepagtsoprettelse.

Som et led i udvalgets overvejelser vedrørende den bestående ordning af ægtefællers formueforhold har udvalget foranstaltet en undersøgelse af ægtepagtspraksis. Eesultatet af denne undersøgelse er gengivet i bilaget. Af undersøgelsen fremgår bl. a., jfr. tabel 1, at der oprettes ca. 3000 ægtepagter om året, hvoraf godt 60 pct. oprettedes før vielsen, jfr. tabel 4, og disse ægtepagter etablerer næsten alle hel eller delvis særeje. Sammenlignet med det årlige antal ægteskaber på ca. 35.000 er tallet ikke stort, men det må dog erindres, at mange ægtefæller har særeje, som tredje- mand — arvelader eller gave giver — har bestemt skal være særeje. Et andet hovedpunkt af undersøgelsesresultatet fremgår af tabel 5, der viser, at et betydeligt antal særejeægtepagter senere ophæves igen, således at ægtefællerne forlader en hel eller delvis særejeordning og fastsætter, at der fremtidig skal være formuefællesskab i ægteskabet. Ægtepagt af denne type oprettes ofte på et ret sent tidspunkt af ægteskabet.

Der har som før fremhævet i udvalget været enighed om, at formuefællesskabet med de retsvirkninger, der er eller foreslås knyttet dertil, i langt de fleste ægteskaber er den rimeligste løsning, og at ordningen i øvrigt er værdifuld derved, at den understreger fællesskabsprincippet som noget fundamentalt i ægtefællers indbyrdes forhold.

Der har imidlertid også været enighed om, at man bør opretholde adgangen til ved ægtepagt at indføre særejeordning. Forholdene i ægteskaberne er så forskellige, at det ikke ville være rigtigt at hindre ægtefæller i at vælge en anden løsning end den, som loven fastslår er den almindelige. I forslagens § 28, stk. 1, er det derfor i overensstemmelse med den gældende lovs § 28 fastsat,

at det ved ægtepagt før eller under ægteskabet kan bestemmes, at ejendele, der ellers ville være fælleseje, skal være særeje. Ved at indføre særeje opnås navnlig følgende virkninger:

Den anden ægtefælle har ikke ved skifte noget boslods krav. Ved bosondring og ved separations- og skilsmissskifter holdes særejet uden for skiftet. Ved dødsboskifte falder afdødes særeje i arv; den efterlevende ægtefælle har ikke mulighed for at sidde i uskiftet bo, og ægtefællen har ikke under skiftet nogen udløsningsret, jfr. skiftelovens § 62 c, stk. 2, og § 62 d. En ægtefælles rådighed over særeje er fri, jfr. dog foran vedrørende forslagene til §§ 18 og 19. Endvidere er der i skatte- og afgiftslovgivningen knyttet retsvirkninger til særejeordninger. En fuldstændig særejeordning er ikke mere kompliceret end formuefællesskabet, og der er ikke ud fra retstekniske hensyn noget, der taler imod, at der skal være adgang til at vælge mellem de to ordninger. Derimod er der i praksis en række problemer forbundet med delvis fælleseje, delvis særeje. Dette beror dels på, at det kan være vanskeligt at fastslå, om bestemte ejendele hører til fællesejet eller til særejet, dels på, at en part i vidt omfang selv vil kunne bestemme, om et forbrug skal komme fællesejet eller hans særeje til skade, og om en formueforøgelse skal ske inden for fællesejet eller særejet. Uanset disse ulemper ved blandede ordninger har udvalget dog ment at måtte opretholde adgangen til ved ægtepagt at bestemme også delvis særeje. I en del tilfælde kan der nemlig være stærke grunde, der taler for, at en del af formuen, f. eks. en slægtsejendom, bliver særeje, medens lovens almindelige fællesejeordning i øvrigt er den rimeligste. Urimelige resultater af blandede ordninger vil kunne afbødes ved vederlagsreglerne, jfr. skiftelovudkastets § 69 b side 13 og udvalgets udkast til den særlige godtgørelsesregel i ægteskabslovudkastets § 12, jfr. side 7 og bemærkningerne side 28 ff.

Efter gældende ret kan ægtefæller ved ægtepagt bestemme, at særeje skal være fælleseje og således gå over til lovens almindelige ordning. Overgang til fælleseje kan dog ikke ske, såfremt det ville stride mod arveladers eller givers bestemmelse.

Der er i udvalget enighed om, at denne

adgang opretholdes, og en dertil sigtende bestemmelse er optaget i forslaget § 28, stk. 2, nr. 1.

Indførelse af adgang til ved ægtepagt at bestemme, at særeje skal være fælleseje, når ægteskabet ophører ved en ægtefælles død.

Et flertal i udvalget (Ernst Andersen, Gaarden, Karen Johnsen og Edel Saunte) foreslår desuden, at der som § 28, stk. 2, nr. 2, indføres en regel, hvorefter det ved ægtepagt kan bestemmes, at særeje skal være fælleseje, når ægteskabet ophører ved en ægtefælles død¹⁾.

Baggrunden for flertallets forslag er, at en stor del af de særejeægtepagter, der oprettes efter den gældende ordning, ikke tager sigte på at regulere forholdene ved ægteskabets opløsning ved døden, og at særeje virkningerne i den nævnte situation ofte strider mod parternes ønsker og interesser. Det er en almindelig erfaring, at mange særejeægtepagter oprettes for at undgå ligedeling ved separation og skilsmisse. Selv om ligedelingsprincippet i nogen grad er fraveget ved skiftelovsændringen i 1963 (§ 69 a), vil dette hensyn også i fremtiden spille en betydelig rolle. I en række tilfælde vil ægtefællerne da, efter at ægteskabet har bestået en årrække, ophæve særejeordningen ved en ny ægtepagt, jfr. ægtepagtsstatistikken, tabel 5. Men i mange tilfælde forsømmer ægtefællerne at oprette en sådan ægtepagt, og der opstår da ved den førstes død en situation, som ingen af dem havde ønsket: den længstlevende har ikke noget boslodskrav og ingen adgang til at sidde i uskiftet bo. Særejeægtepagter oprettes i en række tilfælde for at sikre en ægtefælle mod den andens kreditorer. Med formuefællesskabets særhæftelsesregler kan sådanne ægtepagter forekomme overflødige, men de udfylder den funktion ved kreditorfølg-

ning at tjene som bevismiddel for formuens fordeling. Heller ikke i disse tilfælde har hensigten med ægtepagten været at tilvejebringe en anden ordning ved døden end den, der følger af formuefællesskabet, og også her sker det hyppigt, at ægtefællerne forsømmer i tide at ophæve ægtepagten.

Efter flertallets forslag vil ægtefæller, der af en eller anden grund ønsker at oprette særeje, men som ikke har til hensigt dermed at influere på forholdene ved dødsboskiftet, kunne bestemme, at særejet, når ægteskabet opløses ved den førstes død, skal være fælleseje. Den enkleste løsning ville være at foreskrive, at sådan bestemmelse kun kunne træffes for alt særeje under et, men da der kan være forskellige motiveringer for oprettelse af særeje i et ægteskab, har man fundet det mest konsekvent at formulere bestemmelsen analogt med bestemmelsen i stykkets første led. Hvad enten ægtepagten går ud på, at særeje skal være fælleseje straks (§ 28, stk. 2, 1. led) eller ved ægteskabets opløsning ved døden (§ 28, stk. 2, 2. led), kan den vedrøre en del af særejet, derunder den ene ægtefælles særeje. Man har heller ikke ment, at der var tilstrækkelig grund til at hindre, at bestemmelsen i § 28, stk. 2, 2. led, træffes alene for det tilfælde, at en bestemt af ægtefællerne dør først. Det er ved anvendelsen af § 28, stk. 2, 2. led, ligesom ved 1. led en forudsætning, at bestemmelserne ikke strider mod arveladers eller givers bestemmelse.

Mindretallet har mod flertallets forslag indvendt bl. a., at ordningen må betegnes som kompliceret og uklar, at den må befrygtes at medføre oprettelse af flere særejeægtepagter end hidtil, hvilket vil være til skade for „den svagere part” i ægteskabet, og at det i sig selv er betænkeligt i for høj grad at fjerne forskellighederne mellem fælleseje og særeje.

¹⁾ Denne ordning har været gældende i Norge siden 1937. Ved den norske arvelovsbetænkning af 1962 foreslås reglerne ændret således, at særeje i tilfælde af død altid skal kunne behandles som fælleseje efter den efterlevende ægtefælles begæring. Denne legale ordning kan dog ændres ved ægtepagt. I forbindelse hermed foreslår udvalget skifteregler, hvorefter der i visse tilfælde ved senere skifte skal tages hensyn til særejemidlerne, idet der skal finde en skævdeling sted beregnet efter forholdet mellem fælleseje- og særejemidlerne. Der henvises til den norske arvelovsbetænkning s. 88-97 og til Elisabeth Schweigaard Selmer: Norsk juridisk tidsskrift, Lov og Rett 1965 s. 202-03.

I Island indførte man i 1962 i forbindelse med en ny arvelov regler svarende til de gældende norske.

Den svenske komité har overvejet den norske ordning, men ikke stillet ændringsforslag. I Sverige er interessen for ordningen også mindre allerede under hensyn til, at uskiftet bo ikke kendes i svensk ret.

Flertallet er enigt med mindretallet i, at der må lægges betydelig vægt på hensynet til enkelhed og klarhed i lovgivningen. Der er også ved udarbejdelsen af forslaget taget hensyn hertil. Man har i praksis efter gældende ret måttet indstille sig på at arbejde med to systemer, formuefællesskab og særeje, og også med en kombination af disse systemer. Heri sker der ved flertallets forslag ingen ændring. I ethvert givet øjeblik kan der i ægteskabet — som efter gældende ret — være enten formuefællesskab med de dertil knyttede retsvirkninger eller særeje med de dertil knyttede retsvirkninger eller begge dele. Forholdet mellem disse ordninger kan også efter gældende ret til enhver tid forrykkes ved en ny ægtepagt. Den af flertallet foreslåede ordning medfører alene, at særeje ved en bestemt begivenheds indtræden — den første ægtefælles død — bliver fælleseje i henhold til en tidligere oprettet ægtepagt. Der er for så vidt ikke tale om nogen mellemform mellem fælleseje og særeje, så de genstande, der omfattes af ægtepagten, først er særeje og senere fælleseje, i begge tilfælde med de nævnte ordningers fulde retsvirkninger. Ved at åbne mulighed for at bestemme at særeje ved død skal være fælles-eje, har man imidlertid givet ægtefæller, der overvejer oprettelse af ægtepagt, en større valgfrihed, og i den forstand kan ordningen godt betegnes som mere kompliceret. Her må imidlertid erindres, at de fleste, der mener at have behov for en ægtepagt, også efter den gældende ordning vil behøve advokatbistand. I de tilfælde, hvor parterne ønsker særeje, men ikke tilsigter særejedeling ved død, må advokaten efter den gældende ordning henvise dem til ad åre at søge særejeægtepagten ophævet. Den nye ordning medfører, at han må give dem valget mellem allerede nu at bestemme fællesbodeling ved død eller at se tiden an. Ulemperne ved en sådan valgfrihed forekommer flertallet små i forhold til de fordele, der opnås.

Flertallet er enigt med mindretallet i, at der kan forekomme tilfælde, hvor man fremtidig vil vælge særeje med bestemmelse om fælleseje ved død, medens man i dag ville give afkald på særeje for ikke at udelukke fællesbodeling og hensidden i uskiftet bo. Man har imidlertid ikke gennem erfaringer fra Norge, hvor en til flertallets forslag-

svarende ordning har været i kraft siden 1937, kunnet få støtte for den antagelse, at ændringen vil medføre en væsentlig stigning i særejeægtepagterne, og flertallet bedømmer ikke risikoen herfor som særlig stor.

Det kan endelig nævnes, at flertallet deler mindretallets syn på det principielt betænkelige ved at fjerne forskellighederne mellem retsvirkningerne af fælleseje og særeje, men finder ikke, at den foreslåede ordning spiller nogen større rolle i den henseende.

Alt taget i betragtning finder flertallet, at der er et ikke uvæsentligt behov for en ordning som den foreslåede, og at de med den forbundne fordele opvejer de ulemper, der kan være knyttet til ordningen.

Den af mindretallet subsidiært foreslåede ordning, hvorefter det ved ægtepagt skal kunne bestemmes, at den længstlevende ægtefælle skal kunne sidde i uskiftet bo med førstafdødes særeje, vil i betydeligt omfang løse de problemer, der har været baggrunden for fremsættelsen af flertallets forslag. Det er derfor for flertallet ikke af afgørende betydning, om man vælger flertallets forslag eller mindretallets subsidiære forslag. Når flertallet dog mener, at dets forslag bør foretrækkes, beror det navnlig på følgende betragtninger:

Motiveringen for flertallets forslag er, at en ikke ringe del af de ægtefæller, som vælger særejeægtepagt, ikke har noget ønske om, at særejebestemmelsen skal have nogen virkning, hvis ægteskabet holder, til det opløses ved døden. Det forekommer da mest nærliggende i tilfælde, hvor denne betingelse er opfyldt, at etablere alle fællesejets retsvirkninger, ikke kun adgangen til at sidde i uskiftet bo.

Indførelse af adgang til uskiftet bo med særeje vil betyde et klart brud med et hævdevundet princip, der senest har fået udtryk i § 8 i arveloven af 1963. En sådan ordning vil med større ret end flertallets forslag blive anset som en nedbrydning af forskellighederne mellem fællesejes og særejes retsvirkninger.

I de tilfælde, hvor et uskiftet bo omfatter såvel førstafdødes særeje som et fælleseje, vil forholdet mellem disse volde praktiske vanskeligheder, der ikke løses ved mindretallets forslag. Den i arvelovens § 13 nævnte

fællesboopgørelse forekommer uanvendelig som grundlag for delingen ved et senere skifte. Denne opgørelse er summarisk og beror alene på den længstlevende ægtefælles opgivelser, uden at arvingernes interesse i værdiansættelserne er tilgodeset. Arvingerne vil ved et skifte med god grund kunne bestride værdiansættelsernes rigtighed. Såfremt forholdet mellem særejets og fællesboets værdi ved det uskiftede bos begyndelse skulle lægges til grund ved den deling, der skal finde sted på skifte, måtte det i det mindste forudsætte, at der af skifteretten blev foretaget en registrering og en vurdering, og at arvingerne fik lejlighed til at tage stilling til vurderingen. Herved ville man i høj grad komplicere den smidige og summariske skifteretsprocedure, som ellers kan anvendes af de ægtefæller, der ønsker at hensidde i uskiftet bo.

Et mindretal (Trolle) finder, at der er væsentlige betænkeligheder forbundne med flertallets forslag om at åbne mulighed for en formueordning, der er en mellemting mellem særeje og fælleseje: særeje, der ved den enes død bliver fælleseje, men som praktisk ikke adskiller sig væsentligt fra fælleseje, og som ved skilsmisse eller separation skiftes som særeje. Den foreslåede mellemform byder efter mindretallets opfattelse på alle fordele for den økonomisk stærkere part i ægteskabet, som oftest vil være manden, og på alle ulemper for den svagere part, hustruen.

Der er som nævnt enighed i udvalget om, at det almindelige formuefællesskab, som er hovedordningen i skandinavisk ret (men ikke mange steder uden for Skandinavien), er den, som i det meget store flertal af ægteskaber, hvor parterne ikke har større formue ved dets indgåelse og heller ikke arver meget, men selv opbygger en beskedent formue, er den retfærdigste over for det stadig meget store antal hustruer, der ikke bidrager væsentligt til erhvervelse, men mere til besparelse. Udvalget mener ligeledes, at det er rimeligt, at denne hovedordning bevares og fortsat forbindes med den adgang til hensidde i uskiftet bo, som begge parter gensidigt er tjent med og ønsker, hvad enten den ene eller den anden dør først. Mindretallet finder det derimod for sit vedkommende rimeligt, at den gældende retstilstand principalt bibeholdes, således

at særeje, der oftest kun vil være rimeligt begrundet, når der er væsentlig formue på den ene eller på begge sider, forbliver en ikke altfor tiltrækkende undtagelsesordning, der er diskrimineret i den forstand, at den ikke åbner adgang til uskiftet bo. Denne retstilstand tilskynder derfor, som også flertallet er inde på, ægtefæller, der ikke har så væsentlig formue, at de uden uskiftet bo kan sikre den længstlevende på passende måde, til enten ikke at oprette særeje eller til under ægteskabet at lade et oprettet særeje afløse af fælleseje. Herved bidrages der til, at den økonomisk svagest stillede af ægtefællerne (den ikke-erhvervende hustru) i tilfælde af separation eller skilsmisse får en gennemsnitlig retfærdig andel i ægtefællernes formue.

Nu er det nok muligt, som af flertallet anført, at den foreslåede ordning med særeje, der ved død bliver fælleseje, i tilfælde af ægteskabets opløsning ved død vil være gunstigere for den svagere part end rent særeje, og at derfor valget af denne nye form ved ægteskabets indgåelse i stedet for rent særeje eller overgangen til den under ægteskabet fra rent særeje vil være til den svageres fordel. Men det må ikke overses, at valget af den nye form i stedet for af fælleseje eller overgangen til den nye form fra særeje i stedet for til fælleseje vil stille den svage part meget ringe i tilfælde af de skilsmisser eller separationer, som er af overordentlig hyppighed.

Det må være forbundet med den største betænkelighed, at man borttager den drivkraft til at oprette fælleseje, som det uskiftede bo udgør, da det kan føre til, at den nye form vil blive anvendt i stedet for fælleseje til skade for den svage part, i stedet for til dennes fordel at træde i stedet for rent særeje.

Under den nuværende ordning vil før et ægteskabs indgåelse også den økonomisk stærkere part, der kan ventes at være den, der under ægteskabet vil erhverve, efter mindretallets opfattelse oftest være interesseret i at have formuefællesskab, da han derved lettest kan sikre den anden part den passende eller nødtørftige forsørgelse, han ønsker og formår. Over for dette ønske vil formentlig i almindelighed hensynet til i tilfælde af separation eller skilsmisse at kunne tage det meste af den erhvervede formue med sig ud af ægteskabet træde i

anden række. Skulle der fra den stærkere parts side blive stillet forslag om en særejeordning, vil det nævnte forsørgelseshensyn under henvisning til adgangen til uskiftet bo være let at føre i marken til fordel for en fællesejeordning.

På tilsvarende måde vil under den nuværende ordning, hvis særeje allerede er oprettet, tilskyndelsen for den stærkere part til at overgå til fælleseje være betydelig, og den svagere part vil også med rimelighed under henvisning til uskiftet bo kunne foreslå noget sådant.

Anderledes vil det derimod forholde sig, hvis flertallets forslag gennemføres. En ordning med særeje, der ved død bliver fælleseje, vil som ovenfor anført byde den stærkere part alle fordele. Hvis ægteskabet falder godt ud og holder, vil den svagere parts forsørgelse være sikret, hvis denne skulle blive den længstlevende (og skulle den stærkere part blive den længstlevende, kan han — ved at sikre sig, at hans særeje kun bliver fælleseje, hvis han selv dør først — beholde hele boet). Hvis ægteskabet ikke falder godt ud og opløses, vil den stærkere part — hvad enten det er ægtemanden eller hustruen, der ønsker at komme ud af ægteskabet — bevare hele formuen for sig selv.

Den stærkere part vil derfor have en uomtvistelig egeninteresse i at søge den nye form gennemført — en interesse, som det efter mindretallets opfattelse er overordentligt ønskeligt, at han ikke vil søge at tilgode-se, hvis flertallets forslag skulle gennemføres.

Den svagere part vil nemlig over for et forslag om den nye form være væsentligt vanskeligere stillet end under den nuværende ordning over for et forslag om særeje. Som før anført kan den svagere part efter gældende ret med vægt og rimelighed over for et forslag om særeje henvise til hensynet til forsørgelse gennem uskiftet bo. Hvis flertallets forslag gennemføres, kan dette hensyn imidlertid ikke påberåbes over for et forslag om særeje, der ved død bliver fælleseje, men der kan — selv om den svagere part er opmærksom herpå, hvad der, som af flertallet anført, næppe altid vil være tilfældet — alene henvises til ønsket om en retfærdig ordning i tilfælde af skilsmisse eller separation, en henvisning, som det af

nærliggende grunde kan være noget vanskeligt uden at vække misstemning at fremkomme med før et ægteskabs indgåelse — og for den sags skyld også under ægteskabet til støtte for et rimeligt ønske om at få et etableret særeje erstattet ikke af den nye form, men af fælleseje.

Til det anførte kan i øvrigt også føjes, at det i det hele forekommer mindretallet betænkeligt i alt for høj grad at udviske forskellen mellem særeje og fælleseje. Mindretallet har været enigt med flertallet i „urimeligt ringere-reglen" i § 59 i udkastet til lov om ægteskabs indgåelse og opløsning¹⁾ og i reglen i nuværende udkasts § 12, der tilsigter at bøde på visse åbenbare urimeligheder, som en særejeordning kan medføre. Men mindretallet er — trods overbevisning om disse reglers retfærdighed og rigtighed — ikke helt uden forståelse for den kritik, som under diskussionen af det første udkast er blevet fremført mod § 59, at reglen bidrager til at udviske den nævnte forskel. En for kraftig sammenblanding af reglerne om særeje og fælleseje kan efter mindretallets opfattelse medføre fare for det sidste som lovens almindelige ordning, og for at man ved en reform i fremtiden af dette retsområde kunne gå ind for en mere blandet ordning af fælleseje og særeje, som den findes i ikke-skandinavisk lovgivning, i stedet for det i skandinavisk ret hævdundne fælleseje, der som tidligere bemærket formentlig i det ganske overvejende antal tilfælde yder den svagere part i ægteskabet passende retfærdighed. Mindretallet henviser herom også til, hvad det foran har anført til fordel for en snævrere affattelse end flertallets af nærværende udkasts § 18.

Foruden de anførte betænkeligheder af bredere almen natur gør der sig efter mindretallets mening også andre og væsentlige gældende, som er af en lidt anden beskaffenhed. Det er af meget stor betydning, at de almindelige lovregler om det ægteskabelige formueforhold er af nogenlunde enkel og forståelig beskaffenhed, og det er endvidere af stor betydning, at det, der gælder mellem ægtefællerne i de enkelte ægteskaber, også er klart og overskueligt for dem. Flertallets forslag kan imidlertid efter mindretallets opfattelse bidrage til at skabe kom-

¹⁾ Jfr. ægteskabsudvalgets betænkning II s. 114-115.

plicerede og uklare forhold. Man har ikke fra flertallets side villet foreslå en så enkel ordning som den nedenfor omtalte af mindretallet subsidiært foreslåede eller en mindre enkel, men dog relativt enkel, gående ud på, at ægtefællerne alene skulle kunne vedtage, at alt særeje ved den enes død skulle behandles som fælleseje, altså en ordning, som kun kunne være gensidig, idet den måtte omfatte begges særeje — i det omfang, de ikke ved arveladers eller givers bestemmelse var forhindret i at råde — og ligegyldigt hvem af ægtefællerne, der døde først. Selv om mindretallet, såfremt en ordning af den af flertallet foreslåede beskaffenhed skulle gennemføres, ville foretrække, at vedtagelsen af overgang af særeje til fælleseje ved død kun skulle kunne ske, når den gjaldt begges særeje, kan man dog forstå de grunde, der fører til, at man foreslår, at parterne valgfrit skal kunne bestemme, at ordningen kun skal gælde den enes særeje. Men når først denne valgfrihed overlades parterne, er det også konsekvent, når det videre foreslås, at parterne skal kunne bestemme, at overgangen af særeje til fælleseje skal kunne ske, såfremt en bestemt af ægtefællerne dør først. Den unge ægtemand f. eks., der som særeje har en forretningsvirksomhed, der vanskeligt kan udsættes for et skifte, kan have anledning til at ønske, at den ved *hans* død bliver fælleseje, så at hustruen kan sidde i uskiftet bo med den, men at det samme ikke sker, hvis *hun* dør først, så at han, hvis han gifter sig igen og skaffer små børn en ny moder, skal skifte med dem, og den hustru, der har særejeformue, kan have en ganske lignende interesse, altså, at særejet kun bliver fælleseje ved *hendes* død. Et ønske om gensidighed kan imidlertid føre til, at han også ønsker, at det skal blive fælleseje ved hans død.

Herved kommer man imidlertid til en ordning, hvorefter det for mandens vedkommende kan bestemmes, at hans særeje bliver fælleseje enten ved hans død eller ved hustruens død eller ved begges død, og der for hustruens særeje er de samme tre alternativer. Disse to gange tre alternativer giver ni forskellige mulige ordninger af forholdet vedrørende særeje af den her omhandlede art alene. Der bortses herved endda fra den eventualitet, at parterne — hvad

de efter udkastet kan — skulle bestemme, at *noget* af deres særeje skal overgå til fælleseje kun ved den enes død og noget ved begges, en eventualitet, der mangedobler antallet af de varianter, der kan vælges. Disse mulige ordninger gælder imidlertid kun den nye form for særeje, der kan blive fælleseje. Ægtefællerne kan derudover have fælleseje eller fælleseje forbundet med rent særeje hos manden eller hustruen eller hos begge eller intet fælleseje, men rent særeje hos mand, hustru eller begge.

Allerede efter gældende ret kan kombinationen af særeje og fælleseje give anledning til vanskeligheder og misbrug. Disse vanskeligheder vil vokse ved yderligere kombination med særeje, der bliver fælleseje. Men yderligere og alvorlige vanskeligheder vil så vidt ses kunne opstå ved valget mellem de førstomtalte kombinationer af særeje på mands og hustrus side, der skal blive fællesje ved den enes eller den andens eller begges død. Ikke blot for parterne selv, men også for gode advokater, der ikke i ganske særlig grad har erfaring i sager af denne art, vil det være meget vanskeligt at se, hvilken ordning de med fordel bør vælge, og resultatet kan nemt blive, at den, de vælger, ikke kommer til at stemme med deres interesser og kan komme til at berede dem skuffelser.

Mindretallet må derfor, både på grund af risikoen for uklare og komplicerede tilstande og på grund af den før omtalte risiko for, at den foreslåede nyordning på længere sigt kan blive til fare for det klassiske og for hustruen gennemsnitligt retfærdige almindelige formuefællesskab, nære alvorlig betænkelighed ved den foreslåede nydannelse.

Hvis man imidlertid vil tilgodese de ønsker, der har været om, at særeje ikke skal være til hinder for, at man kan bestemme hensiddent i uskiftet bo, kan man etablere en ordning, som netop går ud herpå, og som er jævn og letfattelig, samtidig med, at man bibeholder en klar grænse mellem fælleseje og særeje og ikke fremkalder helt de samme farer for formuefællesskabets almindelige udbredelse som den af flertallet foreslåede ordning.

Mindretallet foreslår herefter § 28, stk. 2, affattet således:

„Ægtefæller kan tillige aftale, at den ene ægtefælle skal være berettiget til at hensidde i uskiftet bo m ed den andens særeje i overensstemmelse med arvelovens regler herom. Med hensyn til arv eller gave, der er særeje, kan sådan aftale kun træffes, for så vidt arveladeren eller giveren har bestemt, at dette kan ske”.

I tilslutning hertil foreslås følgende ændringer i arveloven af 31. maj 1963:

„1. Til § 8.

Mellem ordet „fællesboet” og „uden” indføjes: „samt, hvis bestemmelse herom er truffet i medfør af ægteskabsloven, tillige den afdødes særeje”.

2. Til § 13.

I stk. 1, pkt. 1, erstattes ordene „samt sit særeje” med: „over sit særeje, samt afdødes særeje, såfremt ægtefællen vil hensidde i uskiftet bo med det”.

3. Til § 19.

Til stk. 1 føjes: „af førstafdødes fælles-eje. Har ægtefællen hensiddet i uskiftet bo med førstafdødes særeje, falder dette i arv efter lovens almindelige regler. Til fælleseje og særeje henregnes i dette tilfælde så meget, som i forhold svarer til den værdi, som fælleseje og særeje havde ifølge den i henhold til § 13, stk. 1, pkt. 1, omhandlede opgørelse”.

Ordningen går ud på, at det ved ægtepagt kan bestemmes, at der skal kunne hensiddes i uskiftet bo med særeje, men at særeje i tilfælde af skifte vedbliver at være særeje og skiftes som sådant¹⁾. Den er klar og forståelig for enhver og medfører ingen praktiske vanskeligheder undtagen i det tilfælde, at der i et uskiftet bo indgår både fælleseje og særeje, tilhørende den afdøde. Denne vanskelighed er imidlertid ikke anderledes og større end den vanskelighed, der efter gældende ret kan opstå, når fælleseje og særeje skal uredes fra hinanden ved skifte efter en person, der har hensiddet i uskiftet bo, og som har haft eget særeje ved siden af det uskiftede bo. Når der bliver tale om

skifte af et uskiftet bo, hvori der indgår både fælleseje og den førstafdødes særeje, kan denne vanskelighed endda let løses, som det er sket i mindretalsforslaget. Løsningen går ud på, at man, som det efter arvelovens § 13 skal ske ved påbegyndelse af uskiftet bo med rent fælleseje, opgiver størrelsen af fællesejet og eget særeje, tillige skal opgive størrelsen af den afdødes særeje, som der skal siddes i uskiftet bo med. Det senere skifte sker da ikke efter, hvilke aktiver der var fælleseje og særeje, men brøkmæssigt efter størrelsen af det oprindelige fælleseje og særeje. Tab og gevinst, værdistigning og -nedgang, forbrug og opsparing skal og kan ikke henføres på enten særeje eller fælleseje, men fordeles efter den een gang fastlagte brøk. Herved udelukkes ethvert af de misbrug, som blandet særeje-fælleseje efter gældende ret kan give anledning til.

Ordningen vil efter mindretallets skøn være let forståelig og imødekomme de ønsker, der har været fremsat, og antagelig i flere tilfælde end den af flertallet foreslåede. Flertallets forslag vil navnlig imødekomme dem, som har særeje af kreditor-hensyn eller af hensyn til en eventuel separation eller skilsmisse, men det hjælper ikke dem, som, fordi de har stor arvet formue eller særbørn, ønsker en særejeordning, fordi de ikke vil, at en meget stor del af deres formue efter deres død først skal tilfalde ægtefællen og dermed senere *dennes* arvinger. Personer i denne situation kan meget vel ønske, at ægtefællen for sin livstid, eller så længe han forbliver ugift, skal have den fulde brug af hele deres formue, men af de førnævnte grunde heller ikke mere (bortset fra arven). For sådanne personer vil flertallets forslag næppe være brugbart, men for mange af dem vil det være tiltalende, at de, som det efter mindretallets forslag kan ske, kan sikre ægtefællen den fulde brug af deres særeje-formue samtidig med, at den (÷ ægtefæl-lens arvelod) sikres deres egne arvinger. Det er derfor mindretallets opfattelse, at dets forslag vil være til gavn for et større antal ægtefæller end flertallets.

¹⁾ Det kunne måske drøftes, om bestemmelsen efter sin natur burde træffes ved testamente og ikke ved ægtepagt. Ægtepagt vil dog nok være at foretrække, da folk antagelig mere vil være opmærksomme på spørgsmålet ved indgåelse af ægtepagt. Hertil kommer, at hvis ægtepagtsform foreskrives, kan bestemmelsen kun ændres, hvis ægtefællerne er enige derom, mens et testamente ensidigt ville kunne tilbagekaldes af den ene, hvad der næppe ville være ønskeligt.

Til § 29.

Reglerne i § 29 svarer med enkelte ændringer til reglerne i ægteskabslov II § 30, der vedrører gaveægtepakter. I stk. 1 fastsættes som efter den gældende regel, at gaver mellem ægtefæller kun gyldigt kan gives, hvis der oprettes ægtepagt om gaven, og dette gælder, hvad enten gaven skal tilhøre modtageren som fælleseje eller som særeje. Skal den være særeje, må dette fastsættes særskilt, medmindre der i forvejen er oprettet ægtepagt om fuldstændigt særeje. Undlader ægtefællerne at oprette ægtepagt, er gaven ugyldig, og hverken gavemodtageren eller dennes arvinger eller kreditorer kan påberåbe sig ægtepagten¹).

Undtagelse fra ægtepagtskravet gøres som hidtil med hensyn til sædvanlige gaver, hvis værdi ikke står i misforhold til gaverens kår. Det samme gælder gaver, som består i livsforsikring, overlevelserente eller lignende forsøgelse, som sikres den anden ægtefælle. Udvalget har endvidere foretrukket tillige udtrykkeligt at nævne livrente, selv om livrenter formentlig også efter gældende ret må antages at falde ind under undtagelsesbestemmelsen.

Tilsvarende regler finder anvendelse på gaver mellem forlovede, såfremt gaven først skal tilfalde modtageren ved ægteskabets indgåelse.

I stk. 2 fastsættes som efter ægteskabslov II § 30, stk. 2, den indskrænkning i ægtefællers gavegivning, at det er forbudt ved ægtepagt eller på anden måde at fastsætte, at det, som den ene ægtefælle fremtidig erhverver, uden vederlag skal tilfalde den anden som bodel eller særeje. Indgås en sådan aftale, er ægtepagten ugyldig. Baggrunden for denne bestemmelse er, at man ved en ægtepagt med det nævnte indhold kan risikere, at en ægtefælle på denne måde foretager en slags selvumyndiggørelse, hvorved han nedsætter sine evner til at dække sine forpligtelser. Udvalget har imidlertid fundet, at reglen er for absolut, og man foreslår derfor den modifikation, at undtagelse kan gøres, for så vidt angår sædvanligt indbo, der hører til det fælles hjem.

Det norske udvalg har stillet et tilsvarende forslag²). Den svenske komité har

derimod ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at stille et forslag som det danske.

Til § 30.

§ 30 er enslydende med ægteskabslov II § 31. Det fastsættes, at en ægtefælle, hvis indtægter i løbet af et kalenderår har givet overskud, inden udløbet af det følgende år uden oprettelse af ægtepagt vederlagsfrit kan overdrage den anden ægtefælle indtil halvdelen af overskuddet. Overdragelsen har dog kun gyldighed mod overdragerens kreditorer, for så vidt han i et af ham underskrevet dokument har angivet overskuddets størrelse, og han desuden har beholdt utvivlsomt tilstrækkelige midler til at dække sine forpligtelser.

Tilsvarende regler findes i Norge og Sverige. Den svenske regel, G. B. kap. 8, § 4, indeholder dog den begrænsning, at der maksimalt kan overdrages 5000 kr. på denne måde.

Til § 31.

Paragraffen svarer til ægteskabslov II § 32. Det fastsættes, at en aftale, som ægtefæller har truffet uden ægtepagt om overdragelse af ejendele fra den ene til den anden, kun kan gøres gældende over for overdragerens kreditorer, såfremt det godtgøres, at der til dens gyldighed ikke kræves ægtepagt. Bevisbyrden for, at overdragelsen ikke kræver ægtepagt, er således pålagt den ægtefælle, som vil påberåbe sig aftalen over for kreditorerne.

Tilsvarende bestemmelser indeholdes i de øvrige nordiske love.

Til § 32.

Bestemmelsen, der er identisk med ægteskabslov II § 33, beskytter kreditorernes rettigheder. Det fastsættes, at den, som havde en fordring på en ægtefælle på det tidspunkt, da denne gav den anden ægtefælle en gave, kan holde sig til gavemodtageren for værdien af det overførte, medmindre ægtefællen beviser, at overdrageren har beholdt utvivlsomt tilstrækkelige midler til at dække sine forpligtelser. Er der ydet

¹) Om aftaleerhververe se Ernst Andersen: Familieret (1966) s. 138.

²) No. bet. IV s. 12.

delvis vederlag, fradrages dette i værdien. Den anden ægtefælle er dog fri for ansvar, når lian beviser, at de overførte genstande er gået til grunde uden hans skyld.

Undtagelse fra denne tilbagesøgningsregel til fordel for kreditorerne gøres med hensyn til de i § 29, stk. 1, 2. pkt., nævnte gaver.

Tilsvarende regler indeholdes i de øvrige nordiske landes lovgivning.

Til § 33.

Paragraffen er enslydende med ægteskabslov II § 34. Den vedrører den situation, at en ægtefælle har overdraget bestyrelsen af, hvad han råder over, eller nogen del deraf til den anden ægtefælle. Denne ægtefælle er da berettiget til i passende omfang at anvende indtægterne til familiens underhold uden at skyldes særskilt regnskab herfor. En sådan bemyndigelse kan ikke gøres uigenkaldelig, men kan til enhver tid tilbagekaldes af vedkommende ægtefælle.

Samme regel findes i finsk og svensk lovgivning.

Til § 34.

§§ 34-36 indeholder de formelle regler vedrørende ægtepagtsoprettelse. I § 34 fastsættes som i ægteskabslov II § 35, at ægtepagter altid skal oprettes skriftligt og underskrives af parterne. Også den umyndige part skal underskrive. Værgens eller lavværgens samtykke meddeles ved underskrift på ægtepagten.

Også de øvrige nordiske lande har opstillet formregler for oprettelse af ægtepagter.

Til § 35.

Efter gældende ret er det en gyldighedsbetingelse for oprettelse af ægtepagter, der oprettes under ægteskabet, og hvorved ejendele vederlagsfrit overdrages fra den ene ægtefælle til den anden, at ægtepagten godkendes af justitsministeriet eller af overøvrigheden ifølge justitsministeriets bemyndigelse, jfr. ægteskabslov II § 36.

Godkendelse er derimod unødvendig, hvis ægtepagten er oprettet før vielsen, og godkendelse kræves heller ikke, hvis ægtepagten er oprettet under ægteskabet, men ikke indeholder vederlagsfri overdragelse,

f. eks. en ægtepagt, der bestemmer, at fremtidige erhvervelser skal være særeje.

Før ikrafttrædelsen af ægteskabslov II var det i henhold til bestemmelsen i § 3 i lov om formueforhold mellem ægtefæller af 7. april 1899 en gyldighedsbetingelse for ægtepagter, der oprettedes under ægteskabet, at der meddeltes ægtepagten kongelig konfirmation. Familieretskommissionen stillede i betænkningen af 1918 forslag om afskaffelse af konfirmation på ægtepagter. Forslaget begrundedes med, at konfirmation næppe kunne siges at yde nogen beskyttelse, da konfirmation praktisk set aldrig blev nægtet. Senere forlod familieretskommissionen imidlertid dette standpunkt. I det i 1923 udarbejdede udkast til lov om ægteskabets retsvirkninger stillede kommissionen forslag om, at ægtepagter, som oprettes under ægteskabet, og hvorved ejendele vederlagsfrit overdrages fra hustruen til manden, kun bliver gyldige, når de godkendes af justitsministeriet. Kommissionen begrundede sin ændrede indstilling med, at man direkte ville skabe „en beskyttelse for hustruen, som kunne forledes til at opgive sin gennem den legale ordning eller en tidligere ægtepagt begrundede økonomiske retsstilling i ægteskabet“. Ved den endelige udformning ændredes bestemmelsen således, at også under ægteskabet oprettede ægtepagter, hvorved manden vederlagsfrit overdrog ejendele til hustruen, skulle godkendes.

Den af justitsministeriet og overøvrigheden fulgte praksis med hensyn til godkendelse af ægtepagter har i de senere år udviklet sig således, at godkendelse af ægtepagter nægtes i meget få tilfælde. Godkendelse afvises normalt kun i tilfælde, hvor det må antages, at hustruens interesser ikke er varetaget på fuldt betryggende måde. Nægtelse af godkendelse af hensyn til manden eller til varetagelse af arvingers eller kreditors interesser finder derimod i almindelighed ikke sted.

Den reelle motivering for godkendelsessystemets oprettelse var frykten for, at hustruen som den almindeligvis svageste part skulle blive udnyttet af manden ved oprettelse af ægtepagt, hvorved hun kunne blive forfordelt og afskåret fra fuldtud at opnå den forbedrede økonomiske retsstilling, som den nye lov om ægteskabets retsvirkninger ville give hende. Ved behand-

lingen af ansøgninger om godkendelse af ægtepagter har administrationen til stadighed følt sig bundet af denne motivering og gennem nægtelse af godkendelse søgt at værne hustruens interesser.

Efter udvalgets mening er der næppe tilstrækkeligt grundlag for i nutiden at opretholde et godkendelsessystem, hvis hovedvirkning har været etableringen af en slags formynderskabsordning for hustruen. Et godkendelsessystem af denne art har måske været berettiget som en overgangsordning i tiden efter retsvirkningslovens ikrafttræden, men en fortsat opretholdelse af systemet er ikke længere tilstrækkeligt motiveret og vil ikke harmonere med nutidig opfattelse af ægtefællers ligestilling. En godkendelsesordning er da også ukendt i samtlige øvrige nordiske lande.

I nogle tilfælde har godkendelsesmyndighederne ganske vist kunnet konstatere forsøg på udnyttelse af hustruen, og der er næppe tvivl om, at selve godkendelseskrauet har virket præventivt. En garanti for hustruen indeholdes imidlertid allerede i de almindelige regler om aftalers ugyldighed. Foreligger der ved en ægtepagtsoprettelse tvang, svig, udnyttelse eller andre ugyldighedsgrunde, vil domstolene kunne tilsidesætte ægtepagten. Domstolenes efterfølgende kontrol og opretholdelsen af de gældende formkrav om skriftlig oprettelse er dog næppe et tilstrækkeligt effektivt værn. Udvalget foreslår derfor, at man som en egentlig gyldighedsbetingelse gældende for alle ægtepagter, også ægtepagter, der oprettes før ægteskabet, og ægtepagter, der ikke indeholder vederlagsfri overdragelse, fastsætter, at de skal oprettes for notarius publicus, d. v. s. vedkommende dommer eller i København notaren, samme myndighed som oprettelse af testamenter i almindelighed sker for. Dennes opgave bliver da i overensstemmelse med en instruks, som justitsministeriet skal udfærdige, at give parterne vejledning om ægtepagtens betydning, inden den underskrives. Der gives ikke notaren beføjelse til at afvise en ægtepagt, som begge parter fastholder at ville oprette, men man opnår ved ordningen, at der kan gives en ægtefælle eller en vordende ægtefælle, der af den anden part får

opfordring til at oprette ægtepagt, en sådan vejledning, at han eller hun bedre kan overskue konsekvenserne af ægtepagtsoprettelsen. Det er endvidere udvalgets opfattelse, at selve eksistensen af denne gyldighedsregel vil kunne virke præventivt og hindre forsøg på udnyttelse. Den svenske komité har fulgt dei: danske forslag, jfr. sv. bet. s. 158 ff. Det norske udvalg foreslår derimod ingen ændringer på dette punkt.

Efter gældende ret er det endvidere en gyldighedsbetingelse, at ægtepagter tinglyses. Denne gyldighedsbetingelse gælder såvel i forholdet til ægtefællernes kreditorer som i forholdet til aftaleerhververe, og endelig vil ægtepagten også blive ugyldig ægtefællerne imellem, såfremt tinglysning ikke er foretaget. I Norge har man den regel, at ægtepagter er gyldige ægtefællerne imellem, selv om tinglysning ikke er foretaget, hvorimod kreditorerne ikke behøver at respektere en ægtepagt, der ikke er tinglyst. I Sverige kræves, at en ægtepagt skal indgives til retten, før gyldighed kan opnås, og retten sørger da for „indskrivning” og kundgørelse af ægtepagten.

Efter udvalgets mening er det ikke nødvendigt at opretholde kravet om, at ægtepagter skal tinglyses for at være gyldige mellem ægtefællerne selv. Det må være tilstrækkelige formkrav, at ægtepagten skal oprettes skriftligt og for notar. Der er også eksempler på, at ægtefæller har oprettet ægtepagt uden at være klare over tinglysningskravet, og i ikke få tilfælde har ægtefællerne vel været opmærksomme på tinglysningen, men ikke nået at få ægtepagten tinglyst før den enes død¹⁾, og den manglende tinglysning har da ofte haft meget alvorlige økonomiske konsekvenser for den efterlevende ægtefælle. Bestemmelsen om tinglysning som betingelse for ægtepagters gyldighed ægtefællerne imellem foreslås derfor slettet, jfr. § 35, stk. 2. For at undgå, at ægtefæller i stilhed opretter ægtepagt til beskyttelse med kreditorer og andre, er det derimod nødvendigt at opretholde kravet om tinglysning som gyldighedsbetingelse i forholdet til tredjemand. Bestemmelsen foreslås herefter formuleret således, at ægtepagten for at opnå gyldighed over

Ved højesteretskendelse af 6. december 1965, jfr. U. 1966 s. 80, statueredes, at tinglysning af en ægtepagt efter en ægtefælles død ikke kan finde sted.

for kreditorer og aftaleerhververe må tinglyses.

Til § 36.

Stk. 1 gentager bestemmelsen i ægteskabslov II § 49, hvorefter enhver af ægtefællerne har ret til at begære tinglysning foretaget. Tinglysning skal som hidtil ske ved mandens personlige værneting. Har han ikke personligt værneting her i landet, skal tinglysning ske ved Københavns byret. Ægtefællernes flytning til en anden retskreds nødvendiggør ikke fornyet tinglysning. Oplysning om oprettelse af ægtepagt vil kunne fås gennem registret, jfr. stk. 3.

Efter stk. 2 er det i øvrigt overladt til justitsministeren at fastsætte de nærmere regler vedrørende fremgangsmåden ved oprettelse af ægtepagter for notarius publicus og om tinglysning.

I stk. 3 bestemmes endvidere, at der skal føres et register over alle ægtepagter. Et sådant register føres allerede i henhold til ægteskabslov II § 50. Det bestemmes desuden som hidtil, at justitsministeren skal fastsætte regler om registrets førelse og indhold samt om offentlighedens adgang til registret, jfr. ægteskabslov II § 50, stk. 3.

Der føres efter de gældende regler et ægtepagtsregister i justitsministeriet. Dette register baseres på oplysningerne fra tinglysningsdommerne om tinglysning af ægtepagter og indeholder i øvrigt kun parternes navne og stilling med angivelse af tidspunktet og stedet for ægtepagts oprettelse. Selve ægtepagts indhold kan kun konstateres på tinglysningskontoret, hvor en genpart af ægtepagten opbevares. Ved de nye regler, hvorefter kravet om tinglysning som betingelse for gyldigheden parterne imellem foreslås ophævet, jfr. § 35, vil man ikke kunne nøjes med det gældende registrerings-system. Justitsministeriet bør i medfør af § 36, stk. 2, fastsætte, at der i forbindelse med oprettelsen for notarius publicus indleveres en genpart af ægtepagten. Disse genparter bør formentlig opbevares i et særligt centralregister, f. eks. i forbindelse med centralregistret for testamenter i København. Fastsættes der ikke regler herom, vil ægtefæller kunne fristes til at oprette et dobbelt sæt ægtepagter, således at den længstlevende ville kunne påberåbe sig den ægtepagt, der stemte bedst med

hans interesser. En ægtefælle ville også kunne forsøge at besvige den førstafdødes arvinger ved at undlade at forevise en utinglyst ægtepagt, hvis denne ikke stemmer med den længstlevendes interesser.

I stk. 4 fastsættes endelig, at bestemmelserne i stk. 1-3 finder tilsvarende anvendelse på de i § 24 nævnte afgørelser og på bosondringsbegæring, jfr. ægteskabslov II § 51.

Kapitel VI.

Om bosondring.

Ved dekret om bosondring ophæves et formuefællesskab under ægteskabets beståen. Regler herom indeholdes i kapitel V i den gældende ægteskabslov II samt i § 77 i ægteskabslov I.

Allerede i betænkning I, side 33, bebudede udvalget det forslag til en udvidelse af adgangen til bosondring, som er optaget i udkastets § 37 punkt 4), jfr. også betænkning II side 120, og der er herudover foretaget enkelte andre ændringer, jfr. nærmere bemærkningerne til de enkelte paragraffer.

Til § 37.

Paragraffen, der erstatte § 38 i den gældende lov, opregner betingelserne for bosondring.

Under *punkt 1)*, der svarer til ægteskabslov II § 38 punkt 1), er der kun foretaget redaktionelle ændringer i analogi med bestemmelsen i udkastets § 16, jfr. foran side 31 ff. Bosondring kan kræves, når en ægtefælle ved vanrøgt af sine økonomiske anliggender, ved misbrug af rådigheden over sin bodel eller ved anden uforsvarlig adfærd i væsentlig grad har formindsket bodelen eller fremkaldt fare for sådan formindskelse.

Punkt 2) er identisk med ægteskabslov II § 38 punkt 2). En ægtefælle kan kræve bosondring, når den anden ægtefælles bo er kommet under konkursbehandling.

Punkt 3) svarer til ægteskabslov II § 38 punkt 3). En ægtefælle kan kræve bosondring, når den anden ægtefælle ulovligt har ophævet samlivet. „Ulovligt“ er erstattet med „uden fyldestgørende grund“, men desuden er der foretaget den realitetsændring, at bestemmelsen i den gældende lov om, at begæring om bosondring skal være indgivet

inden 1 år efter samlivets ophævelse, er slettet. Udvalget har herved tilsluttet sig et af Danske Kvinders Nationalråd stillet forslag, idet man med Nationalrådet er enig i, at adgangen til bosondring i tilfælde af samlivsophævelse ikke bør være afhængig af overholdelsen af en frist. Adgangen bør stå åben, så længe samlivsophævelsen finder sted.

Udkastets *punkt 4)* er ny. Som omtalt side 28 har udvalget drøftet, hvilket tidspunkt man skulle regne formuefællesskabets ophør fra i tilfælde af separation, skilsmisse eller omstødelse. Udvalget har ment det mest hensigtsmæssigt at sætte skærings-tidspunktet for afsigelsen af dom til separation, skilsmisse eller omstødelse, jfr. udkastets § 11, stk. 2, og bemærkningerne side 27-28. I bevillingstilfældene regnes tidspunktet fra bevillingens udfærdigelse.

Den ægtefælle, der ønsker formuefællesskabet ophævet fra et tidligere tidspunkt, må benytte sig af bosondringsreglerne. Ved indgivelse af bosondringsbegæring opnås, at fremtidige erhvervelser tilfalder hver af ægtefællerne som særeje, jfr. udkastets § 42. Ved dekretets gennemførelse foretages der endvidere en opgørelse over alle aktiver og passiver. En deling af boet finder sted, og det, hver af ægtefællerne får udlagt, bliver vedkommendes særeje, jfr. § 42. Finder skifte sted, og er der konkret fare for misbrug, kan skifteretten endelig benytte bestemmelsen i skiftelovens § 66, hvorefter rådighedsfratagelse kan bringes til anvendelse over for en ægtefælle, hvis der er særlig grund til at befrygte, at han vil forrykke sin bodels stilling. Det er imidlertid åbenbart, at faren for, at en ægtefælle skal misbruge den rådighed, han efter lovgivningen har over sin bodel, er særlig stor i den tid, hvor der verserer retssag om separation eller skilsmisse eller er indsendt ansøgning om bevilling. Til beskyttelse af den ægtefælle, hvis økonomiske interesser trues af den anden ægtefælle, er det derfor af værdi at udvide adgangen til at begære bosondring.

Bestemmelsen i § 37, punkt 3) om bosondring under påberåbelse af samlivets ophævelse er ikke tilstrækkelig til beskyttelse af en ægtefælles interesser, og udvalget stiller derfor forslag om, at en ægtefælle altid skal kunne forlange bosondring, så snart retssag til separation, skilsmisse eller omstødelse er

anlagt eller ansøgning om bevilling indgivet. Det er ikke nødvendigt som efter ægteskabslov I § 77, at en ægtefælle først gennem overøvrigheden opnår, at den anden ægtefælle får tilhold om ikke at forrykke boets stilling. Det er heller ikke nødvendigt, at den ægtefælle, der begærer bosondring, dokumenterer, at der er fare for, at den anden vil misbruge rådigheden over bodelen. Ved den her foreslåede bestemmelse er reglerne i ægteskabslov I § 77 blevet overflødige.

Udvalget har undladt at optage reglen i ægteskabslov II § 37 punkt 4). Denne bestemmelse, der blev indsat i 1937 i forbindelse med børnelovene af 7. maj 1937, går ud på, at en ægtefælle kan kræve bosondring, når den anden ægtefælle ved indgåelsen af ægteskabet uden hans vidende havde et arveberettiget barn uden for ægteskab eller senere har fået et sådant barn. Bestemmelsen har ikke haft stor betydning og må antages at have fået endnu mindre betydning efter adoptionsloven af 25. maj 1956, der gennemførte bortfald af børns arveret efter den virkelige slægt i forbindelse med bortadoption. Efter udvalgets mening bør bestemmelsen ikke opretholdes. Den indførtes på baggrund af betænkelighederne ved gennemførelsen af børneloven af 7. maj 1937, der som noget da helt nyt gav børn uden for ægteskab arveret efter faderen. I forbindelse med ægteskabs indgåelse skal brudeparret afgive erklæring om eventuelle børn, jfr. den gældende ægteskabslov I § 21, nr. 11 og § 16, nr. 3 i udvalgets udkast til lov om ægteskabs indgåelse og opløsning, jfr. betænkning II side 8 og 43-44. Skulle en af ægtefællerne senere få et arveberettiget barn, vil den andens interesser kunne varetages gennem oprettelse af særejeægtepagt, eller også resulterer forholdet i separation eller skilsmisse med deraf følgende ophævelse af formuefællesskabet. Noget større behov for reglen, der næppe stemmer fuldtud med moderne opfattelse, er der ikke.

Bosondringsgrundene i ægteskabslov II § 38 punkt 1) og 2) er fællesnordiske, og det samme gælder i det væsentlige reglerne om retsvirkningerne af bosondring. I Finland er bosondringsinstituttet dog ikke kendt.

Den norske lov har som bosondringsgrund en bestemmelse, der svarer til oven-

nævnte § 38 punkt 4) i den gældende danske lov. Det norske udvalg foreslår¹⁾ med enkelte ændringer denne bestemmelse opretholdt.

Den svenske komité har stillet forslag²⁾ om en ny bosondringsbestemmelse, der går ud på, at en ægtefælle kan kræve bosondring, såfremt det „af anden årsag“ (end de allerede i bestemmelsen nævnte bosondringsgrunde) i forbindelse med samlivsophævelse eller i øvrigt kan befrygtes, at den anden ægtefælle utilbørligt formindsker sin bodel. Bestemmelsen svarer til den gældende danske bestemmelse om bosondring på grund af samlivsophævelse og forslaget til den nye bestemmelse om bosondring under verserende separations- og skilsmisssager, men er knapt så vidtgående. Dette står igen i sammenhæng med det svenske komitéforslag vedrørende skæringstidspunktet for ophævelsen af formuefællesskabet, jfr. foran side 28.

Til § 38.

Bestemmelsen svarer til ægteskabslov II § 39, der fastsætter den nærmere fremgangsmåde ved fremsættelse af begæring om bosondring.

Udvalget har dog fundet det mest praktisk at ændre værnetingsbestemmelsen, der er foreslået affattet på samme måde som værnetingsbestemmelsen i skiftelovens § 64a.

Til § 39.

§ 39 er identisk med ægteskabslov II § 40. Afgørelsen af, hvorvidt en ægtefælle har ret til bosondring, træffes som hidtil af skifteretten ved kendelse. Kendelsen, som skal afsiges snarest muligt og som regel inden 14 dage fra indleveringsdagen, kan påkæres til landsretten efter reglerne i retsplejeloens kap. 58. Kære har ikke suspensiv virkning.

Til § 40.

Reglen, der er ny, foreskriver, at et efter § 37, punkt 4) afsagt dekret om bosondring bortfalder, såfremt retssag om separation, skilsmisse eller omstødelse hæves, eller der afsiges dom til frifindelse, eller ansøgning om bevilling tilbagekaldes eller afvises.

Bestemmelsen er en følge af udkastets § 37, punkt 4. Er der krævet bosondring efter denne bestemmelse, d. v. s. på baggrund af et sagsanlæg om separation, skilsmisse eller omstødelse eller indgivelse af ansøgning om bevilling, falder baggrunden for bosondringsdekretet væk, såfremt sagen ikke resulterer i separation, skilsmisse eller omstødelse med deraf følgende ophævelse af formuefællesskabet. Det har derfor været nødvendigt samtidig at fastsætte, at endelig bodeling i disse tilfælde ikke kan finde sted, før separationen, skilsmissen eller omstødelsen er endelig, jfr. udkastets § 41, stk. 2.

Til § 41.

Bestemmelsen i stk. 1 svarer med en redaktionel ændring til ægteskabslov II § 41, der fastsætter, at fællesejet, når begæring om bosondring er taget til følge, efter begæring af en af ægtefællerne deles i overensstemmelserne med reglerne i skiftelovens kap. 6. Skifterettens afgørelse om, at begæringen imødekommes, er således ikke ensbetydende med, at „fællesejet“ tages under skiftebehandling. Hertil kræves en ny begæring fra en af ægtefællerne. Ægtefællerne har derfor samme adgang, som de har efter separation og skilsmisse, til at gennemføre opløsningen af formuefællesskabet ved et privat skifte.

I stk. 2, der er ny, fastsættes som en konsekvens af reglerne i § 37, punkt 4, og § 40, jfr. foran, at bodelingen, såfremt der er afsagt dekret om bosondring efter § 37, punkt 4, ikke kan sluttes, før separationen, skilsmissen eller omstødelsen er endelig. Skiftet kan derimod gennemføres så langt, at opgørelsen over bodelene har fundet sted, hvorved en ægtefælles mulighed for at misbruge rådigheden formindskes. Er der fare for misbrug af rådigheden, kan fratagelse eventuelt finde sted i medfør af skiftelovens § 66.

Til § 42.

§ 42 gentager reglen i ægteskabslov II § 42. Det fastsættes, at det, der udlægges en ægtefælle på skiftet eller tilfalder ham efter indgivelsen af bosondringsbegæringen, bliver

¹⁾ No. bet. IV. s. 13-14.

²⁾ Sv. bet. s. 166-67.

hans særeje, jfr. herved bemærkningerne til § 11, stk. 2, side 28.

Til § 43.

§ 43 svarer med en redaktionel ændring til ægteskabslov II § 43. Det foreskrives, at skifteretten, når den har modtaget begæring om bosondring, ex officio skal anmelde begæringen for tinglysningssdommeren, der lader foretage tinglysning herom. Der bliver derimod, hvis begæringen tages til følge, ikke foretaget nogen tinglysning af den dekretede bosondring. Tages begæringen tilbage, eller nægter skifteretten at tage begæringen til følge, giver skifteretten meddelelse herom til tinglysningssdommeren, så der kan ske en „aflysning“, jfr. Min. Tid. 1929 A side 115. Bortfalder et bosondringsdekret efter § 40, bør aflysning ligeledes finde sted ex officio.

Til § 44.

Det foreskrives, at der for behandling af begæring om bosondring svares afgift efter regler fastsat af finansministeren.

I ægteskabslov II § 44 er afgiften til statskassen fastsat til 10 kr., hvilken afgift skifteretten dog kan nedsætte eller eftergive, hvor omstændighederne taler derfor. Udvalget har fundet det rigtigst at overlade til finansministeren at fastsætte de nærmere regler for, hvilke afgifter der skal svares for behandling af begæring om bosondring.

Kapitel VII.

Forskellige bestemmelser.

Til § 45.

Bestemmelsen, der svarer til ægteskabslov II § 52, omhandler det tilfælde, at en ægtefælle er umyndiggjort. Bestyrelsen af den del af fællesboet, hvorover den umyndiggjorte ægtefælle har haft rådigheden, tilkommer da den anden ægtefælle, for så vidt denne er myndig, i forbindelse med værgeren. Bestyrelsen er ikke undergivet tilsyn efter myndighedslovgivningen. Bestemmelsen vil ikke kunne anvendes, når ægtefællen selv er værge, men de almindelige regler om værgers bestyrelse, særlig også om midlernes indsættelse i overformynderiet, kommer da til anvendelse.

Til § 46.

Reglerne i § 46 gentager bestemmelserne i ægteskabslov II § 53, der giver nærmere regler for gyldigheden af ægtepagter, der er oprettet uden for landet, samt for ægtepagter, som er oprettet i medfør af artikel 4 i den under 6. februar 1931 mellem Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige afsluttede konvention.

Udvalget har ikke fundet anledning til at foreslå reelle ændringer i bestemmelsen.

Kapitel VIII.

Ikrafttrædelsesbestemmelser m. v.

Til §§ 47-53.

I forbindelse med ikrafttrædelsen opstår visse overgangsproblemer.

Udgangspunktet må efter udvalgets mening være, at den nye lovs regler finder anvendelse med hensyn til alle spørgsmål, der rejses efter lovens ikrafttræden, hvad enten et ægteskab er indgået før eller efter dette tidspunkt. Visse modifikationer må dog gøres heri. Har en ægtefælle således før lovens ikrafttræden opnået ret til vederlag i medfør af § 23, stk. 1, i ægteskabslov II, må han bevare retten hertil, jfr. udkastets § 48. Ganske vist vil en ægtefælle i medfør af udkastets § 16 under stort set de samme betingelser som i ægteskabslov II § 23, stk. 1, kunne kræve erstatning, men bestemmelsen i § 48 får selvstændig betydning, hvis § 16 ikke kan anvendes, f. eks. fordi de i § 16, stk. 2, fastsatte frister for at kræve erstatning er udløbet. Er såvel betingelserne for at anvende § 16 som § 48 opfyldt, må ægtefællen kunne vælge mellem bestemmelserne.

Efter udvalgets forslag bortfalder kravet om, at ægtepagter i visse tilfælde skal godkendes af justitsministeren eller af overværgigheden efter justitsministerens bemyndigelse. Dette bør også gælde ægtepagter, der er oprettet, d. v. s. underskrevet af parterne, inden lovens ikrafttræden, jfr. § 49.

For så vidt angår ægtepagter, der er oprettet og eventuelt tillige godkendt før lovens ikrafttræden, men ikke tinglyst før dette tidspunkt, har udvalget foreskrevet, at ægtepagterne for at opnå gyldighed må vedstås over for notarius publicus i overensstemmelse med reglerne i § 35, stk. 1. Udvalget

har herved bl. a. lagt vægt på at sikre, at der sker en offentlig registrering.

Når ægtepagterne er vedstået over for notaren, vil tinglysning alene være en gyldighedsbetingelse i forhold til omsætningserhververe og kreditorer, men ikke i forholdet mellem ægtefællerne, jfr. § 35, stk. 2.

For ægteskaber, der er indgået før den 1. januar 1926, samt for ægteskaber, der er indgået før den 1. juli 1922, og som efter § 3, stk. 2 eller stk. 3, i lov nr. 212 af 1. juni 1922 om ændring i lov nr. 258 af 28. juni 1920 om indførelse af dansk personret, familieret og arveret i de sønderjydske landsdele er omfattet af den formueordning, der var gældende før den nævnte lov, er der i ægteskabslov II §§ 55-57 givet forskellige overgangsbestemmelser. Da disse bestemmelser fortsat må antages at have betydning for de nævnte grupper af ægteskaber, har udvalget ment at burde gentage disse bestemmelser. De findes med redaktionelle ændringer optaget i lovens §§ 49-51. Enkelte af de nye regler, udvalget foreslår, er samtidig hermed

gjort anvendelige på disse ældre ægteskaber.

Den gældende lov om ægteskabets retsvirkninger gælder direkte for Færøerne. For Grønlands vedkommende findes der ingen bestemmelser om retsvirkningerne af et ægteskab. Man er her henvist til sædvane-ret.

Ved kgl. anordning kan den nye lov sættes i kraft på Færøerne. Det følger af den færøske hjemmestyrelse, at der forud for lovens eventuelle ikrafttræden på Færøerne skal forhandles med det færøske landsstyre.

Ved udkastet åbnes der også mulighed for, at loven kan sættes i kraft i Grønland ved kgl. anordning efter forhandling med det grønlandske landsråd. Udvalget har dog ikke herved taget stilling **til**, om den nærmere regulering af ægteskabets retsvirkninger bør ske ved at sætte den nye lov i kraft for Grønland med de ændringer, som de særlige grønlandske forhold tilsiger, eller om det bør ske ved at gennemføre en særlig lov om spørgsmålet for Grønland.

V.

Forsikringsretlige spørgsmål med tilknytning til familieretten.

Efter anmodning fra den svenske familieretskomité har ægteskabsudvalget deltaget i fællesnordiske drøftelser vedrørende visse forsikringsretlige spørgsmål med tilknytning til revisionen af ægteskabslovgivningen. Allerede det af justitsministeriet nedsatte arvelovsudvalg, der afgav betænkning i 1961 (betænkning nr. 291), drøftede spørgsmålet om ændringer i forsikringsaftaleloven, specielt i relation til forsikringsaftalelovens § 104, der vedrører ægtefællers og livsarvingers rettigheder over for begunstigede med hensyn til livsforsikringer. Arvelovsudvalget udbad sig en udtalelse fra Assurandørsocietetet om, hvorvidt der efter societetets mening var grund til en ændring af forsikringsaftalelovens § 104 eller andre bestemmelser i lovens afsnit III om livsforsikringer. Assurandørsocietetet svarede efter at have forelagt spørgsmålet for livsforsikringsselskabernes forening, at det var den overvejende opfattelse, at forsikringsaftalelovens afsnit III ikke hidtil har givet anledning til sådanne vanskeligheder i praksis, at ændringer er påkrævet, jfr. arvelovsudvalgets betænkning side 39-40. Udvalget foreslog herefter forsikringsaftalelovens § 104 opretholdt uændret, jfr. nærmere nedenfor.

Ægteskabsudvalget har alligevel ment at burde deltage i de fællesnordiske overvejelser vedrørende forsikringsbestemmelserne, allerede under hensyn til at de svenske forslag berører flere bestemmelser i forsikringsaftaleloven af 15. april 1930, som er en fællesnordisk lov.

Resultatet af ægteskabsudvalgets overvejelser er blevet, at der ikke i forbindelse med revisionen af loven om ægteskabets retsvirkninger stilles forslag om ændringer i forsikringsaftaleloven eller andre forsikringsbestemmelser af familieretlig interesse. De rejste spørgsmål vil dog blive gennemgået i hovedtræk i det følgende, da der muligvis i

forbindelse med eventuelle ændringer af forsikringsaftaleloven i anden anledning, f. eks. foranlediget af arbejdet i den af handelsministeriet nedsatte forsikringskommission eller det af justitsministeriet nedsatte konkurslovsudvalg, kan blive tale om nogle mindre ændringer på grundlag af den svenske komitéts forslag. Endelig har enkelte af de berørte spørgsmål en vis forbindelse med det arbejde, ægteskabsudvalget senere vil tage op: Spørgsmålet om kapitalpensionsordninger og visse andre spørgsmål vedrørende fraskilte hustruers pensionsrettigheder.

Den svenske komité blev under behandlingen af forsikringssspørgsmålene suppleret med forsikringsdirektørerne dr. Tage Larsson og Mats Ernulf samt professor, dr. jur. Jan Hellner. I Norge har et særligt udvalg bestående af medlemmerne af ægteskabsudvalget høysterettsadvokat Andreas Støylen og fru Valborg Klem samt forsikringsdirektør J. F. Coucheron behandlet spørgsmålene under ledelse af professor, dr. jur. Knut Selmer.

Det danske udvalg har under forhandlingerne været bistået af en tilforordnet, direktør Mogens Barner-Rasmussen, Dansk Folkeforsikringsanstalt, udpeget af Assurandørsocietetet.

Det islandske udvalgs formand, universitetsrektor, professor Armann Snævarr, og den finske observatør, lagstiftningsrådet Pentti Kurkela, samt direktøren for Finska försäkringens centralförbund, jur. dr. Tauno Suontausta, har deltaget i flere af drøftelserne.

Den svenske komité behandler problemerne i betænkningen af 1964 om ægteskabsret, jfr. især side 125-30, 257-58, 262-67, 284-85, og 438-77.

Det særlige norske forsikringsudvalg afgav betænkning i maj 1965 (indstilling V fra udvalget til revision af ægteskabslovgivningen m. v.).

I det følgende vil der blive redegjort for de væsentligste af de svenske forslag. Redegørelsen vedrører følgende hovedområder:

1. Rådigheden over livsforsikringer.
2. Behandlingen af livsforsikringer i forbindelse med et skifte.
3. Ændringer i forsikringsaftaleloven.

1. Rådigheden over livsforsikringer.

Den svenske komité foreslår en ægtefælles adgang til at råde over livsforsikringer begrænset. Forslaget er optaget i ægteskabslovens kapitel 6 § 4, 4. mom, der herefter lyder således:

„Make må ej utan andra makens samtycke förfoga över pensions- eller annan livränteförsäkring på endera makers liv eller över grupp-försäkring av annat slag på enderas liv. Vad nu sagts skall dock ej utgöra hinder mot att försäkring, som tecknas för särskilt ändamål, användes för det ändamålet.

Första stycket avser ej förordnande av förmånstagare. Utfästelse att sådant förordnande skall stå vid makt räknas som förfogande över försäkringen. Om vissa inskränkningar i rätten att utse förmånstagare är särskilt stadgat¹⁾).

Komitéens forslag omfattede oprindeligt alle former for livsforsikringer, tegnet på en af ægtefællernes liv, men på grundlag af de nordiske drøftelser har man senere begrænset forslaget til at vedrøre „pensions- eller anden livrenteforsikring på en af ægtefællernes liv eller gruppeforsikringer af anden slags tegnet på en af ægtefællernes liv'.

Efter motiverne omfatter pensions- og livrenteforsikringerne såvel individuelle som kollektive forsikringer, og „gruppeforsikring af anden slags" omfatter kapitalforsikring tegnet i form af gruppelivsforsikringer.

Forslaget må ses på baggrund af den i Sverige meget betydelige udbredelse af gruppelivsforsikringsordninger. Ved siden af den almindelige tillægspensionsordning og tjenestepensionering i øvrigt har man for

meget store grupper på arbejdsmarkedet indført gruppelivsforsikringer i form af såkaldte „tjänstegruppelivsförsäkringar", og for forskellige andre grupper, som ikke omfattes af disse ordninger, er der i vid udstrækning tegnet gruppelivsforsikringer af anden slags.

I Danmark og Norge synes interessen for gruppelivsforsikringer voksende, men denne forsikringsform har dog endnu ikke vundet tilnærmelsesvis så stor udbredelse som i Sverige. Her i landet tegnes gruppelivsforsikringer altid som rene risikoforsikringer, og de omfatter typisk livsforsikringer, tegnet af eller for en gruppe med ensartet beskæftigelse. I modsætning til Sverige tegnes disse forsikringer sædvanligvis af arbejdsgiveren eller organisationen med de ansatte eller organisationsmedlemmerne som de forsikrede, der indtræder som gruppe-medlemmer i arbejdsgiverens eller organisationens aftale med forsikringselskabet.

Om rådighedsindskrænkningerne efter det svenske forslag bemærkes i øvrigt, at der gøres en generel undtagelse, for så vidt angår forsikringer, som er tegnet med et bestemt formål for øje, f. eks. i kreditøjemed. Dispositioner med henblik på det formål, forsikringen er tegnet for, kræver således ikke samtykke fra den anden ægtefælle.

De dispositioner, der kræves samtykke til, er bl. a. overdragelse, pantsætning og tilbagekøb samt uigenkaldelig indsættelse af en begunstiget. Derimod kræver en genkaldelig indsættelse af en begunstiget ikke samtykke fra den anden ægtefælle. Ved andre bestemmelser, jfr. nærmere nedenfor under afsnit 3, er der dog gjort indskrænkninger i adgangen til at indsatte begunstigede, jfr. bemærkningerne til forsikringsaftalelovens § 102.

Rådes der over de nævnte forsikringer uden samtykke, hvor sådant er påkrævet, vil dispositionen være ugyldig. Nægtes samtykke, kan retten give tilladelse, hvis der ikke er rimelig grund til nægtelsen, jfr. udvalgets udkast til kapitel 6 § 5.

Ved § 10 i samme kapitel er bestemmelsen om indskrænkning i rådigheden over livsforsikringer gjort anvendelig også på forsikringer, der tilhører en ægtefælle som særeje.

Det danske udvalg har som før nævnt diskuteret det svenske forslag. Komitéen

¹⁾ Sv. bet. s. 125-30.

har til støtte for sit forslag bl. a. anført, at livsforsikringer er en særdeles udbredt og til betryggelse af familiens økonomi meget vigtig forsikringsform. Desuden har komitéen henvist til, at præmierne til livsforsikringer ofte helt eller delvis vil være betalt under ægteskabet, så den formueværdi, som policernes tilbagekøbsværdi repræsenterer, i reglen vil være resultatet af en fælles opsparring under det økonomiske fællesskab i ægteskabet. Det ville således kunne anses for rimeligt, om dispositioner over livsforsikringspolicer undergives en vis indskrænkning, så en ægtefælle ikke kan råde frit, men må indhente samtykke fra den anden, i hvert fald ved vigtigere dispositioner over forsikringerne.

Når ægteskabsudvalget alligevel ikke har kunnet akceptere det svenske forslag, skyldes det flere grunde. Det er rigtigt som af komitéen anført, at livsforsikringer repræsenterer en for familiens økonomi værdifuld opsparingsform og økonomisk sikring. Samme argumentation kunne man imidlertid med lige så stor ret anføre til fordel for beskyttelse af andre opsparingsformer, f.eks. bank- og sparekasseindeståender og indkøbte værdipapirer, obligationer, aktier o. s. v. En rationel og praktisk gennemførlig afgrænsning af beskyttelsesværdige opsparingsformer vil det imidlertid næppe være muligt at foretage. Hertil kommer, at kravet om samtykke vil indebære et væsentligt indgreb i de almindelige dispositioner, der foretages over livsforsikringspolicer, f. eks. pantsætning, der især hyppigt finder sted som sikkerhed for kassekredit, og overdragelser og tilbagekøb af policerne, som i øvrigt efter dansk ret er negotiable dokumenter. Desuden vil samtykkekravet for forsikrings-selskaberne betyde en overordentlig stor administrativ belastning, som vil besværliggøre og forsinke forretningsgangen og dermed fordyre administrationsomkostningerne.

Endelig kan det anføres, at en ægtefælles interesse i livsforsikringer, tegnet af den anden ægtefælle, allerede er beskyttet efter flere bestemmelser i ægteskabslovgivningen, reglerne om vederlag og erstatning for misbrug af rådigheden samt de af udvalget foreslåede regler om udvidelse af bosøndrings-

bestemmelserne og om omstødelse af gave-dispositioner, jfr. foran side 54 ff. og 33 ff.

Udvalget er herefter ligesom det norske udvalg¹⁾ kommet til det resultat, at der ikke bør indføres begrænsninger i adgangen til at råde over en livsforsikring. En begrænsning til de forsikringstyper, som den svenske komité har foreslået i det endelige forslag, livrente- og pensionsforsikringer samt gruppelivsforsikringer, har næppe heller stor praktisk interesse her i landet. Mulighederne for dispositioner over livrenter er begrænsede, og for de forskellige her kendte private pensionsforsikringsformer gælder i øvrigt, at der normalt efter de særligt gældende eller aftalte regler ikke er nogen eller dog kun en meget begrænset mulighed for råden.

Med hensyn til gruppelivsforsikringer kan det endelig nævnes, at de standardbetingelser for gruppelivsforsikringer, der er indført af en række livsforsikrings-selskaber, indeholder et generelt forbud mod, at gruppemedlemmet af hænder eller pantsætter gruppelivsforsikringer. Det gælder også gruppelivsforsikringer tegnet i Statsanstalten for Livsforsikring.

2. Behandlingen af livsforsikringer i forbindelse med et skifte.

Det svenske ægteskabslovudkast kapitel 13 § 7, pkt. 4, og §§ 10, 11 samt 14, pkt. 5, indeholder forskellige bestemmelser om behandlingen af livsforsikringer m. v. under et skifteopgør.

a) Kapitel 13 § 7, pkt. 4, indeholder bestemmelser om, at en ægtefælle kan få vederlag, såfremt den anden ægtefælle af sin bodel har betalt præmier til egen pension eller livsforsikring, som ikke skal indgå i bodelingen, og det under hensyn til ægtefællernes vilkår og omstændighederne i øvrigt findes rimeligt at yde vederlag.

Forslagets sidste led indebærer i forhold til gældende ret en indskrænkning af mulighederne for at få vederlag²⁾.

For så vidt angår dansk ret henvises til bestemmelserne i ægteskabslov II § 23, der giver adgang til vederlag, hvis en ægtefælle har anvendt midler af fællesboet til erhver-

¹⁾ No. bet. V s. 10-12.

²⁾ Sv. bet. s. 257-58.

velse eller forbedring af de rettigheder, som omhandles i lovens § 15, stk. 2. Det vigtigste eksempel herpå er en ægtefælles køb af en livrente. Bestemmelsen er gentaget i § 69 b, stk. 2, i udkastet til ændring af skifteloven, side 13 og side 72. I forbindelse hermed kan der desuden henvises til § 59 i udkastet til lov om ægteskabs indgåelse og opløsning, jfr. udvalgets betænkning II. Ved denne bestemmelse åbnes der mulighed for at tilkende en ægtefælle et beløb, hvis den anden ægtefælle har haft særlige rettigheder, der ikke indgår i bodelingen. Noget behov for en modifikation i overensstemmelse med det svenske forslag er der efter ægteskabsudvalgets opfattelse ikke.

Det norske udvalg har derimod foreslået indført en bestemmelse svarende til det svenske forslag, jfr. den norske betænkning V side 17-19 og side 29.

b) I kapitel 13 § 10 foreslår komitéen indført en ny bestemmelse, der vedrører den situation, at en ægtefælle er i besiddelse af særlige rettigheder, som under skiftet kan holdes uden for bodelingen, og som den anden ægtefælle ikke kan opnå vederlag for¹⁾. Der gives i dette tilfælde den anden ægtefælle adgang til af sin bodel forlods at udtage ejendele, som i værdi svarer til værdien af de rettigheder, den anden ægtefælle kan holde uden for bodelingen uden vederlag. Af motiverne fremgår, at der her bl. a. er tænkt på pensions- og livrenteforsikringer, som holdes uden for bodelingen.

Det danske udvalg har ikke ment, at der er tilstrækkeligt behov for en sådan bestemmelse. Der kan i denne forbindelse henvises til, at der efter udvalgets ovenfor under punkt a omtalte forslag til § 59 i lov om ægteskabs indgåelse og opløsning vil kunne ydes den anden ægtefælle et beløb i forbindelse med en separation eller skilsmisse. Denne bestemmelse vil det være naturligt at anvende, hvis der skulle indtræde en situation, som omfattes af det svenske forslag til kapitel 13 § 10.

Det norske udvalg har heller ikke stillet forslag om en bestemmelse som den svenske.

c) I kapitel 13, § 14, 1. mom, pkt. 5, foreslår den svenske komité indført en bestemmelse, hvorefter forsikring, som er tegnet på en ægtefælles liv, kan deles mellem ægtefællerne, om det findes formålstjenligt²⁾. Der tænkes her både på deling af en enkelt forsikring og på fordeling af flere forsikringer.

En bestemmelse af tilsvarende indhold er foreslået af det norske udvalg³⁾.

Det danske udvalg drøftede forslaget allerede i forbindelse med udarbejdelsen af betænkning I om skifte mellem ægtefæller, men man fandt på dette tidspunkt ikke tilstrækkeligt grundlag for at foreslå bestemmelsen indført. Efter dansk ret kan en forsikring tegnet af en ægtefælle på en af ægtefællernes liv udtages af forsikringstageren. Har forsikringstageren indsat en uigenkaldeligt begunstiget, har den anden ægtefælle ingen ret over policen. Er indsættelsen af den begunstigede genkaldelig, eller er der slet ikke indsat nogen begunstiget, har den anden ægtefælle derimod krav på at få policens tilbagekøbsværdi på skilsmisse- eller separationstidspunktet medregnet som aktiv under opgørelsen af ægtefællernes bodele. Nogen trang til en regel som af den svenske komité foreslået er der efter udvalgets opfattelse ikke.

3. Ændringer af forsikringsaftaleloven.

§ 102.

„Forsikringstageren kan såvel ved forsikringens tegning som senere indsætte en anden som begunstiget. I så tilfælde bliver forsikringssummen at udbetale umiddelbart til denne.

Indsættelsen kan forsikringstageren tilbagekalde, for så vidt han ikke over for den begunstigede har givet afkald derpå. Forsikringstagerens ret til at tilbagekalde begunstigelsen går ikke over på hans arvinger eller dødsbo.”

Fra svensk side⁴⁾ foreslås en tilføjelse om, at der skal gælde særlige regler om indsættelse af en begunstiget ved gruppelivsforsikringer.

Som begunstiget ved en gruppelivsforsik-

¹⁾ Sv. bet. s. 259-66.

²⁾ Sv. bet. s. 284-85.

³⁾ No. bet. V s. 16-17.

⁴⁾ Sv. bet. s. 439-42.

ring skal efter det svenske forslag den anses, som beløbet skal tilfalde efter selskabets reglement eller andre bestemmelser, som finder anvendelse. Dette gælder dog ikke, hvis der ved aftale er gjort en særlig undtagelse.

Ved yderligere en tilføjelse er der for så vidt angår „tjenestegruppelivsforsikringer" og lignende forsikringer gjort indskrænkninger i adgangen til indsættelse af en begunstiget.

Det danske udvalg har ligesom det norske udvalg ment, at der ikke foreløbig er behov for lovbestemmelser, der indskrænker adgangen for en forsikret i en gruppelivsforsikring til at indsætte en begunstiget. Det norske udvalg har derimod stillet forslag om en ny § 103 a, der fastsætter en successionsordning ved indsættelse af begunstigede ved gruppelevsforsikringer¹⁾.

§ 103.

„Indsættelse af en begunstiget og tilbagekaldelse af sådan indsættelse er kun gyldig, såfremt den skriftlig meddeles selskabet eller optages i eller påtegnes *police*n af selskabet.“

Det svenske forslag²⁾ til § 103 går her alene ud på en tilføjelse om, at uigenkaldelig indsættelse af en begunstiget bør ske skriftligt samt påtegnes forsikringspolice og meddeles selskabet.

Ægteskabsudvalget har ikke fundet det lovteknisk korrekt at foreslå en sådan anvisningsregel optaget i en lovbestemmelse.

§ 104.

„Når ingen begunstiget er indsat, og forsikringssummen skal udbetales ved forsikringstagerens død, tilfalder den hans dødsbo.

Har forsikringstageren indsat en begunstiget, som ikke er hans tvangsarving, og efterlader han sig ægtefælle, livsarvinger eller arveberettigede adoptivbørn eller disses livsarvinger, skal forsikringssummen, for så vidt angår de nævnte personers ret til boslod og tvangsarvelod, behandles som tilhørende dødsboet og som tillagt den begunstigede ved testamente. Dette gælder dog ikke, såfremt forsikringstageren har givet afkald på sin ret til at tilbagekalde indsættelsen af den begunstigede.“

(Stk. 3 udeladt).

Sverige.

(§ 104, stk. 1, udeladt).

Gældende formulering af § 104.

„Har försäkringstagaren efterlämnat make, bröstarvinge, adoptivbarn eller dess bröstarvinge, skall, där förordnandet hade kunnat av försäkringstagaren återkallas, försäkringsbeloppet, så vitt fråga är om efterlämnad stärbhusdelägares giftorätt, rätt till vederlag eller laglott, behandlas så som om beloppet tillhört boet och tillagts förmånstagaren genom testamente.

Forslag til § 104.

„Såvitt fråga är om giftorätt eller makes eller bröstarvinges rätt til arv eller om rätt till underhåll enligt 8 kap. ärvdabalken, skall försäkringsbeloppet behandlas som om det tillhört boet och tillagts förmånstagaren genom testamente. Detta skall, om ej särskilda skäl äro däremot, gälla jämväl om försäkringstagaren förbundit sig att låta förmånstagarförordnandet stå vid makt och av omständigheterna framgår att förordnandet, med avseende å dödsfall, är att till syftet likställa med testamente. Vad förmånstagaren är pliktig att avstå till annan skall tillkomma den andra med samma rätt som om jämväl denne varit insatt som förmånstagare.

I fråga om tjänstegrupplivsförsäkring skola bestämmelserne i andra stycket ej tillämpas

¹⁾ No. bet. V s. 20-21.

²⁾ Sv. bet. s. 442-43.

Gældende formulering.

Forslag.

Huru efter försäkringstagarens död hans borgenärer i visst fall äga hålla sig till försäkringsbeloppet, stadgas i andra stycket af 116 8".

på belopp som utgår enligt de allmänna villkoren för försäkringen eller förordnande som överensstämmer med vad i 102 § tredje stycket stadgas. Detsamma gäller annan grupp-försäkring, i den mån denne med hänsyn till villkoren och försäkringsbeloppet må anses jämförlig med tjänstegrupp-livsförsäkring.

Huru efter försäkringstagarens död hans borgenärer i vissa fall äga hålla sig till försäkringsbeloppet eller del därav, stadgas i tredje stycket af 116 §."

Norge.

Gældende formulering.

Forslag.

„Er ingen begunstiget oppnevnt, og forsikringssummen skal udbetales ved forsikringstagerens død, tilfaller den hans dødsbo.

Er en begunstiget opnevnt skal ved beregningen av gjenlevende ektefelles boslodd og livsarvingers, arveberettigede adoptivbarns eller disses livsarvingers pliktdel forsikringssummen anses som om den tilhørte dødsboet og var tillagt den begunstigede ved testament. Dette gjelder dog ikke om forsikringstageren har gitt avkall på sin rett til å tilbakekalle opnevnelsen".

„Er ingen begunstiget oppnevnt, og forsikringssummen skal udbetales ved forsikringstagerens død, tilfaller den hans dødsbo.

Er en begunstiget oppnevnt skal ved beregningen av gjenlevende ektefelles boslodd og livsarvingers pliktdel forsikringssummen anses som om den tilhørte dødsboet og var tillagt den begunstigede ved testament. Dette gjelder dog ikke om forsikringstageren har gitt avkall på sin rett til å tilbakekalle opnevnelsen. Det beløb som den begunstigede plikter å avstå, skal tilkomme den berettigede med samme rett som om denne var oppnevnt som begunstiget.

Ved gruppelivsforsikring som nevnt i § 103 a første ledd får reglene i annet ledd ikke anvendelse hvis begunstigelsen er i samsvar med bestemmelsen i § 103 a første ledd eller med de alminnelige vilkår for vedkommende gruppelivsforsikring, eller hvis medlemmet har oppnevnt sin fraskilte ektefelle som begunstiget."

Den danske bestemmelse indebærer ved uigenkaldelig indsættelse af en begunstiget, at ægtefællen og arvingerne iøvrigt ingen ret har til livsforsikringssummen. Ægtefællen kan altså ikke medregne livsforsikringssummen ved beregningen af boslod og arvelod, og andre arvinger kan heller ikke kræve livsforsikringssummen regnet med i arve-

massen. Efter dansk ret gælder endvidere det samme, hvis der er indsat en begunstiget, som ikke er uigenkaldeligt indsat, men som selv er tvangsarving, d. v. s. en ægtefælle eller en livsarving. Er den begunstigede derimod indsat genkaldeligt, og er den begunstigede ikke tvangsarving, har ægtefællen krav på at blive fyldestgjort for

boslod og for tvangsarv, ligesom de øvrige tvangsarvinger har krav på dækning af deres tvangsarvelod. Livsforsikringssummen skal i disse tilfælde behandles som tilhørende dødsboet og tillagt den begunstigede ved testamente.

For så vidt angår indsættelse af en uigenkaldeligt begunstiget, har man i Norge og Sverige en tilsvarende bestemmelse som den danske.

Ved genkaldelig indsættelse af en begunstiget skal der efter både norsk og svensk ret altid tages hensyn til boslodskrav og til børnenes tvangsarveret, selv om den begunstigede er en tvangsarving. Derimod er den efterlevende ægtefælles arveret ikke beskyttet. Tilsvarende forslag havde den danske forsikringslovkommission stillet, men under lovforslagets videre behandling i Rigsdagen blev kommissionsudkastet ændret.

De svenske ændringsforslag går ud på følgende:

a) Den efterlevende ægtefælles arveret beskyttes.

Efter gældende svensk arveret har den efterlevende ægtefælle kun tvangsarveret, såfremt der ikke findes livsarvinger. Er der ingen livsarvinger, vil § 104 efter komitéens forslag herefter medføre, at ægtefællens arveret må respekteres ved en genkaldelig indsættelse af en begunstiget. Forslaget betyder således en tilnærmelse til den danske regel.

b) Visse ved svensk ret hjemlede underholdskrav for børn beskyttes.

Det tilsvarende spørgsmål har været rejst i forbindelse med bestemmelsen om børns forlodsrettigheder efter § 27 i arveloven af 31. maj 1963. I motiverne til denne bestemmelse, jfr. arvelovsbetænkningen af 1961 side 84, anses denne forlodsret beskyttet i relation til forsikringsaftalelovens § 104 på samme måde som krav på boslod og tvangsarv.

c) Der stilles — på grundlag af særlige svenske bestemmelser om ligestilling af livsgavedispositioner med dødsavedispositioner — forslag om, at selv uigenkaldelig indsættelse af en begunstiget skal kunne angribes i visse tilfælde.

Dette spørgsmål har ingen betydning for dansk ret. Efter dansk ret vil en uigenkaldelig indsættelse af en begunstiget altid være en livsgave, og der er efter udvalgets opfattelse intet grundlag for at indføre en særlig adgang for arvinger til at omstøde livsgaver, der er givet i form af forsikringer¹⁾.

d) Den svenske komité foreslår en tydeliggørelse af, at også den efterlevende ægtefælles ret til at udtage værdier for mindst 3.000 kr. (beløbet foreslås i øvrigt efter forslaget til den svenske giftermålsbalks kapitel 13 § 21 forhøjet til 10.000 kr.) nyder beskyttelse mod indsættelse af en begunstiget²⁾.

Det tilsvarende problem opstår i forbindelse med den danske skiftelovs § 62 b, stk. 2, hvorefter den efterlevende ægtefælle har ret til at udtage værdier for indtil 12.000 kr. Arvelovsudvalget har gjort op med dette problem i arvelovsbetænkningen side 142, hvor det hedder: „Det må på den anden side fremhæves, at den længstlevende ægtefælle ikke med støtte i § 62 b, stk. 2, kan angribe de af førstafdøde tegnede livsforsikringer i videre omfang end hjemlet ved forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2. Dette følger af, at retten efter § 62 b, stk. 2, alene kan gøres gældende over for midlerne i boet, og forsikringssummen hører ikke med til boet, når der er indsat en begunstiget, jfr. forsikringsaftalelovens § 102”.

Som eksempel herpå nævnes i arvelovsbetænkningen det tilfælde, at fællesboet andrager i alt 2.000 kr., og afdøde har tegnet en livsforsikring på 4.000 kr. og indsat en ikke-tvangsarving som genkaldelig begunstiget. I dette tilfælde kan ægtefællen i medfør af forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, kræve sin boslod og tvangsarv beregnet af det samlede fællesbo på 6.000 kr., hvorefter hans boslod udgør 3.000 kr. og hans tvangsarv, hvis der ikke er livsarvinger, 1.500 kr. De resterende 1.500 kr. tilkommer den begunstigede, da ægtefællen ikke i medfør af § 62 b, stk. 2, kan gøre 12.000 kr.-reglen gældende i dette tilfælde.

e) I stk. 1, sidste punktum, i det svenske forslag til en ændret affattelse af § 104 er der taget direkte stilling til problemet om kre-

¹⁾ Smig. herved no. bet. V s. 23.

²⁾ Jfr. nærmere sv. bet. s. 444-45.

ditorernes rettigheder over for ægtefællens og tvangsarvingernes andel af en forsikringssum, som den begunstigede skal afgive i kraft af bestemmelsen i § 104, stk. 2. Problemet opstår, hvis kravene på boslod og tvangsarv medfører, at en begunstiget må afgive en del af forsikringssummen, og dødsboet i øvrigt er insolvent. Efter det svenske forslag skal den del, som den begunstigede må afstå, afgives til ægtefællen og børnene og ikke til afdødes kreditorer.

Samme løsning må anses for gældende dansk ret, jfr. højesteretsdommen i U. f. R. 1962 side 69. Ved en eventuel revision af forsikringsaftaleloven kan det overvejes, om det er formålstjenligt at optage en udtrykkelig bestemmelse herom i loven.

f) Endelig indeholder sidste stykke i det svenske forslag en særlig regel vedrørende gruppeforsikringer. Efter forslaget skal bestemmelserne i § 104, stk. 2, i almindelighed ikke anvendes på gruppelevsforikringer.

Den norske arvelovskomite har i sin betænkning ligeledes drøftet spørgsmålet om en ændring af forsikringsaftalelovens § 104, men man blev under en del tvivl stående ved de gældende bestemmelser. Det særlige forsikringsudvalg har principielt tilsluttet sig dette standpunkt, men har dog på grundlag af den svenske komités forslag stillet enkelte ændringsforslag¹⁾. Man har således stillet forslag om en udtrykkelig bestemmelse om kreditorernes krav, jfr. ovenfor under punkt e), ligesom man også har foreslået indført en særlig regel for gruppelevsforikringer, jfr. ovenfor under f).

Efter ægteskabsudvalgets opfattelse giver

de norske og svenske forslag ikke grundlag for ændringer i den danske forsikringsaftalelov for tiden. Ved en eventuel senere revision kan man dog overveje at indsætte en bestemmelse svarende til den under punkt e) nævnte, ligesom spørgsmålet om særlige regler for gruppelevsforikringer muligvis må tages op til behandling på et senere tidspunkt.

§ 105.

„Ved fortolkningen af de bestemmelser, hvorved en begunstiget indsættes, kommer, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne, følgende regler til anvendelse, når forsikringssummen skal betales ved forsikringstagerens død.

Er forsikringstagerens ægtefælle indsat som begunstiget, er det den ægtefælle, med hvem han ved sin død levede i ægteskab, der anses som begunstiget.

Har forsikringstageren indsat sine børn som begunstigede, anses hans livsarvinger, derunder hans adoptivbørn og disses livsarvinger, som begunstigede, hver for den andel, arveloven tildeler ham.

Er forsikringstagerens arvinger indsat som begunstigede, tager enhver af dem del i forsikringssummen efter det forhold, hvori han i henhold til testamente eller loven er arverberettiget efter forsikringstageren.

Har forsikringstageren indsat sine „nærmeste pårørende“ som begunstigede, anses hans ægtefælle som indsat, eller hvis sådan ikke efterlades, hans børn, eller hvis ej heller sådanne forefindes, hans arvinger, alt overensstemmende med de forudnævnte regler.”

Sverige¹²

Gældende bestemmelse.

„Vid tolkning av bestämmelser om förmanstagares rätt till försäkringsbelopp, som utfaller efter försäkringstagarens död, skall, där ej annat framgår av omständigheterna, iakttagas följande:

Har försäkringstagaren betecknat sin make såsom förmanstagare, skall, där han vid sin död var omgift, förordnandet gälla

Forslag.

„Vid tolkning av bestämmelser om förmanstagares rätt till försäkringsbelopp, som utfaller efter försäkringstagarens död, skall, där ej annat framgår av omständigheterna, iakttagas följande:

1. Har försäkringstagaren betecknat sin make som förmanstagare, skall, om han vid sin död var omgift, förordnandet gälla till

¹⁾ No. bet. V s. 20-22.

²⁾ Sv. bet. s. 443-49.

Gældende bestemmelse.

til förmån för den, med vilken han då levde i äktenskap.

Äro försäkringstagerens barn insatta såsom förmånstagare, skall förordnandet gälla till förmån för bröstarring, adoptivbarn eller dess bröstarring och, där flera sådana förmånstagare finnas, envar av dem äga del i försäkringsbeloppet, efter de grunder, som gälla i fråga om arvsrätt efter försäkringstageren.

Har försäkringstageren insatt make och barn såsom förmånstagare, skall, såframt flera förmånstagare finnas, envar av dem taga del i försäkringsbeloppet efter de grunder, som vid dödsfall gälla i fråga om bodelning och om sådan förmånstagares arvsrätt.

Äro försäkringstagerens arvingar insatte såsom förmånstagare, tage enhvar av dem del i försäkringsbeloppet efter de grunder, som gälla i fråga om arvsrätt efter försäkringstageren".

Forslag.

förmån för den, med vilken han då levde i äktenskap.

Förordnande till make skall anses gälla även till förmån för hemskild make.

2. Hava make och barn insatts som förmånstagare, skall, om försäkringen var försäkringstagerens enskilda egendom, hälften och eljest tre fjärdedelar av försäkringsbeloppet tilfalle maken samt återstoden den avlidnes bröstarringar.

Det samme gäller, om försäkringstageren, som efterlämnar make och bröstarringar, betecknat sina arvingar som förmånstagare.

3. Efterlämnar försäkringstageren, som betecknat sina arvingar som förmånstagare, ej make eller bröstarringar, skall universell testamentstageren förmodas vara at anse som arvinge.

Vad i denna lag sägs om bröstarringar gäller jämväl adoptivbarn och dess avkomlingar."

Norge¹).

Gældende bestemmelse.

„Når forsikringssummen skal udbetales ved forsikringstagerens død, kommer ved fortolkningen af de bestemmelser, hvorved en begunstiget opnevnes, følgende regler til anvendelse, hvis ikke annet fremgår av forholdet:

Er forsikringstagerens ektefelle oppnevnt som begunstiget, anses den ektefelle han ved sin død er gift med, som begunstiget.

Har forsikringstageren oppnevnt sine barn, anses hans livsarvinger samt hans

Forslag.

„Når forsikringssummen skal udbetales ved forsikringstagerens død, kommer ved fortolkningen av de bestemmelser, hvorved en begunstiget oppnevnes, følgende regler til anvendelse, hvis ikke annet fremgår av forholdet:

Er forsikringstagerens ektefelle oppnevnt som begunstiget, anses den ektefelle han ved sin død er gift med, som begunstiget. Oppnevningen anses ikke bortfalt ved separasjon dersom ektefellen alene er oppnevnt som begunstiget.

Har forsikringstageren oppnevnt sine barn, anses hans livsarvinger som begun-

¹) No. bet. V s. 30.

arveberettigede adoptivbarn og deres livsarvinger som begunstiget, hver for den lodd som ville tilfalle ham efter arvelovgivningens regler.

Er forsikringstagerens ektefelle og barn oppnevnt, anses hver som begunstiget for den lodd som ville tilfalle ham efter lovgivningens regler om boslod og arv.

Er forsikringstagerens arvinger oppnevnt, er det hans arvinger etter loven som er begunstiget, hver for den lodd som vilde tilfalle ham efter arvelovgivningens regler.

Har forsikringstageren oppnevnt sine „pårørende“, er det hans ektefelle og hans arvinger etter loven, som er begunstiget, hver for den lodd som ville tilfalle ham efter lovgivningens regler om boslod og arv. Etterlater forsikringstageren sig ektefelle, men hverken livsarvinger eller arveberettigede adoptivbarn eller deres livsarvinger, tilfaller hele forsikringssummen ektefellen.”

De citerede bestemmelser er udelukkende fravigelige formodningsregler, der fortolker og utfyller visse uttrykk, der i praksis jevnlig anvendes i begunstigelsesklausuler vedrørende livsforsikringer.

Den væsentligste forskel mellem de forskjellige landes gældende regler er, at den svenske lov ikke har noget sidestykke til den danske lovs § 105, stk. 5, der definerer den i praksis langt den hyppigst anvendte klausul „nærmeste pårørende“ som ægtefællen eller, hvis der ingen ægtefælle efterlades, forsikringstagerens børn. Er der hver-

stiget, hver for den lodd som ville tilfalle dem etter arvelovgivningens regler.

Er forsikringstagerens ektefelle og barn oppnevnt, anses de lovregler, som ellers gjelder på skifte av forsikringstagerens og i tilfelle gjenlevende ektefelles bo å få tilsvarende anvendelse for så vidt angår de begunstigedes rett til forsikringssummen. Var forsikringen avdødes særeeie, skal dog gjenlevende ektefelle anses å ha rett til halvdelen av forsikringssummen.

Er forsikringstagerens arvinger oppnevnt, anses hans arvinger etter loven som begunstiget slik at de lovregler som ellers gjelder på skifte av forsikringstagerens og i tilfelle gjenlevende ektefelles bo får tilsvarende anvendelse for så vidt angår deres rett til forsikringssummen. Dog skal fjerde ledd annet punktum anses å gjelde tilsvarende når forsikringstageren etterlater seg ektefelle og livsarvinger. Etterlater forsikringstageren seg ikke ektefelle eller livsarvinger, skal hans arvinger etter testament likestilles med hans arvinger etter loven.

Har forsikringstageren oppnevnt sine „pårørende“ som begunstiget, skal regiene i femte ledds første og annet punktum anses å gjelde tilsvarende. Etterlater forsikringstageren seg ektefelle, men ikke livsarvinger, tilfaller dog hele forsikringssummen ektefellen.

Det som i denne lov er bestemt om livsarvinger, får tilsvarende anvendelse på arveberettigede adoptivbarn og deres livsarvinger.”

ken efterladt ægtefælle eller børn, anses udtrykket „nærmeste pårørende“ at omfatte arvingerne. Den norske lovs § 105, stk. 6, indeholder en definition af klausulen „på- rørende“, der efter den norske bestemmelse omfatter både ægtefællen og hans arvinger efter loven. Endvidere er der den forskel, at den danske lov i modsætning til både norsk og svensk lov ikke indeholder en definition af klausulen „ægtefælle og børn”.

For så vidt angår de danske bestemmelser bemærkes, at bestemmelserne nu er fast indarbejdede fortolkningsbidrag, og de har

udvalget bekendt ikke voldt vanskeligheder i praksis. En ændring vil efter udvalgets opfattelse kunne give anledning til meget betydelige ulemper.

Vedrørende punkt 1 i det svenske forslag bemærkes, at forslaget om, at indsættelse af en ægtefælle som begunstiget også skal gælde for separerede ægtefæller, efter udvalgets mening ikke kan akcepteres efter dansk ret, hvor en ægtefælles legale arveret bortfalder straks ved separationen, jfr. arvelovens § 38, stk. 1. Efter dansk opfattelse må indsættelse af en ægtefælle som begunstiget i almindelighed antages at bortfalde ved en separation så vel som efter en skilsmisse¹⁾. Ved skiftet efter en separation vil livsforsikringernes tilbagekøbsværdi jo i øvrigt efter dansk ret indgå som et aktiv ved beregningen af boets aktiver.

Det norske udvalg har derimod ment, at indsættelse af en ægtefælle som enebegunstiget bør bevirke, at indsættelsen består, uanset at arveretten efter norsk ret i almindelighed bortfalder ved separation, jfr. norsk betænkning V side 23. Udvalgets standpunkt begrundes med, at indsættelsen som begunstiget i denne relation bør sidestilles med pensionsrettigheder, der normalt ikke bortfalder blot på grund af separation.

Punkt 2 og punkt 3, stk. 1, i det svenske forslag er tildels begrundet i særlige svenske arvebestemmelser og medfører i øvrigt en vis tilnærmelse til dansk ret.

I punkt 3, stk. 2, anføres ligesom efter det norske udkast, at adoptivbørn og disses afkom generelt sidestilles med livsarvinger, hvor disse nævnes i forsikringsaftaleloven.

Denne bestemmelse bør også indføres i den danske lov ved en kommende revision, uanset at man formentlig allerede nu ved fortolkning vil komme til samme resultat, jfr. herved også de udtrykkelige bestemmelser om adoptivbørn i § 104, stk. 2, og § 105, stk. 3.

§ 106.

„Er en bestemt person indsat som begunstiget, bortfalder begunstigelsen, hvis forsik-

ringssummen skal udbetales ved eller efter forsikringstagerens død, og den begunstigede ikke overlever denne.”

Den svenske komité foreslår indført en bestemmelse om, at den begunstigedes livsarvinger deklaratorisk skal kunne træde i stedet for den begunstigede med hensyn til dennes rettigheder efter en livsforsikringspolice, hvis den begunstigede dør før forsikringstageren.

Bestemmelsen har sammenhæng med svensk arverets bestemmelser om testamentsarv, hvor man har samme repræsentationsret som ved legal arv, d. v. s. at en testamentsarvings livsarvinger indtræder i hans sted ved hans død.

Dansk ret har hverken lovregler eller udfyldningsregler efter testamentsfortolkningspraksis om, at en testamentsarvings livsarvinger træder i stedet for testamentsarvingen, og det svenske forslag er således uden interesse for dansk ret.

Den norske arvelovskomite har derimod foreslået indført en regel om repræsentationsret ved testamentsarv, og det norske forsikringsudvalg har på denne baggrund stillet forslag om, at forsikringsaftaleloven ændres som efter det svenske forslag²⁾.

§ 107.

„Skal efter aftalen forsikringssummen udbetales, når forsikringstageren enten dør eller opnår en bestemt alder, anses indsættelse af en begunstiget som kun gældende for dødsfaldet.”

Den svenske komité³⁾ foreslår en ny bestemmelse føjet til, hvorefter der i tilfælde af uigenkaldelig indsættelse af en begunstiget skal gælde en formodningsregel om, at begunstigelsen også har virkning ved udbetaling i forsikringstagerens levende live.

Dette forslag, som det norske udvalg⁴⁾ ligeledes stiller, begrundes med, at det efter de norske og svenske udvalgs opfattelse i reglen vil have formodningen for sig, at en uigenkaldelig indsættelse af en begunstiget skal have virkning ved udbetaling, når forsikringstageren når en bestemt alder.

¹⁾ Der henvises her nærmere til Trolle: Om fortolkning af begunstigelsesklausuler, Festskrift til O. A. Borum s. 531 ff.

²⁾ No. bet. V s. 26-26.

³⁾ Sv. bet. s. 462-63.

⁴⁾ No. bet. V 8. 27.

Det danske udvalg mener, at forslaget bør overvejes i forbindelse med en eventuel revision, men man stiller sig dog noget tvivlende over for berettigelsen af den foreslåede formodningsregel. Uigenkaldelig indsættelse af en begunstiget forekommer næppe særligt hyppigt her i landet. I forbindelse med aftaler om skilsmissevilkår ser man dog undertiden eksempler på uigenkaldelig indsættelse, f. eks. som ækvivalens for hustrubidrag, som jo bortfalder ved mandens død. Rækkevidden af aftalen om indsættelse af en uigenkaldelig begunstiget bør dog søges klarlagt allerede ved aftalens indgåelse. Hensigten med indsættelsen vil i reglen være forskellig fra tilfælde til tilfælde, og nogen fast formodningsregel, der gennemsnitligt vil kunne ramme rigtigt i de fleste tilfælde, lader sig måske i virkeligheden ikke opstille.

§111.

„Den, der ved køb eller på anden måde får en livsforsikringspolice overdraget, erhverver derved alle de rettigheder mod selskabet, aftalen hjemler. Ved overdragelsen bortfalder indsættelse af begunstiget, for så vidt ikke afkald på tilbagekaldelsesretten er givet“.

En tilsvarende bestemmelse som den i 2. punktum angivne findes i de øvrige nordiske lande. Den svenske komité foreslår med tilslutning af det norske udvalg en tilføjelse, der svækker formodningsreglen, idet man føjer til, at ved genkaldelig begunstigelse skal begunstigelsen anses for bortfaldet ved overdragelse, medmindre andet fremgår af omstændighederne¹⁾. Man har her særligt den situation for øje, at overdragelse af en police sker fra en ægtefælle til den anden i forbindelse med en skilsmisse, og hvor ægtefællernes fællesbarn er indsat som begunstiget.

Efter dansk ret vil man sandsynligvis kunne komme til samme resultat uden

ændring af den gældende deklaratoriske bestemmelse, men spørgsmålet bør muligvis overvejes nærmere i forbindelse med en eventuel revision.

§§ 116-117.

Den danske forsikringsaftalelovs §§ 116 og 117 indeholder regler om beskyttelse af forsikringstagerens og begunstigedes rettigheder over for kreditorer ved udlæg og konkurs.

I den svenske betænkning side 464-472 redegør komitéen for de gældende svenske bestemmelser og stiller forskellige ændringsforslag. Disse forslag indebærer hovedsagelig en tilnærmelse til de gældende danske bestemmelser, hvor kreditorbeskyttelsen er langt videregående end efter de gældende svenske bestemmelser.

For dansk ret har forslagene næppe større betydning. Eventuelle ændringsforslag bør behandles af det af justitsministeriet nedsatte konkursudvalg, der er gjort bekendt med de svenske forslag.

Heller ikke det norske udvalg har fundet anledning til at behandle de svenske forslag nærmere.

§§ 118-122.

Bestemmelserne i den danske forsikringsaftalelovs §§ 118 og 122 omhandler spørgsmålet om, i hvilket omfang forsikringsaftalelovens regler finder anvendelse på renteforsikringer, herunder livrenter og ulykkesforsikringer samt sygeforsikringer.

De svenske forslag vedrørende de samme bestemmelser skal ikke omtales nærmere her, da forslagene kun betyder en tilnærmelse til gældende dansk ret og således ingen interesse har for spørgsmålet om en revision af de danske bestemmelser.

Forslagene er omtalt i den svenske betænkning side 473-477 og i den norske betænkning side 31.

¹⁾ Sv. bet. s. 463-65.

No. bet. V s. 27-28.

VI.

Bemærkninger til udkastet til lov om ændringer i skifteloven.

Til § 1.

Skifteloven af 30. november 1874 er senest blevet ændret i forbindelse med arveloven og på grundlag af ægteskabsudvalgets første betænkning, jfr. lov nr. 412 af 18. december 1963. I betænkning II side 21 stilles et enkelt ændringsforslag som følge af udkastet til loven om ægteskabs indgåelse og opløsning. De foreslåede ændringer i loven om ægteskabets retsvirkninger nødvendiggør flere ændringer. Forslagene vil blive gennemgået i det følgende:

ad nr. 1.

Ændringsforslaget er udelukkende en redaktionel følge af ændringerne til § 61 a, som bestemmelsen henviser til, jfr. punkt 3.

ad nr. 2.

Bestemmelsen ændrer § 57, stk. 2, der er placeret i skiftelovens kapitel 5 om behandling af dødsboer, hvor der er en efterlevende ægtefælle. Det fastsættes efter den gældende regel, at den førstafdøde ægtefælles særeje kan inddrages under skiftet i den udstrækning, det er nødvendigt til fyldestgørelse af vederlagskrav, jfr. § 23 i ægteskabslov II og § 21 i arveloven. Ændringerne i vederlagsbestemmelserne, jfr. foran side 31, bevirker en ændring af henvisningsbestemmelserne, jfr. i øvrigt nærmere bemærkningerne ad nr. 4.

ad nr. 3.

Til § 61 a og § 69 b foreslås føje et den vederlagsbestemmelse, der hidtil har været optaget i § 23, stk. 2, i loven om ægteskabets retsvirkninger. Der henvises herom nærmere til punkt 7.

ad nr. 4.

Bestemmelsen svarer med ændringer til § 65, stk. 1, 2. pkt. Der henvises i bestemmelsen til de tilfælde, hvor særeje kan ind-

drages under et skifte af fællesejemidler. Efter den gældende bestemmelse kan særeje inddrages under fællesejeskifte i den udstrækning, det er nødvendigt til fyldestgørelse af de krav, der omtales i § 23 i ægteskabslov II. Denne henvisning erstattes nu af en henvisning til skiftelovens § 69 b som følge af de før omtalte ændringer vedrørende vederlagsreglerne i ægteskabslov II §§ 23-24. Disse bestemmelser er nu efter udvalgets udkast blevet opdelt i en egentlig erstatningsbestemmelse, jfr. § 16 i udkastet til lov om ægteskabets retsvirkninger, og i vederlagsbestemmelser. Vederlagsbestemmelserne er samtidig foreslået overført til skifteloven, jfr. udkastets § 69 b.

En tilsvarende adgang til dækning af et krav ved inddragelse af særejemidler bør efter udvalgets mening tilkomme godtgørelseskrav efter § 12 i udkastet til loven om ægteskabets retsvirkninger. Gives der godtgørelse efter denne bestemmelse under et skifte, bør kravet om muligt fyldestgøres under skiftet ved inddragelse af eventuelle særejemidler, hvis fællesboet ikke slår til.

Samme spørgsmål vedrørende § 12 opstår ikke for arvingernes vedkommende, da disse er udelukket fra at gøre kravet gældende.

Særeje kan ikke inddrages under et fællesjeskifte til dækning af erstatningskrav efter § 16 i udkastet til retsvirkningsloven. Kravene skal ganske vist rejses i forbindelse med skiftet og påkendes af skifteretten, men bør i øvrigt efter udvalgets opfattelse behandles som krav stammende fra tredje-mand. Der er derfor ikke givet disse krav en særlig fyldestgørelsesadgang under skiftet, jfr. under pkt. 6, og som følge heraf heller ikke givet mulighed for at inddrage særeje under skiftet til dækning af kravene. Den ægtefælle, der får tilkendt erstatningskravet efter § 16, må derfor være henvist til enten at modregne under bode-

lingen eller at gå til fogeden og få gjort udlæg i den anden ægtefælles ejendele.

ad nr. 5.

§ 65, stk. 3, er foreslået ændret i forbindelse med udkastet til lov om ægteskabsindgåelse og opløsning, jfr. ægteskabsudvalgets betænkning II side 21. Ved bestemmelsen, som den blev affattet ved lov nr. 412 af 18. december 1963, fastslås, at visse krav ægtefæller imellem er af en sådan art, at de under et skifte bør holdes uden for opgørelsen af bodelenes aktiver. Fandtes denne regel ikke, ville den berettigede ægtefælle ikke få fuld kompensation for de krav, der nævnes i bestemmelsen. Der henvises herom til betænkning I side 34-37. Til opregningen i § 65, stk. 3, føjes nu dels godtgørelseskrav efter § 12 i udkastet til lov om ægteskabets retsvirkninger, jfr. foran side 28 ff., dels erstatningskrav efter det nævnte udkasts § 16, jfr. foran side 31 ff.

ad nr. 6.

Efter § 67 a i skifteloven har de i § 65, stk. 3, opregnede krav den processuelle fordel, at de i modsætning til sædvanlige kreditorkrav kan kræves dækket under skiftet. Den berettigede ægtefælle slipper således for at gå til fogeden og kræve udlæg og tvangsauktion, hvis tvangsfuldbyrdelse skulle være nødvendig. Denne fordel vil det efter udvalgets mening være rimeligt også at tildele de særlige godtgørelseskrav, der foreslås indført efter § 12 i udkastet til lov om ægteskabets retsvirkninger. Derimod bør reglen af hensyn til eventuelle andre kreditorer næppe overføres til de erstatningskrav, der omtales i ægteskabslovudkastets § 16. Den erstatningsberettigede ægtefælle kan naturligvis gøre fordringer gældende ved sædvanlig modregning under skiftet, men han må i øvrigt forfølge sin ret på samme måde som andre kreditorer.

ad nr. 7.

§ 69 b, stk. 2, foreslås affattet i overensstemmelse med § 23, stk. 2, i ægteskabslov II.

Det fastslås, at en ægtefælle har ret til vederlag, såfremt han under ægteskabet har anvendt midler af sin bodel til erhvervelse eller forbedring af sit særeje eller de særlige personlige rettigheder, der er nævnt i § 9, stk. 2, i udkastet til lov om ægteskabets retsvirkninger. Der skal dog have været anvendt væsentlige midler, før vederlagskrav kan gøres gældende. Ikke ethvert mindre kompensationskrav bør imødekommes. Ægtefæller bør i rimeligt omfang kunne disponere over deres midler uden at skulle tage hensyn til, om de disponerer over særeje eller fælleseje og uden at frygte, at enhver disposition skal kunne give grundlag for et vederlagskrav under et senere skifte. Er væsentlige midler blevet overflyttet til særeje eller særlige rettigheder, som kan holdes uden for fællesejedelingen, bør den anden ægtefælle dog have et vederlagskrav. Kravet skal som hidtil gøres gældende under skiftet ved forlods udtagelse af det beholdne fællesbo og står således tilbage for andre kreditorkrav. Der er dog yderligere den mulighed, at den andens særeje kan inddrages under skiftet til dækning af vederlagskravet, jfr. herved § 65, stk. 1, 2. punktum og bemærkningerne under punkt 4.

Som det fremgår af udkastet til § 61 a, stk. 2, jfr. punkt 3, har en efterlevende ægtefælle samme vederlagsadgang i forbindelse med skiftet af fællesboet. Endelig tilkommer vederlagskrav også den førstafdødes arvinger. De vil kunne gennemføre vederlagskravet under ganske samme betingelser som den førstafdøde ægtefælle og på samme måde ved forlods udtagelse af det beholdne fællesbo eller ved dækning i den efterlevende ægtefælles særeje, jfr. § 61 a, stk. 2, sidste punktum: „ret til sådant vederlag tilkommer ligeledes den førstafdødes arvinger“.

Til §§ 2-3.

Ikrafttrædelsesbestemmelserne m. v. bør følge ægteskabsloven.

BILAG

Ægtepagtsundersøgelse.

Bilaget indeholder en række oplysninger om ægtepagtspraksis på grundlag af undersøgelser, som ægteskabsudvalget startede allerede i 1959. Udvalget fandt det ønskeligt til brug ved vurderingen af loven af 18. marts 1925 om ægteskabets retsvirkninger at få praksis vedrørende oprettelse af ægtepagter nærmere belyst. Udvalget udarbejdede derfor et spørgeskema, som ved justitsministeriets skrivelse af 30. december 1959 blev udsendt til samtlige landets tinglysningskontorer med anmodning om udfyldning for hver ægtepagt, der blev tinglyst i perioden 1. november 1959—1. maj 1960. Man mente at kunne begrænse sig til den nævnte halvårsperiode, fordi ægtepagts-etableringer i hvert fald med hensyn til ægtepagternes indhold og art ikke kunne formodes at være undergivet sæsonmæssige variationer af større betydning.

Der indkom i alt 1.385 skemaer, og dette materiale er senere blevet bearbejdet af sekretær i Statistisk Departement, lektor *J. Wedebye*, der ligeledes har udarbejdet alle tabellerne og kommentarerne til tabellerne.

En lignende undersøgelse blev foranstaltet af den svenske komité, jfr. den svenske betænkning side 151-152. Resultatet af den svenske undersøgelse svarer i alt væsentligt til resultatet af den danske¹⁾.

I tabel 7 har man samlet anført de udsendte skemaers oplysninger grupperet i forskellige fordelinger, der sammen med en række historiske oplysninger udgør grundlaget for den følgende redegørelse, som desuden til støtte for bedømmelsen indeholder forskellige relevante befolkningsstatistiske oplysninger.

¹⁾ Jfr. også byretsdommer Mogens Munchs statistiske oplysninger om ægtepagtspraksis i „Formueforholdet mellem ægtefæller“ (1955).

Tabel 1 belyser antallet af tinglyste ægtepagter i årene 1923-1925 samt i perioden 1939-64, og i tilknytning hertil findes anført

oplysning om antallet af vielser i disse år samt om antallet af bestående ægteskaber i årene siden krigen.

Tabel. 1. *Antal tinglyste ægtepagter, antal vielser og antal bestående ægteskaber 1923-64.*

År	Antal tinglyste ægtepagter	Antal vielser	Antal bestående ægteskaber	År	Antal tinglyste ægtepagter	Antal vielser	Antal bestående ægteskaber
			tus. pr. $\frac{1}{7}$				tus. pr. $\frac{1}{7}$
1923.....	2.333	26.842		1950.....	2.782	38.838	1.001
1924.....	2.119	26.482		1951.....	2.944	36.575	1.009
1925.....	2.817	25.786		1952.....	2.929	35.724	1.020
				1953.....	2.760	35.293	1.032
1939.....	2.685	35.856		1954.....	2.931	34.973	1.042
1940.....	3.117	35.262		1955.....	2.995	35.027	1.052
1941.....	2.031	33.719		1956.....	2.934	34.215	1.060
1942.....	2.310	35.825		1957.....	3.265	34.310	1.067
1943.....	2.469	36.738		1958.....	3.010	33.795	1.070
1944.....	2.918	37.524		1959.....	2.831	34.414	1.083
1945.....	2.932	36.341	923	1960.....	3.005	35.897	1.092
1946.....	2.617	40.257	941	1961.....	3.005	36.364	1.102
1947.....	2.725	39.910	956	1962.....	3.220	37.513	1.112
1948.....	2.937	39.279	972	1963.....	3.156	38.580	1.123
1949.....	3.011	37.496	987	1964.....	3.191	39.565	1.135

I 1925 blev der oprettet ca. 2.800 ægtepagter, hvilket var noget mere end i de nærmest forudgående år, og i tiden efter 1939 kan der iagttages vekslende årlige antal overvejende inden for intervallet fra ca. 2.500 til ca. 3.000 ægtepagter pr. år, måske med en tendens til stabilisering på det sidstnævnte niveau for så vidt angår den sidste halve snes år.

Der er ikke nogen tydelig sammenhæng mellem variationerne i det årlige antal vielser og det årlige antal ægtepagter, men i denne forbindelse bør det nævnes, at en hel del ægtepagter først oprettes, efter at ægteskabet har bestået i nogle år, herunder ikke mindst sådanne ægtepagter, der under {vgteskabets beståen ændrer eller eventuelt ophæver tidligere indgåede ægtepagter. Det årlige antal tinglyste ægtepagter kommer på

denne måde til også at afhænge af antallet af tidligere oprettede ægtepagter og af det samlede antal bestående ægteskaber, som gennem den betragtede periode har udvist en jævn stigning.

Som helhed får man ikke indtryk af dybtgående systematiske forskydninger med hensyn til befolkningens udnyttelse af adgangen til at oprette ægtepagt.

De følgende tabeller belyser hovedresultaterne af undersøgelsen vedrørende halvårsperioden fra 1. november 1959 til 1. maj 1960.

I *tabel 2* er der anført en fordeling efter særejebestemmelsernes art for så vidt angår alle de førstegangsetablerede ægtepagter, d. v. s. ægtepagter der oprettes, uden at der tidligere mellem de pågældende parter har været indgået ægtepagt af nogen art.

Tabel 2. *Antal førstegangsetablerede ægtepagter fordelt efter særejebestemmelsernes art.*

Særejebestemmelsernes art	Oprettet før vielsen		Oprettet efter vielsen uden tidligere ægtepagt		Antal førstegangsetablerede ægtepagter i alt	
	Antal	Procentvis fordeling	Antal	Procentvis fordeling	Antal	Procentvis fordeling
Fuld særeje for:						
manden	1	0,1	1	0,3	2	0,2
hustruen	61	7,3	17	6,2	78	7,0
begge	510	60,8	88	32,0	598	53,7
Delvis særeje for:						
manden	52	6,2	4	1,5	56	5,0
hustruen	86	10,3	119	43,3	205	18,4
begge	123	14,7	45	16,4	168	15,1
Fuldt særeje for manden, delvis for hustruen	1	0,1	1	0,3	2	0,2
Fuldt særeje for hustruen, delvis for manden	4	0,5	—	—	4	0,4
I alt	838	100,0	275	100,0	1.113	100,0

Det ses, at det navnlig er fuld og delvis særeje for begge parter samt delvis særeje for hustruen alene, der præger fordelingerne; men der er dog en iøjnefaldende forskel mellem ægtepagter oprettet før og ægtepagter oprettet efter vielsen. For de sidstes vedkommende er der i temmelig stor udstrækning tale om ordninger, der blot indfører delvis særeje og overvejende til fordel for hustruen alene, medens de førægteskabelige pagter i langt højere grad omfatter begge parter og endvidere er mere præget af ordninger med fuld end med delvis særeje. Kombinationsmulighederne mellem fuld særeje for den ene og delvis særeje for den anden part er praktisk talt uden betydning.

Blandt sådanne ægtepagter, der etableredes mellem ægtefæller, som i forvejen har oprettet ægtepagt — enten tidligere under ægteskabet eller før vielsen — og hvor den nye ægtepagt med andre ord etablerer en eller anden form for ændring af den oprindelige ægtepagt, repræsenterer den fuldstændige ophævelse af denne langt den største andel af det totale antal ægtepagter, jfr. opgørelsen i tabel 3 og kommentarerne til tabel 5. Herudover medfører ændringerne af de tidligere oprettede ægtepagter i det væsentlige en forøgelse af hustruens særeje, et forhold, der tilsyneladende stemmer nogenlunde overens med den tidligere

omtalte forskel mellem førstegangsægtepagter oprettet før og efter vielsen.

Tabel 3. *Antal ægtepagter oprettet efter vielsen — med tidligere ægtepagt — fordelt efter arten af ægtepagternes bestemmelser.*

Bestemmelsernes art	Antal	Procentvis fordeling
Fuldstændig ophævelse af tidligere oprettet ægtepagt	207	76,1
Større særeje for hustruen	42	15,4
Mindre særeje for manden	4	1,5
Større særeje for hustruen, kombineret med mindre særeje for manden	8	2,9
Begges særeje større	7	2,6
Begges særeje mindre	2	0,7
Mindre særeje for hustruen	1	0,4
Ombytning af hustruens særeje... .	1	0,4
I alt	272	100,0

Med henblik på en bedømmelse af tilbøjeligheden til at oprette ægtepagt henholdsvis i by og på land har man på skemaerne sikret sig oplysninger til brug for en fordeling på de nævnte kategorier af de i perioden etablerede ægtepagter. Mandens bopæl er benyttet som grupperingskriterium, idet der ifølge skemaerne skulle son-

dres mellem bopæl i „København, københavnsk omegnskommune eller købstadskommune“ på den ene side og „landkommuner“ på den anden. Denne sondring kan dog ikke siges at være helt tilfredsstillende, dels fordi Københavns omegnskommuner, der her omfatter det gamle nordre + søndre birk, indbefatter områder, der må karakteriseres som rent land, og dels fordi der under „landkommunerne“ kommer til at indgå en del bymæssige bebyggelser og forstæder til provinsbyerne, altså områder med bymæssigt præg. Men selv om dette nødvendiggør visse forbehold med hensyn til resultaternes nøjagtighed, må man dog

som helhed karakterisere fordelingen, der var den i praksis opnåelige, som anvendelig til det givne formål. Optællingsresultaterne er angivet i den nedenstående tabel, som tillige med henblik på en sammenlignende vurdering medtager forskellige befolkningsstatistiske oplysninger støttet på folketællingen i 1960. Disse oplysninger refererer sig til den 26. september 1960 og ligger således tidsmæssigt lidt forskudt i forhold til den periode, der ligger til grund for indsamlingen af ægtepagtsoplysningerne. Denne forskel i tid kan dog ikke have større praktisk betydning for relationerne mellem tallene.

Tabel 4.

	København, københavnsk omegnskommune eller købstadskommune	Alle øvrige kommuner („landkommuner“)	Uoplyst	Tilsammen	Procentvis fordeling af „tilsammen“
Ægtepagten er:					
Oprettet før vielsen:	672	136	30	838	60,5
Oprettet efter vielsen uden tidl. ægtepagt.	209	62	4	275	19,9
Oprettet efter vielsen med tidl. ægtepagt	217	52	3	272	19,6
Tilsammen.	1.098	250	37	1.385	100,0
Procentvis fordeling af „tilsammen“:	79,3	18,0	2,7	100,0	
Procentvis fordeling af hele befolkningen	55,9	44,1		100,0	
Procentvis fordeling af befolkningen over 20 år.	57,9	42,1		100,0	
Procentvis fordeling af antal bestående ægteskaber opgjort under hensyn til mandens bopæl	56,2	43,8		100,0	

Det ses, at langt det største antal ægtepagter med det benyttede kriterium (mandens bopæl) bliver henført til byområde, og at dette i omtrent samme udstrækning gælder ægtepagter oprettet før og efter vielsen, og uanset om der tidligere har eksisteret ægtepagt mellem parterne eller ej. Tabelens byområder omfattede ved folketællingen i 1960 knap 58 procent af landets voksne befolkning og ca. 56 procent af det samlede antal bestående ægteskaber, men tegner sig for ikke mindre end op mod 80 procent af antallet af ægtepagter oprettet i undersøgelsesperioden. Omvendt er der i „landkommunerne“, der omfattede 42 pro-

cent af landets voksne befolkning og 44 procent af antallet af bestående ægteskaber, kun indgået et antal ægtepagter svarende til 18 procent af det samlede antal oprettede ægtepagter i den betragtede halvårsperiode. Tallene viser således temmelig klart, at bybefolkningen i noget højere grad end landbefolkningen gør brug af adgangen til at oprette ægtepagt.

Tabel 4 giver desuden indtryk af ægtepagternes fordeling efter tidspunktet for oprettelsen m. v. Det ses, at mere end 60 pct. af pagterne oprettes før vielsen, medens kun knap 40 procent oprettes efter vielsen. Blandt de sidste består endda næ-

sten halvdelen af pagter, der oprettes mellem ægtefæller, der i forvejen har haft oprettet ægtepagt, således at langt den største del af de førstegangsetablerede pagter oprettes allerede før ægteskabets indgåelse. Disse relationer er i det store og hele ens for land og by.

Tabel 5 giver en belysning af de efter ægteskabets indgåelse oprettede ægtepagter fordelt efter ægteskabets varighed, idet der samtidig for hver af varighedsgrupperne er anført en procentvis fordeling efter arten af ægtepagternes bestemmelser.

Tabel 5. Antal ægtepagter oprettet efter vielsen med fordeling efter ægteskabets varighed og procentvis fordeling efter særejebestemmelsernes art.

Ægteskabets varighed	Antal ægte- pagter	Procentvis fordeling efter særejebestemmelsernes art								
		Uden tidligere ægtepagt								
		Fuld særeje for			Delvis særeje for			Tilsammen		
		Manden	Hustru- en	Begge	Manden	Hustru- en	Begge	Fuld særeje for manden, delvis særeje for hustruen	Fuld særeje for hustruen, delvis særeje for manden	
0- 4 år	54	1,8	1,9	46,3	1,8	31,5	16,7	—	—	100,0
5- 9 -	29	—	6,9	27,6	—	37,9	27,6	—	—	100,0
10-14 -	25	—	16,0	20,0	—	56,0	8,0	—	—	100,0
15-20 -	18	—	5,6	33,3	—	38,9	22,2	—	—	100,0
derover	34	—	11,8	26,5	2,9	50,0	8,8	—	—	100,0
uoplyst	115	—	4,4	30,4	1,7	46,1	16,5	0,9	—	100,0
I alt	275	0,3	6,2	32,0	1,5	43,3	16,4	0,3	—	100,0

Ægteskabets varighed	Antal ægte- pagter	Med tidligere ægtepagt								
		Med tidligere ægtepagt								
		Fuldstændig ophævelse af tidligere op- rettet ægte- pagt	Større særeje for hustruen	Mindre sær- eje for man- den	Større særeje for hustruen kombin. med mind. særeje for manden	Begges sær- eje større	Begges sær- eje mindre	Mindre sær- eje for hustruen	Ombytning af hustruens særeje	Tilsammen
0- 4 år	15	60,0	33,3	—	6,7	—	—	—	—	100,0
5- 9 -	27	66,7	25,9	—	—	3,7	3,7	—	—	100,0
10-14 -	12	50,0	41,7	—	—	8,3	—	—	—	100,0
15-20 -	17	88,2	11,8	—	—	—	—	—	—	100,0
derover	78	87,1	5,1	2,6	2,6	2,6	—	—	—	100,0
uoplyst	123	74,0	15,5	1,6	4,1	2,4	0,8	0,8	0,8	100,0
I alt	272	76,1	15,4	1,5	2,9	2,6	0,7	0,4	0,4	100,0

Ægteskabets varighed er i stor udstrækning uoplyst, hvilket naturligvis svækker de konklusioner, man kan drage, men der er dog næppe grund til at betvivle de væsentligste træk i det billede, tallene viser.

Når man ser bort fra de uoplyste tilfælde, fremgår det, at hovedparten af de ægtepagter, der etableres under ægteskabet, uden at der tidligere har været oprettet ægtepagt mellem parterne, oprettes i begyndelsen af ægteskabet, medens det modsatte er tilfældet med de ægtepagter, der følger efter tidligere oprettede ægtepagter. For den sidstnævnte kategori gælder det, at ægte-

pagter, der fuldstændigt ophæver de forudgående pagter, gør sig forholdsvis stærkt gældende i samtlige varighedsgrupper, men dog mest blandt de ældre ægteskaber, hvor hensynet til, at den længstlevende ægtefælle kan hensidde i uskiftet bo, spiller en afgørende rolle.

For de under ægteskabet oprettede „førstegangsågtepagter“ kan man iagttage den tidligere omtalte tilbøjelighed til koncentration på ægtepagter med fuld og delvis særeje for begge parter samt delvis særeje for hustruen alene, som gør sig stærkt gældende i samtlige varighedsgrupper. Der kan

dog ikke fremhæves helt entydige tendenser ved en betragtning efter stigende ægteskabsvarighed.

Det indsamlede materiale indeholder desuden oplysninger om ægtepagternes fordeling efter mandens alder på oprettelsestidspunktet, og disse fordelinger viser, for så vidt angår de under ægteskabet oprettede førstegangsågtepagter, at delvis særeje for hustruen indtager en mere og mere dominerende placering, jo ældre manden er ved ægtepagtens oprettelse, jfr. tabel 7. Dette forhold står utvivlsomt i forbindelse med et særligt behov for beskyttelse af hustruen over for mandens arvinger i tilfælde, hvor der for mandens vedkommende er tale om et nyt ægteskab.

Spørgeskemaerne, som blev udsendt til tinglysningskontorerne, var forsynet med et spørgsmål vedrørende mandens erhverv, og resultaterne af de indkomne besvarelser fremgår af materialesamlingen i tabel 7. Tallene viser, at det stort set er de samme bestemmelser, der præger billedet i de forskellige erhvervsgrupper, nemlig for førstegangsågtepagternes vedkommende fuldt og delvis særeje for begge parter samt delvis særeje for hustruen alene, navnlig for de efter vielsen oprettede ægtepagter. I de tilfælde, hvor der i forvejen har været oprettet

ægtepagt mellem ægtefællerne, er fordelingerne i samtlige erhvervsgrupper præget af et overtal af ægtepagter, der enten fuldstændigt ophæver de tidligere oprettede eller — for så vidt dette ikke er tilfældet — næsten altid indfører større særeje for hustruen. Med hensyn til særejebestemmelsernes art er der altså i det store og hele tale om en temmelig ensartet struktur i de forskellige erhvervsgrupper.

Der er derimod et andet forhold, som bør gøres til genstand for nærmere belysning, nemlig spørgsmålet om selve *tilbøjeligheden* til i de forskellige erhvervsgrupper at gøre brug af den eksisterende adgang til at oprette ægtepagt. Tallene i tabel 7 viser, at der forekommer et stort antal arbejdere blandt ægtepagtskontrahenterne, men det bør naturligvis tages i betragtning, at arbejdergruppen rent befolkningsmæssigt omfatter langt flere personer end de øvrige grupper. I tabel 6 har man belyst hyppigheden af førstegangsetablerede ægtepagter i de forskellige erhvervsgrupper set i forhold til antallet af mænd, som i henhold til folketællingen den 26. september 1960 var beskæftiget i disse erhvervsgrupper. Tjenestemandsgruppen og gruppen af funktionærer i handel, industri og håndværk er behandlet under eet for at opnå en nogenlunde til-

Tabel 6. *Hyppigheden af førstegangsetablerede ægtepagter i de enkelte erhvervsgrupper¹⁾*

Erhvervsgruppe	Antal beskæftigede mænd i erhvervsgrupperne	Antal første- gangsetablerede ægtepagter fordelt efter mandens erhverv	Antal førstegangs- etablerede ægtepagter pr. 1.000 beskæftigede mænd
Selvstændige landbrugere	188.026	32	0,2
Selvstændige i handel, industri og håndværk	146.741	213	1,8
Ledende inden for handel, industri og håndværk	15.249	64	4,2
Liberale erhverv	29.571	153	5,2
Tjenestemænd samt funktionærer inden for handel, industri og håndværk	292.016	205	0,7
Funktionærer ved landbrug	11.971	43	3,6
Arbejdere	707.349	214	0,3
Pensionister og rentiers	184.386	22	0,1

¹⁾ Grupperne „andre“ og „uoplyste“ omfattende tilsammen 167 ægtepagter er ikke medtaget i tabellen.

fredsstillende sammenlignelighed med folketællingsopgørelsen. Det kan dog ikke undgås, at der som helhed må tages forbehold over for spørgsmålet om sammenlignelighed, fordi ægtepagtsoplysningerne og folketællingsoplysningerne er indsamlet uafhængigt af hinanden. Hertil kommer yderligere, at forskelle i civilstands- og aldersfordelinger fra erhvervsgruppe til erhvervsgruppe i nogen grad kan have indflydelse på de relative tal i tabel 6. Men som helhed kan de således nævnte forhold næppe medføre nogen væsentlig svækkelse af grundlaget for en sammenlignende bedømmelse, og navnlig i betragtning af de meget betydelige forskelle i relationerne fra gruppe til gruppe kan der ikke være nogen rimelig grund til at betvivle det hovedindtryk, tallene giver.

Hyppighederne i tabel 6 viser, at tilbøjeligheden til at oprette ægtepagt er forholdsvis størst inden for de liberale erhverv (advokater, ingeniører, læger m. v.), samt

blandt de ledende inden for handel, industri og håndværk (direktører og afdelingsledere m. v.), hvorimod der blandt arbejderne kun er oprettet meget få ægtepagter set i forhold til gruppens samlede størrelse. Tjenestemændene og funktionærerne udviser større hyppigheder end arbejderne, men ligger dog ikke overvældende højt bortset fra gruppen af funktionærer ved landbruget (godsinspektører, forvaltere, konsulenter m. fl.), som til gengæld ligger påfaldende højt i sammenligning med de øvrige grupper.

Blandt de selvstændige er der temmelig stor forskel på de to kategorier i tabel 6, idet gruppen af selvstændige inden for handel, industri og håndværk udviser langt større tilbøjelighed til at oprette ægtepagt end de selvstændige landbrugere, hvis ægtepagtshyppighed endda må karakteriseres som bemærkelsesværdig lav.

Tabel 7. *Antal ægtepagter oprettet i perioden 1. november*

	Ægtepagter oprettet før vielsen								I alt
	Fuld særje for			Delvis særje for			Fuld særje for manden, delvis for hustruen	Fuld særje for hustruen, delvis for manden	
	Manden	Hustruen	Begge	Manden	Hustruen	Begge			
Fordeling efter mandens erhverv:									
Selvstændige landbrugere.....	1	—	16	5	1	4	—	—	27
Selvstændige i handel, industri og håndværk....	—	12	116	9	7	24	1	3	172
Ledende inden for handel, industri og håndværk	—	2	37	3	6	7	—	—	55
Liberale erhverv.....	—	5	81	7	8	24	—	—	125
Tjenestemænd.....	—	8	28	2	9	11	—	—	58
Funktionærer ved landbrug.....	—	3	19	2	6	4	—	—	34
Funktionærer i handel, industri og håndværk ...	—	14	53	3	12	14	—	1	97
Arbejdere.....	—	9	70	13	25	20	—	—	137
Pensionister og rentiers.....	—	1	13	—	—	—	—	—	14
Andre.....	—	3	34	5	6	8	—	—	56
Uoplyste.....	—	4	43	3	6	7	—	—	63
I alt...	1	61	510	52	86	123	1	4	838
Fordeling efter mandens bopæl:									
København, københavnsk omegnskommune eller købstadkommune.....	—	40	423	39	70	97	1	2	672
Landkommune.....	1	19	68	13	13	20	—	2	136
Uoplyst + udland.....	—	2	19	—	3	6	—	—	30
I alt...	1	61	510	52	86	123	1	4	838
Fordeling efter ægteskabets varighed:									
0- 5 år.....	...	...	...	...	...	...	...	...	...
5-10 -	...	...	...	...	...	...	...	...	...
10-15 -	...	...	...	...	...	...	...	...	...
15-20 -	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Derover.....	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Uoplyst.....	...	...	...	...	...	...	...	...	...
I alt...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Fordeling efter mandens alder:									
Manden født efter 1930.....	—	15	134	19	28	41	—	1	238
— — i perioden 1930-20.....	—	19	132	16	20	31	—	1	219
— — - — 1920-10.....	1	10	107	11	14	28	—	2	173
— — - — 1910-00.....	—	9	89	5	16	9	—	—	128
— — - — 1900-1890.....	—	5	25	1	4	9	1	—	45
— — for 1890.....	—	1	14	—	2	1	—	—	18
Uoplyst.....	—	2	9	—	2	4	—	—	17
I alt...	1	61	510	52	86	123	1	4	838

1959—1. maj 1960 fordelt efter forskellige kriterier.

Ægtepagter opr. efter vielsen, uden tidl. ægtepagt								Ægtepagter opr. efter vielsen med tidl. ægtepagt									
Fuld særje for			Delvis særje for			Fuld særje for manden, delvis for hustruen	Fuld særje for hustruen, delvis for manden	I alt	Fuldstandig ophevelse af tidligere pagt	Større særje for hustruen	Mindre særje for manden	Større særje for hustruen; mindre for manden	Begges særje større	Begges særje mindre	Mindre særje for hustruen	Ombytning af hustruens særje	I alt
Manden	Hustruen	Begge	Manden	Hustruen	Begge												
1	1	—	—	2	1	—	—	5	9	—	—	—	—	1	—	—	10
—	4	12	—	20	4	1	—	41	60	16	2	3	2	—	1	1	85
—	—	3	—	4	2	—	—	9	29	3	—	1	1	—	—	—	34
—	3	7	—	12	6	—	—	28	26	5	1	2	2	1	—	—	37
—	—	5	1	6	1	—	—	13	20	4	1	—	—	—	—	—	25
—	—	3	—	4	2	—	—	9	11	—	—	—	—	—	—	—	11
—	2	14	—	13	8	—	—	37	13	5	—	—	2	—	—	—	20
—	2	30	3	30	12	—	—	77	20	3	—	—	—	—	—	—	23
—	—	2	—	6	—	—	—	8	9	3	—	1	—	—	—	—	13
—	2	7	—	10	7	—	—	26	6	2	—	1	—	—	—	—	9
—	3	5	—	12	2	—	—	22	4	1	—	—	—	—	—	—	5
1	17	88	4	119	45	1	—	275	207	42	4	8	7	2	1	1	272
—	11	72	3	91	32	—	—	209	162	38	3	6	7	—	—	1	217
1	5	16	1	26	13	—	—	62	43	4	—	2	—	2	1	—	52
—	1	—	—	2	—	1	—	4	2	—	1	—	—	—	—	—	3
1	17	88	4	119	45	1	—	275	207	42	4	8	7	2	1	1	272
1	1	25	1	17	9	—	—	54	9	5	—	1	—	—	—	—	15
—	2	8	—	11	8	—	—	29	18	7	—	—	1	1	—	—	27
—	4	5	—	14	2	—	—	25	6	5	—	—	1	—	—	—	12
—	1	6	—	7	4	—	—	18	15	2	—	—	—	—	—	—	17
—	4	9	1	17	3	—	—	34	68	4	2	2	2	—	—	—	78
—	5	35	2	53	19	1	—	115	91	19	2	5	3	1	1	1	123
1	17	88	4	119	45	1	—	275	207	42	4	8	7	2	1	1	272
—	—	19	2	9	8	—	—	38	2	—	—	—	—	1	—	—	3
—	3	21	—	27	17	—	—	68	18	3	1	—	2	1	—	—	25
1	8	23	—	32	14	1	—	79	45	8	1	—	—	—	1	1	56
—	5	18	1	22	3	—	—	49	55	10	1	—	1	—	—	—	67
—	1	3	1	19	—	—	—	24	59	8	—	—	3	—	—	—	70
—	—	2	—	9	1	—	—	12	21	11	1	6	1	—	—	—	40
—	—	2	—	1	2	—	—	5	7	2	—	2	—	—	—	—	11
1	17	88	4	119	45	1	—	275	207	42	4	8	7	2	1	1	272

